

FRAMING

Mediálny obraz islamu a moslimov na Slovensku

Zuzana Hasna
Nataša Plulíková
(editorky)

Bratislava, 2022

**FRAMING:
Mediálny obraz islamu a moslimov na
Slovensku**

**Zuzana Hasna
Nataša Pluliková**

(editorky)

**Bratislava
2022**

Recenzenti:

Mgr. Katarína Šomodiová, PhD.

RNDr. Boris Divinský

Editorky:

Mgr. Zuzana Hasna

Mgr. Nataša Pluliková, MSc.

Vydané:

Bratislava, apríl 2022

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť reprodukováná, uložená vo vyhľadávacom systéme alebo rozširovaná žiadnym spôsobom a v žiadnej forme bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa.

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Za obsah a jazykovú stránku textov zodpovedajú autori.

Fotografia na obálke: Canva (bezplatná webová platforma určená na tvorbu grafického materiálu, <https://www.canva.com>).

Publikácia vychádza ako výstup projektu ***Bojujeme proti islamofóbie a podporujeme obeť trestných činov z nenávisťi na Slovensku // Combating Islamophobia and supporting hate crime victims in Slovakia, s akronymom SalamSK***, ktorý je spolufinancovaný z Programu Európskej únie Práva, Rovnosť a Občianstvo (2014 - 2020). Obsah tejto publikácie predstavuje výlučne názory autorov a je výlučne na ich zodpovednosť. Európska komisia neprijíma žiadnu zodpovednosť za akékoľvek informácie obsiahnuté v publikácii.

Funded by the Rights, Equality
and Citizenship Programme (2014-2020)
of the European Union

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ (Zuzana Hasna, Silvia Letavajová, Nataša Plulíková)	4
2.1	Ciele	4
2.2	Metódy	4
2.3	Autorská reflexia	7
3	ODBORNÝ ZÁUJEM O PROBLEMATIKU MEDIÁLNYCH OBRAZOV ISLAMU A MOSLIMOV (Silvia Letavajová)	10
4	MOSLIMOVIA NA SLOVENSKU (Zuzana Hasna)	14
4.1	Historický kontext	14
4.2	Demografia a sociálna charakteristika	16
4.3	Percepcia verejnosťou	17
5	MOSLIMOVIA A ISLAM V POLITICKOM DISKURZE (Jozef Lenč)	21
5.1	Politický diskurz a jeho kritická analýza	21
5.2	September 2021: Oživená téma migrácie	23
5.3	Október 2021: Od voľnej nedele k registrovaným partnerstvám	24
5.4	November 2021: Pomoc tehotným ženám a poslanec Mizík	26
5.5	Decembrové konšpirácie: Mizík, Krupa a Kotleba	27
5.6	Február 2022: Kotlebovci a ich zneužívanie migrácie	29
6	ANALÝZA MEDIÁLNEHO OBRAZU MOSLIMOV A ISLAMU ZA ROK 2021 (TEMATICKÉ RÁMCE) (Nataša Plulíková, Zuzana Hasna)	36
6.1	Konflikt	36
6.2	Politika	40
6.3	Kultúra a šport	42
6.4	Nenávisť a stereotypy	43
6.5	Covid-19	45
6.6	Kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách	46
6.7	Ženy v islame	47
6.8	Turizmus	49
6.9	Muslimovia na Slovensku	49
7	ANALÝZA MEDIÁLNEHO OBRAZU MOSLIMOV A ISLAMU NA KONCI ROKA 2021 (Silvia Letavajová)	52

7.1	Titulky	52
7.2	Tematické rámce	54
7.3	Kľúčové slová	62
7.4	Lokalizácia.....	65
7.5	Vizualizácia	67
7.6	Sentiment	70
7.7	Jazykové prostriedky	72
7.8	Autorstvo	73
8	NENÁVISTNÉ PREJAVY VOČI CUDZINCOM A MIGRANTOM NA SOCIÁLNEJ SIETI FACEBOOK (Martin Šušol)	78
9	ZÁVER (Zuzana Hasna, Nataša Pluliková, Silvia Letavajová, Jozef Lenč)	82
9.1	Diskusia.....	82
9.2	Odporúčania pre prax.....	87
9.3	Záver a poďakovanie	88
10	SUMMARY	90
11	PRÍLOHY	93

1 ÚVOD

Kritická diskurzna analýza je interdisciplinárnym prístupom, ktorý má prívlastok kritická, pretože skúma súvislosti medzi spoločenskými nerovnosťami a diskurzom. Ak sa odhalí, ako je táto nerovnosť diskurzom reprodukováaná, dá sa jej vyhnúť a vyvolať spoločenskú zmenu. (Hart, 2007) K vážnym nerovnostiam v rámci spoločenského prístupu na Slovensku dochádza aj v prípade minoritných spoločenstiev. Jedným z nich sú aj moslimovia.¹ Práve Islamská nadácia na Slovensku (INS) pôsobí v uplynulé dekády ako katalyzátor negatívnych dopadov a naopak, iniciátor pozitívnych spoločenských zmien v oblasti ľudských práv. Viac ako 23 rokov buduje mosty porozumenia, prepája, vzdeláva a zblízuje moslimskú menšinu s majoritnou spoločnosťou. Ako jediná na Slovensku sa systematicky venuje problematike neznášanlivosti voči moslimom žijúcim na Slovensku. Vzdelávacími aktivitami a iniciovaním protipólnych stretnutí face to face bojuje proti predsudkom a všetkým prejavom diskriminácie a nenávisťi voči týmto skupinám obyvateľov. Každoročne vydáva správy o islamofóbii². Jej poslaním je myslieť globálne a konať lokálne, v prospech celospoločenskej priaznivej zmeny, vzájomného rešpektu a porozumenia.

Spoločenskú diskusiu k téme diverzity a migrácií a v rámci toho aj k téme moslimov a islamu do výraznej miery formuje najmä politické a mediálne prostredie. Ich vplyv je veľmi výrazný predovšetkým v posledných desaťročiach, kedy dochádza k akcelerácii mobility. Mediálny sektor je schopný orientáciou svojho spravodajstva formovať, budovať a meniť verejnú mienku, či dokonca podmieňovať správanie svojich čitateľov a poslucháčov. V kombinácii s pôsobením sociálnych sietí a globalizovanou informačnou spoločnosťou dneška to môže predstavovať väčšiu hrozbu akou je pre mnohých samotná migrácia. (pozri Halkovič, 2013)

Pri tvorbe správ o sociálnych, etnických, náboženských a kultúrnych menšinách vplývajú na autorov mediálnych textov a preklady správ sprostredkované mediálne výstupy, tiež samotné predsudky a stereotypy, ktoré si autori s konkrétnymi skupinami spájajú. Podľa McQuaila (2009: 577) sú médiá často obviňované z podnecovania predsudkov, hoci nie vždy úmyselného. Inokedy sa im pripisuje určitá schopnosť predsudkom odporovať.

Predmetom záujmu predkladanej publikácie je práve analýza mediálneho priestoru a jeho dopadu na spoločenskú diskusiu o moslimoch a islame. Analýzu mediálnych správ sme uskutočnili metódou hĺbkovej obsahovej analýzy, ktorú považujeme za metódu s najväčšou výpovednou hodnotou, najmä vďaka spôsobu zarámčovania problematiky samotnými médiami. Analýza je vypracovaná Islamskou nadáciou na Slovensku. Monitoring,

¹ V texte používame spisovné tvary pojmov moslim/moslimka a islam/islamský. Tieto tvary sú využívané aj v žurnalistickej praxi a nachádzame ich aj v mediálnych textoch, ktoré v rámci práce podrobujeme analýze. Sme si však vedomí, že v odbornej slovenskej aj českej spisbe je zaužívaný prepis spomenutých termínov v tvaroch muslim/muslimka a islám/islámsky.

² <https://www.islamonline.sk/islamophobia-in-slovakia/>.

systematizáciu a analýzu materiálu uskutočnila Islamská nadácia na Slovensku v rámci projektu s názvom „**Boj proti islamofóbii a podpora obetí trestných činov z nenávisti na Slovensku // Combating Islamophobia and supporting hate crime victims in Slovakia**“ s akronymom SalamSK³. Projekt je realizovaný v partnerstve Islamskej nadácie na Slovensku a Ligy za ľudské práva, s finančnou podporou Európskej únie cez program Práva, Rovnosť a Občianstvo (2014-2020) v období od 1. januára 2021 do 31. decembra 2022.

V rámci výskumu sme sa zamerali na analýzu obsahov mainstreamových mienkotvorných a bulvárnych médií vybraných na základe ich čítanosti, taktiež analýzu sociálnej siete Facebook. Keďže našim cieľom je aj opis politického diskurzu, relevantné boli pre nás aj vyjadrenia, ktoré odzneli v rámci slovenskej politickej scény. V nadväznosti na zámery sme publikáciu štrukturovali do siedmich častí. V prvej sa venujeme vymedzeniu cieľov a metodologických postupov. Následne sme sa zamerali na odborný záujem o štúdium mediálnych obrazov moslimov a islamu. Nakoľko hlavným objektom záujmu sú samotní moslimovia, považovali sme za dôležité opísať základné skutočnosti, ktoré sa ich príchodu a prítomnosti na našom území týkajú. V kapitole Moslimovia na Slovensku preto prinášame analýzu historického kontextu, tiež charakteristiku tejto časti obyvateľstva z hľadiska demografických údajov a napokon, zistenia v oblasti ich percepcie majoritným slovenským spoločenstvom. V ďalšej časti sme sa sústredili na analýzu politického diskurzu na Slovensku. To, či je politický diskurz mediálnymi správami posilňovaný, sme sa pokúsili zistiť analýzou mediálneho priestoru. Mediálnemu zobrazovaniu témy moslimov a islamu sme venovali najširší priestor. Tento text sme rozdelili podľa typu médií na online a printové médiá a zobrazovanie témy na sociálnych sieťach, v rámci ktorých sme sa zaoberali najmä platformou Facebook. Prácu uzatvárajú kapitoly, v ktorých prinášame najpodstatnejšie zistenia, formulujeme závery, odporúčania pre prax a ďalšie podnety do diskusie.

Predkladaný výskumný dokument je výsledkom niekoľkomesačného úsilia zachytiť problém, vysvetliť skúmaný fenomén a nastaviť opatrenia, resp. odporúčania, ktoré by prispeli k zmene v kreovaní mediálneho obrazu o islame a moslimoch neutrálnym až pozitívnym smerom. Na projekte sa podieľal expertný tím v zložení: etnologička a kulturologička so zameraním na migráciu a nové etnické minority na Slovensku z Katedry manažmentu kultúry a turizmu na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre doc. Mgr. Silvia Letavajová, PhD., politológ a vysokoškolský pedagóg na Katedre filozofie a aplikovanej filozofie Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave PhDr. Jozef Lenč, PhD., dátová vedkyňa Mgr. Nataša Plulíková, MSc., Mgr. Zuzana Hasna, odborníčka na interkultúrnu komunikáciu a členka medzinárodného tímu v boji proti nenávisti. Vďaka spolupráci s neziskovou organizáciou DigiQ, ktorá podporuje digitálne občianstvo, chráni ľudské práva a sprevádza bezpečnejším internetom, sme sa venovali aj analýze príspevkov na sociálnej sieti Facebook. Časť *Nenávistné prejavy voči cudzincom a migrantom na sociálnej sieti Facebook*, ktorá prináša

³ Viac o projekte, výstupoch a výsledkoch: <https://www.islamonline.sk/salamsk/>.

komplexný obraz diania v “sieti” a nastoľuje problematiku porozumenia významu boja proti dezinformáciám a hoaxom zostavil Martin Šušol, monitorovací špecialista DigiQ.sk.

Literatúra

HART, Christopher. 2007. *Cognitive Linguistics in Critical Discourse Analysis: Application and Theory*. Cambridge Scholars Publishing. (online) [7. 2. 2022] Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/islamophobia-in-slovakia/>.

HALKOVIČ, Oliver. 2013. *Migračná politika vo vybraných európskych krajinách*. (online) [5. 2. 2022] Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/olostiak4/subor/Halkovic.pdf>.

McQUAIL, Denis. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.

Islamská nadácia na Slovensku. (online) [5. 2. 2022] Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/salamsk/>.

2 METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ (Zuzana Hasna, Silvia Letavajová, Nataša Plulíková)

2.1 Ciele

Hlavnou výskumnou otázkou predkladanej publikácie je zistiť, aký je obraz moslimov a islamu v slovenských médiách a aký je dopad mediálnej prezentácie tejto témy na spoločnosť. K naplneniu hlavného cieľa bolo potrebné odpovedať na viacero dielčích otázok. Za najdôležitejšie považujeme nasledovné:

1. Kto sú moslimovia na Slovensku? Aký je postoj obyvateľstva k islamu a moslimom?
2. Aký je spoločenský a politický diskurz vo vzťahu k islamu a moslimom? Ako je téma využívaná v slovenskej politickej diskusii?
3. Ako slovenské médiá tému islamu a moslimov rámujú? Ktoré témy pri výbere popísaných udalostí uprednostňujú?
4. Do akej miery a akým spôsobom médiá spracovávajú tému moslimov a islamu na Slovensku?
5. Kto sú aktéri zobrazovaných udalostí a aké sú vzťahy medzi nimi?
6. K akému priestoru sa prezentované udalosti viažu?
7. Kto o téme islamu a moslimov hovorí? Komu je pri informovaní o téme poskytovaný hlas?
8. Aké emócie vzbudzujú mediálne správy o islame a moslimoch?
9. Aké jazykové prostriedky médiá k zobrazovaniu témy využívajú?
10. Aké formy vizualizácie médiá pri zobrazovaní témy využívajú?
11. Je rozdiel medzi zobrazovaním témy podľa typu médií? (online – printové, mienkotvorné – bulvárne)?
12. Došlo pri zobrazovaní témy moslimov a islamu v médiách k posunu alebo zmene oproti predchádzajúcim obdobiam?
13. Akým spôsobom médiá formujú a podporujú stereotypné nazerania na tému islamu a moslimov?
14. Akým spôsobom mediálne zobrazovanie témy potvrdzuje, posilňuje alebo vyvracia diskurz o islame a moslimoch?

2.2 Metódy

Týmto cieľom sme podrobili nielen štruktúru textu, ale i metodologické postupy, ktorými sme materiál získavali a analyzovali. Mediálne obsahy sme spracovali kombináciou dvoch výskumných prístupov a to metódou obsahovej (textovej) analýzy (Content or Textual Analysis) a **metódy kritickej diskurzívnej analýzy** (Critical Discourse Analysis). Obsahovú analýzu je možné aplikovať pri spracovaní veľkého množstva informácií s rôznym komunikačným obsahom (písaný text, hovorené slovo, obrazové prílohy...). Jej cieľom je identifikovať, kvantifikovať, analyzovať prítomnosť, zmysel a vzťahy medzi jednotlivými prvkami textu, akými sú slová, ale i celé koncepty. (Holsti, 196: 2) Z hľadiska postupu je

dôležitou etapou výskumu vymedzenie výberového súboru dát a stanovenie konceptu, čiže definovanie toho, čo bude predmetom analýzy. Nasleduje návrh kódovania, to znamená zaradenie jednotiek do kategórií. (Dvořáková, 2010: 98) Najmenšou jednotkou analýzy sú v tomto prípade tzv. kľúčové alebo najviac používané slová (tzv. KWIC – Key Word in Context).

Podľa Meisslera (2008) využíva obsahová analýza preddefinované kategórie, postupuje zhora dolu a sústreďuje sa na obsah. Kritická diskurzívna analýza sa zaoberá jazykom ako formou spoločenskej praxe a postupuje zdola hore. Tento spôsob analýzy predpokladá využitie jazyka ako mocenského prostriedku, teda nástroja pre reprodukciu diskurzu. Je preto potrebné sa pri nej zamerať aj na koncepty ako je ideológia, diskurz, moc a dominancia. Je to hĺbková lingvistická analýza, ktorá sa sústreďuje na významy. Odkrýva skupinové identity a ideológie, motiváciu autorov a aktérov diskurzu. Používa sa k zisťovaniu nedostatkov v spoločnosti a odhaľovanie dominancie jednej sociálnej skupiny nad druhou. (Trampota, 2010: 181, Fairclough, 1989: 26) hovorí o troch samostatných oddieloch metódy: deskripcii, interpretácii a explanácii. Deskripcia sa zaoberá formálnou stránkou textu. Výskumník tu skúma slovnú zásobu, gramatiku, štruktúru textu, sústreďuje sa napríklad na expresívnosť, metafory. Pri interpretácii sa zameriava na to, o čo ide, kto je aktérom, aké sú vzťahy medzi subjektami. Explanáciou sa snažíme objaviť sociálne determinanty, ktoré tvarujú diskurz, umocňujú alebo transformujú mocenské vzťahy. (Vašát, 2009)

Jednou z hlavných úloh predkladanej práce je **analýza rámcov**, ktoré médiá vo vzťahu k téme islamu a moslimov vytvárajú alebo využívajú. Rámcovanie (framing) je často používanou analytickou kategóriou v rámci skúmania mediálnej reprezentácie rôznych osôb, skupín alebo udalostí. Mediálne rámce ovplyvňujú zmýšľanie ľudí o určitých veciach, udalostiach a ostatných ľuďoch či sociálnych skupinách, vrátane etnických/náboženských menšín. Podľa Entmana (1993: 52) „*rámcovať znamená vybrať niektoré aspekty vnímanej reality a spraviť ich v komunikovanom texte významnejšími takým spôsobom, aby sa podporila určitá definícia problému, interpretácia príčiny, morálne hodnotenie alebo doporučené riešenie pre opisovanú záležitosť*“.

Ďalšou oblasťou nášho záujmu bola reflexia politického diskurzu v mediálnom priestore. Z tohto dôvodu sme sa v úvodných kapitolách venovali analýze súčasných politických diskusií spojených s témou moslimov a islamu. Metódu kritickej diskurzívnej analýzy sme použili pri rozbere vystúpení poslankýň a poslancov na schôdzach Národnej rady Slovenskej republiky (SR) v období 6 mesiacov (september 2021 – február 2022).

Následne sme sa zamerali na analýzu samotných mediálnych správ. Objektom výskumu boli slovenské denníky a týždenníky, vydané v online alebo printovej forme. Do súboru sme zaradili médiá, u ktorých sme predpokladali najväčší dosah a možný vplyv na percipienta. To znamená, že boli distribuované na národnej (celoslovenskej) úrovni a z hľadiska čitateľnosti

(návštevnosti) patrili k najsledovanejším.⁴ V rámci súboru sme sa snažili o proporcionálne zastúpenie tzv. mienkotvorných aj populárnych (bulvárnych) médií. Na základe uvedených kritérií sme sa venovali nasledovným periodikám:

1. Nový čas (1. najčítanejší denník v roku 2021, bulvár, 14 % čítanosť)
2. Plus jeden deň (2. najčítanejší denník v roku 2021, bulvár, 6 % čítanosť)
3. SME (3. najčítanejší denník v roku 2021, mienkotvorný, 5 % čítanosť)
4. Pravda (4. najčítanejší denník v roku 2021, mienkotvorný, 5 % čítanosť)
5. Hospodárske noviny (5. najčítanejší denník v roku 2021, mienkotvorný, 3% čítanosť)
6. Plus 7 dní (1. najčítanejší týždenník v roku 2021, bulvár, 5 % čítanosť)
7. aktuality.sk (online, 1. najnavštevovanejšie internetové médium v roku 2020)
8. topky.sk (online, 4. najnavštevovanejšie internetové médium v roku 2020)⁵

Texty sme sledovali v časovom horizonte roka 2021. Detailnú kvantitatívnu aj kvalitatívnu analýzu sme uskutočnili na príklade temporálneho výseku troch mesiacov – od 1. októbra do 31. decembra 2021. Mediálne správy sme identifikovali na základe výskytu nasledovných kľúčových slov, ktoré sme z hľadiska výskumu považovali za zásadné: „islam“/“islám“, „moslim“/„muslim“, „islamský“, „Arab“/“Arabka“, „Korán“/“korán“, „mešita“ a „hidžáb“/“hijab“⁶ a ich gramatické varianty.

Spomedzi textov sme eliminovali tie, ktoré nezodpovedali požadovaným kritériám.⁷ Za obdobie mesiacov január až september 2021 sme zaznamenali 865 článkov. V prípade online médií sa vyskytli v 510 textoch (aktuality.sk – 247, topky.sk – 263), v printových médiách v 355 článkoch (SME – 122, Pravda – 92, Hospodárske noviny 37, Nový čas – 41, Plus jeden deň – 43 a Plus 7 dní – 20).

Za obdobie mesiacov október až december 2021 sme ich zaznamenali 224. V prípade online médií sa vyskytli v 126 textoch (aktuality.sk – 70, topky.sk – 56), v printových médiách v 98 článkoch (SME – 49, Pravda – 15, Hospodárske noviny – 11, Nový čas – 8, Plus jeden deň – 9 a Plus 7 dní – 6). Nasledovná tabuľka znázorňuje početnosť jednotlivých textov vo vybraných médiách v rámci sledovaného obdobia.

⁴ Čítanosť printových a návštevnosť online médií sme zisťovali na základe monitoringu agentúr Median SK (Markíza, Expres... 2021) s IAB Slovakia (Návštevnosť slovenského internetu... 2020) za roky 2020 a 2021.

⁵ Druhým a tretím najnavštevovanejším internetovým médiom bol zoznam.sk a sme.sk.

⁶ Medzi kľúčové slová sme zaradili aj ekvivalenty základných slov, uvedomujúc si odlišnosť ich používania v ustálenej bežnej forme, odlišnosť pri prepise z originálu či používanie termínov v odbornej praxi.

⁷ Jednalo sa najmä o texty, kde sa kľúčové slová vyskytovali v súvislosti s priezviskom, neviazali na človeka alebo jeho činnosť, alebo boli slová súčasťou tajničky.

Tabuľka 1: Počet textov v jednotlivých médiách

Sledovane obdobia	Print						Online		Spolu
	SME	Hospodárske noviny	Pravda	Nový čas	Plus 7 dní	Plus jeden deň	aktuality.sk	topky.sk	
1. 1. - 31. 12. 2021	122	37	92	41	20	43	247	263	865
1. 10. - 31. 12. 2021	49	11	15	8	9	6	70	56	224

Z formálneho hľadiska a z hľadiska rozsahu boli články správy rôznorodé. Skúmaný súbor tvorili správy s minimálnym (niekoľkovetným) textom aj správy s obsiahlym niekoľkostranovým textom, krátke správy, komentáre, diskusie aj reportáže. Všetky texty boli napísané v slovenskom jazyku, s výnimkou štyroch správ v anglickom jazyku.

V rámci výskumu sme sa sústredili na text ako celok, analyzovali sme aj jeho konkrétne súčasti – titulky, kľúčové slová, telo textu, obrazovú prílohu. Pojmovou analýzou sme sa pokúsili určiť existenciu a frekvenciu výskytu a kategórie jednotlivých prvkov (klasifikácia kľúčových slov podľa prívlastkov, klasifikácia obsahov podľa nosnej témy). Kvalitatívnou analýzou sme odhaľovali vzťahy medzi jednotlivými prvkami textu (aktéri, konotácie, emócie), interpretovali sme významy a celkový odkaz mediálnej správy.

Výber textov podľa kľúčových slov a čiastočne aj kvantitatívne spracovanie textov (výskyt textov v jednotlivých médiách, výskyt prvkov v textoch, sentiment textov) sme realizovali za pomoci plateného softvéru Monitora⁸. Čiastkové výsledky, vygenerované programom sme podrobili sekundárnej osobnej kontrole a v prípade odchýlky upravili. Zoznam mediálnych textov (ich úplné znenie a odkaz na internetový link) bol súčasťou dočasne poskytnutej databázy Monitoru. V prípade citácie textu z konkrétneho mediálneho zdroja uvádzame názov zdroja a dátum jeho publikovania.

2.3 Autorská reflexia

⁸ <https://app.monitora.sk/>.

Uvedomujeme si, že spracovanie témy tohto typu má svoje limity, preto sme sa do správy rozhodli zaradiť krátku stať o autorskej sebareflexii. Určitou prekážkou a zároveň aj výhodou je pozícia samotných výskumníkov. Súčasťou nášho bádateľského tímu sú akademici, ktorí sa venujú otázke tzv. nových minorít, migrácií a politologickým aspektom spoločenskej reality. Na spracovaní dát sa podieľajú tiež odborníci, ktorí sú zároveň členovia Islamskej nadácie na Slovensku – gestora projektu. Nakoľko niektorí riešitelia sú členmi majoritnej spoločnosti a zároveň aj komunity, ktorých sa diskurz výsostne dotýka, ich status je možné označiť za hybridný. Validitu práce môžu ovplyvniť osobné skúsenosti a názory výskumníkov, ich podriadenie sa spoločenskému alebo komunitnému pohľadu na tému. Na druhej strane, znalosti kontextu a dosahu spoločenského diskurzu na moslimskú časť obyvateľstva môžu prácu posunúť a obohatiť, pomôžu vysvetliť konzekvencie vyplývajúce z mediálneho zobrazovania témy islamu a moslimov. V rámci sebareflexie sme sa pri zhromažďovaní a analýze textov snažili zachovať odstup, čo najvyššiu mieru objektivity a pracovať s ohľadom na výskumnícku etiku.

Literatúra

Čítanosť médií podľa spoločnosti Median SK za posledný kvartál roku 2020 a prvý kvartál roku 2021. (online) [7. 2. 2022] Dostupné na:

<https://strategie.hnonline.sk/media/2349175-markiza-expres-a-novy-cas-su-najsledovanejsie-slovenske-media>)

DVOŘÁKOVÁ, Ilona. 2010. Obsahová analýza /formální obsahová analýza/ kvantitativní obsahová analýza. *Antropowebzin*. 2/2010, (online) [1. 1. 2022] Dostupné na:

http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_2_2010/Dvorakova__I-2-2010.pdf.

ENTMAN, Robert M. 1993. Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), s. 51–58, (online) [28. 2. 2022] Dostupné na:

<http://doi.wiley.com/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>.

FAIRCLOUGH, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman Inc.

HOLSTI, Ole, R. 1969. *Content analysis for the social sciences and Humanities*. Reading, MA: Addison-Wesley.

MEISSLER, Jan. 2008. Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textu. In: *Médiá a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 118-124. (online) [7. 2. 2022] Dostupné na:

<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bocak1/subor/14.pdf>).

Návštevnosť slovenského internetu v roku 2020. Združenie pre internetovú reklamu. IAB Slovakia. (online) [01. 1. 2022] Dostupné na: https://www.iabslovakia.sk/wp-content/uploads/2021/04/IAB_Sprava_navstevnost_SK_net_IABmonitor_2020.pdf.

TRAMPOTA, Tomáš. 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.

VAŠÁT, Peter. 2009. Kritická diskurzivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. *Přehledové studie* 09/4, Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu. Katedra antropologických a historických věd FF ZČU. (online) [7. 2. 2022] Dostupné na: http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/317_vasat_kriticka_diskurzivni_analyza_socialni_konstruktivismus_v_praxi.pdf.

3 ODBORNÝ ZÁUJEM O PROBLEMATIKU MEDIÁLNYCH OBRAZOV ISLAMU A MOSLIMOV (Silvia Letavajová)

Moslimovia a islam sa u európskeho obyvateľstva spájajú skôr s negatívnymi postojmi. Protiislamské nálady a islamofóbia zosilneli najmä po teroristických útokoch 11. septembra 2001. Mediálne pokrytie otázok súvisiacich s islamom sa dramaticky zmenilo a nabralo na kvantite aj kvalite. Téma sa posunula do popredia záujmu globálnych médií, zmenil sa aj spôsob, akým bol islam médiami formovaný. Na intenzite nabrali názory, že islam je vo svojej podstate násilný, moslimovia sú radikálni povstalci, majú sklony k terorizmu a chcú viesť džihád proti západu. (Media Portrayals of Religion: Islam) Takéto zobrazovanie moslimov v médiách je podľa Chambersa (2021) zavádzajúce a väčšina moslimov násilný extrémizmus odmieta. Ako príklad uvádza správu z roku 2016 pod názvom „What Muslims want“, ktorá predstavuje najrozsiahlejší výskum britských moslimov v dejinách. Dokument tvrdí, že 9 z 10 britských moslimov terorizmus úplne odmieta. Islamská nadácia na Švédsku odsudzuje všetky prejavy radikalizácie a terorizmu.⁹

Médiá zohrávajú pri formovaní názorov o téme migrantov, ale i moslimov a islamu strategickú úlohu, čo dokazujú viaceré štúdie. Na celonárodnej úrovni považuje mediálne informácie o migrantoch za objektívne až 47% Slovákov. (Eurobarometer 2018) Tieto tendencie potvrdil aj výskum Tkáčovej (2021), podľa ktorého internet, ako najčastejší zdroj informácií o islame, uviedlo 98,2 % respondentov. Až 89,1% opýtaných vníma informovanie médií o moslimoch a islame ako negatívne. V súvislosti s islamom podľa nich v médiách rezonuje najmä téma teroristov, vojny a násilia. Pozitívne témy o islame v médiách nevedelo identifikovať až 100 % respondentov.

Kritickosť a väčší odstup voči mediálnemu vplyvu zaznamenávame hlavne u vzdelaných a mladých ľudí. Vyplynulo to aj z výskumu postojov vysokoškolských študentov k migrantom, ktorý sme realizovali v roku 2020. (Letavajová – Chlebcová Hečková – Krno – Bošelová, 2020) Zistenia ukázali, že o migrantoch a migračnej kríze sa študenti dozvedajú v prvom rade na základe sprostredkovaných informácií z internetu, za ktorým nasledovala televízia, tlač a rádio. Až 40,9% z nich však považovalo informovanie médií o migračnej kríze za neprimerané a 45,8 % študentov mediálne správy o udalostiach v rokoch 2015 a 2016 skôr alebo určite neovplyvnili.

Analýza mediálnych obsahov a spôsob spracovania témy médiami je predmetom záujmu viacerých slovenských a českých bádateľov. V nasledovnom texte sa pokúsime priblížiť niektoré z nich. Výskum mediálneho pokrytia islamu a moslimov v slovenských médiách sme realizovali v roku 2009. (Letavajová, 2009) Naše zistenia ukázali, že moslimovia a islam boli vo väčšine článkov prezentované záporne. Islam bol v nich stvárňovaný ako konfliktný, nebezpečný, problematický a radikálny. Viacero negatívnych konotácií, ktoré sme

⁹ Viac pozri na: <https://www.islamonline.sk/vyhlasenia/>.

v mediálnych obsahoch identifikovali, sa viazali aj k moslimskej šatke, postaveniu žien v islame, moslimským duchovným a konverzii na islam. Skúmané články zdôrazňovali odlišnosť islamu, chápali ho v opozícii s našou, kresťanskou, európskou alebo slovenskou kultúrou. Pozitívnejšie emócie vzbudzovali texty, v ktorých sa autor odvolával na vlastné skúsenosti, alebo ich pripravil v spolupráci so zainteresovanými osobami, napríklad odborníkmi a samotnými moslimami.

Mediálne obsahy českých denníkov k téme moslimov sledovala Křížková (2006) Svoju pozornosť zamerala výlučne na českých moslimov, ktorých prítomnosť v médiách sledovala od polovice roka 2005 do polovice roka 2006. Táto skupina obyvateľstva bola prezentovaná predovšetkým v kontexte témy konfliktu, vzťahu k celebritám, cudzincov a islamských náboženských a kultúrnych tradícií. Autorka v štúdiu konštatovala, že moslimovia sú predstavovaní hlavne ako cudzinci, médiá zdôrazňujú ich odlišnosť a málo reflektujú ich kultúrne zázemie a tradície. Existujúce stereotypy o moslimoch sú utvrdzované aj samotnými celebritami. O českých moslimoch informujú médiá v rámci analyzovaného súboru textov len útržkovito.

Obraz moslimov sa v mediálnom priestore prekrýva predovšetkým s obrazmi migrantov a utečencov. V roku 2014 uskutočnil rozsiahlu mediálnu analýzu témy migrantov na webových stránkach hlavných slovenských mienkotvorných denníkov Hacek. (2015) Objektom jeho záujmu boli denníky SME, Hospodárske noviny a Pravda. Jeho zistenia naznačujú, že migrantom sa slovenské portály venujú najmä skrz zahraničné udalosti, o utečencoch na Slovensku oboznamujú čitateľa len v malej miere. O udalostiach informujú hlavne na základe agentúrnych správ. Migrantov spájajú najčastejšie s témou politiky a ekonomiky. Najviac mediálnych správ nachádzal autor v tejto súvislosti v denníku SME.

V rokoch 2014 a 2015 rezonovala vo svetovom, ale i slovenskom mediálnom priestore téma tzv. migračnej alebo utečeneckej krízy. Obraz utečencov z tohto obdobia prináša Chudžíková (2016) na základe analýzy troch najnavštevovanejších slovenských online denníkov. V autorských textoch, na ktoré sa zamerala, dostávali výrazný priestor predovšetkým politici. K tvorbe a interpretácii obrazu o utečencoch využívali autori viaceré emocionálne nabité lingvistické prostriedky, podnecujúce paniku, šok, vyvolávajúce strach. Utečenci tu boli konštruovaní ako zúfalci, ľudia v núdzi, ako ekonomickí migranti demonizovaní ako príživníci. Pri opise utečencov autori často siahali po metaforách prírodných živlov – prílív, prúd, tok, vlna, záplava moslimskými migrantmi a metaforách evokujúcich divochov a zvieratá – nápor migrantov, zachytávanie, lov, nájazd migrantov. Najviac metafor identifikovala autorka v online médiách.

K podobncovanie témy migrantov na príklade viac ako 900 textov. V sledovanom súbore textov boli migranti najčastejšie rámcovaní do témy kriminalita a trh práce. Najväčší priestor poskytovali autori článkov politikom, ktorých hlas výrazne ovplyvnil celkový „tón“ textu,

menej akademikom, represívnym zložkám, medzinárodným organizáciám a len v nízkej miere samotným migrantom (6 %). Život migrantov opisovali vo výraznejšie miere printové médiá, ktoré narábali s otvorenými dátami. Naopak, online médiá sa opierali predovšetkým o agentúrne informácie. Autori článkov v online médiách sa pri koncipovaní textov spoliehali viac na metaforické spojenia, opisujúce migrantov takisto ako prírodné živly, divochov a zvieratá.

Literatúra

Eurobarometer. 2018. *Special eurobarometer 469. Integration of immigrants in the european union.* (online) [1. 2. 2022] Dostupné na: <http://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/EuroBarometer-IntegrationOfMigrantsintheEU.pdf>.

HACEK, Ján. 2015. *Migranti na slovenských spravodajských portáloch.* *Žurnalistika, médiá, spoločnosť.* Bratislava: Stimul, s. 121-132.

CHALÚPKOVÁ, Pavlína – HORŇÁČKOVÁ, Eliška – HACEK, Ján – IVANIČ, Peter a študenti Katedry žurnalistiky FF UK v Bratislave. 2019. *Analýza mediálneho pokrývania migrácie slovenskými médiami.* *Výskumná správa.* Bratislava: Človek v ohrození.

CHAMBERS, Stuart. 2021. Islamophobia in Western Media is Based on False Premises. In: *The Conversation. Academic Rigour, Journalistic Fair.* January 21, 2021. (online) [15. 2. 2022] Dostupné na: <https://theconversation.com/islamophobia-in-western-media-is-based-on-false-premises-151443>).

CHUDŽÍKOVÁ, Holka Alena. 2016. *Obraz utečencov v médiách na Slovensku.* In: *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť? Slovensko, migranti a utečenci.* Hlinčíková, Miroslava – Mesežnikov, Grigorij. (eds.), Bratislava: IVO, s. 95-112.

KŘÍŽKOVÁ, Martina. 2021. Neviditeľná menšina – analýza mediálneho obrazu českých muslimů. In: *Migraceonline.cz.* (online) [17. 2. 2022] Dostupné na: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/neviditelna-mensina-analyza-medialniho-obrazu-ceskych-muslimu>.

LETAVAJOVÁ, Silvia – CHLEBCOVÁ HEČKOVÁ, Andrea – KRNO, Svetozár – BOŠELOVÁ, Miriama. 2020. *Novodobé migrácie vo verejnej, mediálnej a politickej diskusii.* Nitra: UKF.

LETAVAJOVÁ, Silvia. 2010. Islám a islámska kultúra v slovenských médiách a spôsob ich prezentácie. 2010. In: *Alternatíva a, životný štýl, identita?* Čadca: Magma, s. 114-145.

Media Portrayals of Religion: Islam. (online) [2. 2. 2022] Dostupné na:
<https://mediasmarts.ca/diversity-media/religion/media-portrayals-religion-islam>.

TKÁČOVÁ, Hedviga – AL-ABSIOVÁ, Eva – AL-ABSI, Marwan – PAVLÍKOVÁ, Martina. 2021.
„Media Invasion“ Against Islam In the Context of the Slovak Republic. *Media Literacy and Academic Research*. Vol. 4, No. 1., pp. 165-179.

4 MOSLIMOVIA NA SLOVENSKU (Zuzana Hasna)

Hoci otázka islamu a moslimov v rámci Slovenska je stále častejšie súčasťou politického diskurzu a púta značnú pozornosť médií, relevantní aktéri nevenujú úsilie tomu, aby vysvetlili historické korene, prepojenia tejto témy a súvislosti so súčasnou situáciou. Najčastejšie sa opakujúcimi argumentmi prítomnosti moslimov na Slovensku sú, že islam je na našom území cudzí, nemá tu žiadnu históriu a predstavuje ohrozenie. Preto ponúkame krátky pohľad späť v čase. Je dôkazom toho, že moslimovia nie sú úplne cudzím elementom.

4.1 Historický kontext

Moslimská menšina je v slovenskom kontexte považovaná za relatívne mladú a prítomnosť moslimov je spájaná predovšetkým s otvorením hraníc a globalizáciou. Avšak historické dokumenty dokazujú existenciu kontaktov medzi strednou Európou a moslimským svetom už pred vznikom Uhorského kniežatstva v rokoch 895 – 896. „*Obchodná cesta vedúca z Blízkeho východu cez dnešnú Ukrajinu, Slovensko a Českú republiku a ďalej na západ a na sever, priťahovala nielen moslimských a nemoslimských obchodníkov z Blízkeho Východu, ale aj cestovateľov a geografov.*” (Šomodiová, 2017: 45) Dokumenty od arabských a perzských cestovateľov (ako napr. Ibn Rusta, al-Mas'údí, Ibn Fadlán, Ibn Jákúb a ďalší) patria medzi najcennejšie zdroje informácií o tejto oblasti z predkresťanskej éry (Pauliny, 1999; Norris, 2009).

Súčasťou uhorských dejín už od ich samotných počiatkov boli aj moslimovia, a to vyše šesť storočí pred bitkou pri Moháči. Paradoxne, táto najmenej známa prítomnosť islamu a moslimov na území uhorského kráľovstva, a teda aj na území Slovenska, trvala najdlhšie. Prítomnosť moslimov môžeme na základe latinsky písaných zdrojov uhorského pôvodu datovať od polovice 10. storočia do druhej polovice 13. storočia, teda viac než tri storočia. Druhá fáza moslimskej prítomnosti v priestore Uhorského kráľovstva je, naopak, známa najviac. Je spájaná s osmanskou expanziou a jej trvanie môžeme presne ohraničiť bitkou pri Moháči v roku 1526 a bitkou pri Viedni v roku 1683, teda trvala vyše 150 rokov. (Drobný, 2016)

Podľa údajov z 18. storočia žilo v Bratislave popri Židoch a kresťanoch aj zhruba 300 moslimských rodín, najmä obchodníkov z Balkánu, ponúkajúcich orientálne tovary. Približne z tej doby pochádza mešita, ktorá údajne stála v Bratislavskom podhradí v oblasti zvanej Vydrica až do druhej svetovej vojny. Mešita bola vystavaná v maurskom štýle s kopolou a slúžila na rôzne náboženské aktivity a iné spoločenské príležitosti.¹⁰ Dodnes sa zachovala časť

¹⁰ Viac pozri na: <https://www.islamonline.sk/2021/11/v-podhradi-bratislavy-bola-orientalna-stavba-s-kupolou-ktoru-miestni-volali-mesita/>.

schodiska a mešita je v súčasnosti predmetom archeologického výskumu. Fakt, že v Bratislave v minulosti existovala moslimská modlitebňa, je na Slovensku málo známy a INS si uvedomuje potenciál tejto skutočnosti pri dialógu o prípadnej výstavbe mešity v Bratislave. Uznanie moslimských veriacich pochádza z roku 1912, kedy rakúsko-uhorská monarchia oficiálne uznala pre svoje predlitavské krajiny moslimov hanafíjskeho rítu. (Wieshaider, 2005: 42)

Začiatok poslednej fázy spojenej s príchodom a prítomnosťou moslimov na našom území sa veľmi zjednodušene spája s anexiou Bosny a Hercegoviny Rakúsko-Uhorskom v roku 1908. Po nej začali na naše územie migrovať bosnianski moslimovia. (Drobný, 2016) Po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918 zotrvala časť bosnianskych moslimov na území novovznikajúceho Československa. Pripojilo sa k nim niekoľko imigrantov zo štátov Sovietskeho zväzu (prevažne Čerkesi a Tatári). Koncom roku 1934 sa stretla skupina praktizujúcich moslimov, všetko intelektuáli, medzi ktorými bol aj český publicista, ktorý konvertoval na islam, Muhammad Abdalláh Brikcius a založili spoločne Muslimskú náboženskú obec pre Československo. Obec bola uznaná v roku 1935 Ministerstvom školstva a národnej osvety a uznanie bolo potvrdené aj Ministerstvom vnútra vlády protektorátu Čiech a Moravy. (Ostřanský, 2007)

Prvé snahy o výstavbu novej mešity spadajú do druhej polovice 30. rokov 20. storočia, kedy k tomu boli zjavne najpriaznivejšie podmienky. Do vojny sa však problém nepodarilo vyriešiť a k ďalšiemu pokusu došlo až v 90. rokoch. Po nástupe socialistického režimu nadobudol platnosť zákon č. 218/1949 Zb., podľa ktorého musela každá cirkev či náboženská spoločnosť, pokiaľ chcela byť uznaná, obnoviť svoju registráciu a podpísať prehlásenie, v ktorom sa de facto prihlásila k účasti na budovaní socialistickej spoločnosti. Tento krok moslimovia neučinili. *“V geopolitickom prostredí strednej Európy, definovanom na základe rôznych známych či menej známych koncepcií, je islam stále považovaný za cudzorodý prvok”* konštatuje známy slovenský politológ Lenč (Lenč 2006: 262). Slovensko ako jediný štát Európskej únie dodnes nemá svoju mešitu a ani právoplatnú registráciu. Novelu zákona o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností č. 308/1991 s povinnosťou najmenej 50 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky, je európskou spoločnosťou vnímaný ako reštriktívny a problematický zákon namierený primárne voči moslimskej menšine.¹¹ Paradoxne je táto menšina na Slovensku vysoko vzdelaná a dobre integrovaná a prispieva k vytváraniu hodnôt pre slovenskú spoločnosť.

¹¹ ECRI Report on the Slovak Republic, December 2020.

https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/ecri-report-slovak-republic-sixth-monitoring-cycle_en.

4.2 Demografia a sociálna charakteristika

Na základe oficiálnych údajov Štatistického úradu z výsledkov sčítania obyvateľstva 2021, zverejnených v januári 2022 sa k islamu prihlásilo celkovo 3 862 moslimov a moslimiek¹². Je to nárast o 2 650 veriacich spreď dekády, v roku 2011, kedy islam ako svoje vierovyznanie uvidelo 1 212 obyvateľov. Podľa odhadov Islamskej nadácie na Slovensku žije na území Slovenskej republiky približne 6 - 7 tisíc moslimov. Viacerí moslimovia pre INS priznali nedôveru až strach z uvedenia vierovyznania v rámci sčítania, preto oficiálne číslo ešte stále nereflektuje realitu, hoci badať značný posun vpred.

Najviac moslimov podľa Štatistického úradu žije v Bratislavskom kraji (1 181), ďalej v Nitrianskom kraji (462) a na treťom mieste je Košický kraj (445). Z posledného sčítania obyvateľov sú tiež zaujímavé údaje o národnostiach a materinskom jazyku, z ktorých sa dá aspoň veľmi nahrubo odhadnúť etnické zloženie moslimskej komunity na Slovensku. Ak sa pozrieme na ľudí s materinským jazykom väčšinovo moslimských národov, tak zistíme, že na Slovensku žije 1 226 osôb s materinským jazykom arabským, 678 osôb sa prihlásilo k albánskemu materinskému jazyku, 492 osôb k tureckému a 212 osôb k perzskému materinskému jazyku. V nadväznosti na arabský jazyk, neexistuje priama úmera vo vzťahu k arabskej národnosti. Môžeme predpokladať, že osoby, ktoré považujú arabčinu za svoj materinský jazyk, sa skôr identifikujú s národnosťou na základe krajiny pôvodu (egyptská, líbyjská, palestínska, sýrska, iracká, apod). K albánskej národnosti sa prihlásilo 644 osôb, 413 k tureckej a 119 osôb k iránskej.¹³

Moslimskú komunitu na Slovensku tvoria najčastejšie Arabi, Albánci, Bosniaci, Afgánci, ako aj čoraz viac Slovákov, v menšom počte tiež moslimovia z Turecka, Pakistanu, Indonézie a krajín bývalého ZSSR. Percentuálnym zastúpením je viac mužov ako žien a viac mladých ako starých. Ich najväčšia koncentrácia je v Bratislave a Košiciach, menšie komunity moslimov žijú aj v Nitre, Leviciach, Trnave, Martine, Žiline a Piešťanoch. Možno konštatovať, že prílev utečencov do Európy v roku 2015 nemal žiaden podstatný vplyv na veľkosť či zloženie moslimskej komunity v rámci SR.

¹² Výsledky zo sčítania obyvateľov za rok 2021. Pozri <https://www.scitanie.sk>.

¹³ <https://www.islamonline.sk/2022/01/zverejnili-udaje-zo-scitania-obyvatelev-k-islam-u-sa-prihlasi-lo-3862-moslimov/>.

4.3 Percepcia verejnosťou

Téma mediálnej prezentácie moslimov a islamu je súčasťou vedeckých výskumov vo viacerých európskych, ale i mimoeurópskych krajinách. Za mnohé spomenieme napríklad projekt Islamskej komisie pre ľudské práva (Islamic Human Rights Commission) zameraný na mediálnu prezentáciu moslimov vo Veľkej Británii (Saeed a kol., 2007), výskumnú štúdiu Dánskeho národného centra pre sociálny výskum (Jacobsen a kol. 2012) alebo metaanalýzu Ahmeda a Matthesa (2016) mapujúcu prezentáciu moslimov v médiách v priebehu prvých 15 rokov 21. storočia. Tieto výskumy podporujú tvrdenia Shadida a van Koningsvelda, že **mediá ponúkajú príliš statický obraz islamu výberom tém, ktorým obraz islamu u recipientov významne predurčujú a tiež upozorňovaním na náboženské (moslimské) pozadie negatívne ladených informácií.** (Shadid – Koningsveld, 2002: 188-189) Týmto v podstate napĺňajú charakteristiku procesu tzv. nastoľovania agendy.

Čo sa týka slovenského politického aj verejného diskurzu, moslimovia sú v ňom dominantne spájaní najmä s ohrozovaním kultúrnych hodnôt, dokonca až bezpečnosti majority. Sú prezentovaní predovšetkým v súvislosti s utečeneckou krízou, teroristickými útokmi či dokonca stoja za pôvodom pandémie. Islam je vnímaný predovšetkým cez prizmu mediálneho obsahu a zobrazovania. Výraznú rolu zohráva aj otázka, či ľudia majú priame interakcie s moslimami alebo sú o nich informovaní výlučne prostredníctvom médií. Tí, ktorí majú priamu osobnú skúsenosť, majú tendenciu byť oveľa tolerantnejší a otvorenejší voči moslimkám a moslimom. Tieto tendencie potvrdzujú viaceré štúdie.

Na základe výskumu postojov majoritnej populácie k cudzincom z dielne Centra pre výskum etnicity a kultúry (CVEK) s výstižným názvom Cudzie nechceme, svoje si nedáme (Gallová Kriglerová – Kadlečíková – Chudžíková – Pišová, 2021) si len necelá desatina ľudí myslí, že islam je náboženstvo ako každé iné a mali by sme ho rešpektovať. **Takmer polovica (43,4 %) ľudí si myslí, že islam je pre nás nebezpečný a nemal by byť na Slovensku povolený.** Obavy, ktoré sa ľuďom s islamom spájajú, súvisia najmä s potenciálnym nárastom radikalizácie, konfliktov a terorizmu, práve prostredníctvom medializovaných prípadov teroristických útokov v zahraničí a nedostatku informácií o islame ako náboženstve. Zároveň sa prejavuje obava o stratu „kresťanského“ charakteru a „koloritu“ krajiny.

Otázka o vnímaní islamu taktiež potvrdzje našu tézu, že **mediálne zobrazovanie moslimiek a moslimov, resp. islamu vo všeobecnosti posilňuje stereotypy a výrazne prispieva k ich negatívne vnímaniu. Až 81,6 % respondentov totiž vníma toto náboženstvo ako odlišné, podozrivé či priamo nebezpečné.** Väčšina respondentov si myslí, že pred islamom sa treba mať na pozore a pri akejkoľvek zmienke o zvyšovaní kriminality, dopade migrácie na bezpečnosť v krajine alebo pri postojoch ku kultúrnej rozmanitosti sa ľudia skôr či neskôr dostanú k téme islamu.

„Islam je vnímaný ako násilné náboženstvo“ - tento stereotyp vychádza najmä z politického a mediálneho zobrazovania moslimov. Nikto z respondentov spontánne nespomenul vlastnú negatívnu skúsenosť s moslimami, avšak viacerí uvádzali a vzájomne sa zhodovali v tom, že je v povahe islamu prejavovať voči iným násilie, čo sa potom premieta aj do radikalizácie, extrémizmu a páchania teroristických útokov. (Gallová Kriglerová – Kadlečíková – Chudžíková – Píšová, 2021a: 90-91) **Medzi opakujúce sa strereotypy patria “iné hodnoty - vnímanie ženy v islame - hidžáb”**.

Starší výskum mediálneho diskurzu - súhrn výsledkov niekoľkomesačnej štúdie slovenských médií publikoval časopis Axis Mundis v roku 2008. Autorka štúdie Manduchová (2008: 44-45) analyzovala, akým spôsobom slovenské médiá informujú o islame. Sústredila sa na hlavné správy Slovenskej televízie a TV Markíza. Zistila, že viac ako tretina správ, ktorá sa týkala islamu alebo islamských krajín, boli spájané s ohrozením a násilím a skoro tretina sa zaoberala rozdielmi medzi kresťanskou a moslimskou tradíciou. Z 58 pozorovaných správ iba dve obsahovali pozitívnu informáciu, avšak v oboch prípadoch bol celkový odkaz správy negatívny. Za tri mesiace, počas ktorých autorka uskutočnila svoj výskum, teda nebola v dvoch najsledovanejších televíznych spravodajstvách na Slovensku odvysielaná jediná pozitívna reportáž o islame alebo moslimoch. Pri takomto obsahu spravodajstva teda niet divu, že všeobecný postoj k islamu na Slovensku je negatívny a stereotypný.

Islamofóbia sa formálne zaraďuje do širšieho rámca religiofóbií a etnofóbií a vzniká podľa nich ako výsledok diskurzu démonizácie. (Saeed, 2007: 13) Islamofóbia a xenofóbia majú základnú premisu v kultúrnych rozdieloch, preto sú prezentované ako oprávnené a politicky korektné. Propaganda nenávisťi a delegovanie k nenávisťným činom je agendou krajnej pravice. Avšak svojich podporovateľov má aj z radov konzervatívcov, liberálov či predstaviteľov ľavice. Práve pre uvedené dôvody je dôležité kriticky reflektovať na spoločenský diskurz o islame a moslimoch v rámci SR. Základným problémom je umelé postulovanie “dvoch nezmieriteľných táborov” v zmysle stretu kresťanského sveta a západnej kultúry a islamu s východnou kultúrou. Toto delenie na MY a ONI je predikciou konfliktu. Nevyvážené informácie o islame, moslimkách a moslimoch či moslimských krajinách v slovenských médiách, zakladanie protiislamských diskusných skupín na internete a na sociálnych sieťach, najčastejšie Facebook-u sú živnou pôdou pre predsudky a prehľbovanie stachu z neznámych dokonca až nenávisťi, vrátane stereotypizácie. Vnímanie islamu na Slovensku značne kopíruje vývoj v susedných štátoch. Diskurz na tomto území neanalyzuje islam ako náboženstvo, ale skôr ako akúsi kultúrnu paradigmu, ktorej význam sa zvýšil v druhej polovici 20. storočia s príchodom migrantov na územie Európy. Európska a moslimská (východná) tradícia sú chápané ako v nezmieriteľnom protiklade, ako súperia bojujúci o dominanciu, a preto stretnutie príslušníkov týchto kultúr vytvára „civilizačný konflikt“. (Gallová Kriglerová – Kadlečíková – Chudžíková – Píšová, 2021a: 11)

Literatúra

DROBNÝ, Jaroslav. 2016. *Islam a moslimovia v slovenských dejinách*. Studia Academica Slovaca 45. Bratislava: Univerzita Komenského, pp. 57-69.

GALLO KRIGLEROVÁ, Elena – KADLEČÍKOVÁ, Jana – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, Alena – PÍŠOVÁ, Michaela. 2021a. *Cudzie nechceme, svoje si nedáme - nová analýza postojov voči cudzincom, postoje majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, analýza kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu*. Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné online na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2021/05/Cudzie_nehceme_Analyza_final_edited.pdf.

GALLO KRIGLEROVÁ, Elena – KADLEČÍKOVÁ, Jana – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, Alena – PÍŠOVÁ, Michaela. 2021b. *Slovensko a migrácia hľadania ciest k spolužitiu*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

LENČ, Jozef. 2006. *Možnosti a formy integrácie islamu v prostredí strednej Európy*. In: Goňcová, M. (ed.) *Střední Evropa a evropská integrace*. Brno: Masarykova univerzita.

MANDUCHOVÁ, Denisa. 2008. *Obraz islamu v slovenskom televíznom spravodajstve*. Bratislava: Axis Mundi, pp. 39 - 46.

NORRIS, Pippa. 2012. *Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations*. HKS Faculty Research Working Paper Series: John F. Kennedy School of Government - Harvard University.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. 2007. *Islám v srdci Evropy. Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí (část: Islám a srdce Evropy v současnosti)*. Praha: Nakladatelství Academia.

PAULINY, Ján. 1999. *Arabské správy o Slovanoch*. Bratislava: Veda.

SAEED, Amir. 2007. *Media, Racism and Islamophobia: The Representation of Islam and Muslims in the Media*. *Sociology Compass*. Vol. 1 (2), pp. 443 - 462.

SHADID, W. A. R. – KONINGSVELD, P. S. van. 2002: *The Negative Image of Islam and Muslims in the West: Causes and Solutions*. In: *Religious Freedom and the Neutrality of the State: The Position of Islam in the European Union*. Leuven, Peeters, pp. 174 - 196.

ŠOMODIOVÁ, Katarína. 2017. Islam in Slovakia: Past and Present. In: *Muslims are: challenging stereotypes, changing perceptions*. Conference reader. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation, pp 43 - 51.

WIESHAIDER, Wolfgang. 2005. Právní postavení muslimské menšiny v Rakousku. In: Moravčíková, Michaela - Lojda, Miroslav (eds.) *Náboženská sloboda a jej aspekty. Islám v Európe*. Bratislava: CEP a ÚVŠC.

Internetové zdroje

ECRI Report on the Slovak Republic, December 2020, (online) [1. 2. 2022] Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/ecri-report-slovak-republic-sixth-monitoring-cycle_en.

Islamská nadácia na Slovensku. (online) [10. 1. 2022] Dostupné na: www.islamonline.sk.

Oficiálna webstránka výsledkov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 v správe Štatistického úradu Slovenskej republiky. (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: www.scitanie.sk.

Zákon č. 308/1991 Zb. Zákon o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. (online) [8. 2. 2022] Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk>.

5 MOSLIMOVIA A ISLAM V POLITICKOM DISKURZE (Jozef Lenč)

Politická diskusia je neoddeliteľnou súčasťou politiky. Bez diskusie je nepredstaviteľná reálne fungujúca ústavná demokracia, bez demokracie by nebola možná politická diskusia. Diskusia však komplexne dostatočne nevystihuje obsah pojmu diskurz. Diskurz, ktorý je primárnym záujmom našej analýzy, vyjadruje všeobecne vnímanú rozpravu, prednášku, rozhovor alebo dialóg. (Amaglobelli, 2017) No diskurz môže mať aj podobu písaného textu – traktátu – prípadne polemiky, v rámci ktorej sa stretávajú viaceré názory a pohľady na tému, ktorá sa stala predmetom onoho diskurzu. V kontexte nášho výskumu je ešte dôležitejšie správne si vymedziť politický diskurz, v rámci ktorého budeme hľadať kľúčové slová a ich konceptuálne ukotvenie. Je zrejmé, že politický diskurz nie je apriórne politickou diskusiou, ale špecifickým súborom jazykových žánrov, ktoré sú späté s konkrétnou sférou spoločnosti – s politikou. Politický diskurz môže mať široký záber od každodennej diskusie o politike (v súkromí alebo vo verejnosti), cez diskurz politických protestov a demonštrácií, posolstvá politických kampaní, ideovo-programové koncepcie politických strán, vyjadrenia odborníkov analyzujúcich politiku, či právnikov pripravujúcich legislatívu. (van Dijk, 2006)

5.1 Politický diskurz a jeho kritická analýza

Z hľadiska predmetu nášho výskumu sa zameriame iba na oblasť diskurzu, v ktorom sa vzájomne stretávajú (konfrontujú) politici. Diskurzu, ktorý sa realizuje na pôde národnej rady, ako reakcia na predkladané legislatívne zámery vlády alebo poslancov, prípadne ako reakcia na vystúpenia predrečníkov. V oboch prípadoch sa nám potvrdilo, že politický diskurz je najmä diskurzom ideologickým a jeho cieľom je ideologická porážka politického oponenta a súčasne presadenie vlastnej ideovej vízie sveta (spoločnosti). (van Dijk, 1997) V našom prípade je to vízia Slovenska bez islamu, moslimov a migrantov. Parlamentný politický diskurz sa v priebehu roka 2021 sústredil najmä na tému covid-19, vládnych opatrení boja s pandémiou a tiež s pokusom o reformu kritických oblastí politického systému a spoločenského života (justícia, školstvo, zdravotníctvo). Pri analýze vystúpení sa nám potvrdili trendy politického diskurzu, ktoré sú viditeľné už niekoľko rokov a majú súvis s pokračujúcou koróziou demokratickej politickej kultúry na Slovensku a s ňou spojenou radikalizáciou jazyka politickej komunikácie. (Štefančík, 2019)

Súčasťou radikalizácie slovníka politickej diskusie na Slovensku v druhej polovici druhej dekády 21. storočia sa stala prednostne téma, ktorá dominantne rezonovala pri náraste popularity a politického vplyvu krajnej pravej na Slovensku. Podstata sa týkala rozširovania predsudkov a strachu z marginalizovanej komunity moslimov na Slovensku. (Lenč, 2020) Moslimskú komunitu mala, podľa politikov, údajne rozšíriť – a tým ohroziť tradičnú spoločnosť, kultúru a etnicko-religiózne zloženie Slovenska – nekontrolovaná, resp. akýmisi „tajnými“ silami z vonku riadená migrácia. Tento koncept hrozby, ktorá je vraj „neriadená“,

ale súčasne zasa „organizovaná“ najlepšie podčiarkuje iracionalitu celej politickej diskusie o moslimoch, islame a utečencoch na Slovensku. (Lenč, 2020)

Kritickú analýzu tejto diskusie sme rámcovali širokou škálou analytických prístupov, ktoré majú podobné rysy. Išlo primárne o identifikovanie kľúčových slov, vymedzenie obdobia, v ktorom prebiehala politická diskusia (september 2021 – február 2022), identifikovanie schôdzí Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR), ktoré boli rozhodujúcim priestorom politického diskurzu a v neposlednom rade analýzy vystúpení poslankýň a poslancov národnej rady, ktorí vo svojich vystúpeniach použili kľúčové slová. Politická diskusia o islame (moslimoch) a migrácii je principiálne zameraná na to, aby ohýbala realitu, aby slúžila záujmom konkrétnych politikov a politických strán. (Grančayová – Kazharski, 2020) Kritická analýza vyjadrení, ktoré sme zozbierali, umožní odhaliť dôvody, ktoré vedú politikov k ohýbaniu reality a tiež kriticky interpretovať politické pozície jednotlivých političiek a politikov, ktorí sa rôznymi argumentmi zapojili do tejto diskusie.

Z hľadiska kritickej analýzy politického diskurzu o islame, moslimoch a migrácii sme sa zamerali len na tie vyjadrenia politikov, ktoré odzneli v rámci parlamentných rozpráv, ktoré prebiehali na pôde NR SR v priebehu šiestich mesiacov, ktoré sme si stanovili v prípravnej fáze výskumu. Na základe analýzy jednotlivých schôdzí slovenského parlamentu sme identifikovali osem poslancov a spolu šestnásť vystúpení, v ktorých sa objavili nami hľadané kľúčové slová. V prvom rade je potrebné konštatovať, že z celkového počtu diskusných príspevkov počas skúmaného obdobia ide vskutku o marginálnu časť z vystúpení v rámci všetkých parlamentných diskusií v skúmanom období. Miera fakticky neviditeľného diskurzu na túto tému vyplýva z nasledovných faktorov:

- a) všeobecné **odznenie** problematiky migrácie, ktorá sa oproti rokom 2015-2016 dostala na okraj záujmu politických strán (aj tých, ktorí reprezentujú krajinú pravicu);
- b) fokusovanie politických diskusií na oblasť **pandémie** covid-19;
- c) **polarizácia** koalíčno-opozičnej politickej diskusie, ktorá sa obmedzila na aktuálne politické témy (covid-19, kauzy súčasnej a minulých vlád; údajné ohrozenie demokracie súčasnou vládou, obranná zmluva medzi Slovenskou republikou a USA a pod.).

Navzdory tomuto sa niektorí poslanci predsa len uchýlili k overeným diskusným stratégiám, ktorých cieľom bolo podnecovať negatívne (nepriateľské) nálady voči moslimom a migrantom a to napriek tomu, že väčšina verejnosti nevníma problematiku migrácie ako aktuálne reálnu hrozbu. V analýze diskusií sme identifikovali tieto **stratégie**:

- a) voľbu nominácií a referencií (migranti/moslimovia boli prezentovaní ako hrozba pre našu spoločnosť a naše tradície);
- b) predikcia, resp. pripisovanie konkrétnych atribútov sociálnym aktérom za účelom negatívne vykresliť ich pôsobenie v našej spoločnosti a na našu spoločnosť (migranti

- budú páchať kriminalitu; znásilňovať ženy a dievčatá; migranti dostávajú peniaze, ktoré patria vašim rodičom a pod.);
- c) pokus o zdôvodnenie, alebo ospravedlnenie xenofóbneho vyznenia vystúpenia (ochrana žien a detí; pomoc dôchodcom; zachovanie európskej kresťanskej identity a pod.);
- d) perspektivizácia, resp. vyobrazenie udalostí, či vzťahu k týmto udalostiam z perspektívy len jednej skupiny (bol som sa pozrieť a videl som; pozrite sa ako to vyzerá na Západe a pod.);
- e) intenzifikácia výrazových prostriedkov (navozenie migrantov; príliv kriminálnikov a pod.). (van Dijk, 1997; Chilton, 2004) V menšej miere než v minulosti sme objavili tiež až výrazne stereotypizujúce výpovede, ktoré dehumanizovali moslimov a migrantov a dávali im úmyselne znevažujúce pomenovania alebo prívlastky. Rovnako sa opakovane objavuje stigmatizácia moslimskej komunity a pripisovanie kolektívnej viny všetkým moslimom a migrantom.

5.2 September 2021: Oživená téma migrácie

Na septembrovej schôdzi NR SR sa objavili tri vyjadrenia, ktoré sa priamo dotýkali nami skúmaných kľúčových slov. V dvoch z troch prípadov tieto odznali pri prerokovávaní *Návrhu na dočasné rozšírenie zapojenia Slovenskej republiky do vojenskej operácie EUNAVFOR MED IRINI*¹⁴, cieľom ktorého malo byť vyslanie 11 príslušníkov Vojenskej polície do misie k líbyjskému pobrežiu. Keďže sa predmetná misia týkala problematiky riešenia migračných tokov v Stredozemnom mori, dalo sa očakávať, že sa k nej vyjadria aj poslanci, ktorí sa dlhodobo negatívne vyjadrujú ohľadom k migrantom, a ktorí túto tému zneužívajú na získavanie popularity.

V prípade tohto materiálu vystúpil len poslanec Stanislav Mizík (Kotlebovci – ĽSNS), ktorí povedal nasledovné: *„No a keď ste vraveli o tom plote, no neviem, či by som nebol aj za taký plot na hraniciach, a poriadne strážený. To by bolo jedine reálne. Totižto **videl som v Bosne davy ľudí, davy týchto džihádistov, moslimov, išli do Európy, to nebol som pri Stredozemnom mori, videl som videá, čo sa deje, ako na člnoch chodia, ako ich talianske lode privážajú na Lampedus, ťahajú ich za sebou ako vlečné remorkéry. Toto je realita v súčasnosti. Takže tak.**“*¹⁵ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 16. 9. 2021)

V ďalšom vystúpení poslanec Mizík uviedol: *„Keď Kaddáfího odporne zradili, jeho európsky kamarát vyhlásil, citujem: „Ak namiesto stabilnej vlády, ktorá garantuje bezpečnosť, prevezmú kontrolu takéto **bandy, Afričania sa masovo začnú presúvať k Európe a Stredozemné more sa stane morom chaosu.**“ No naozaj, **svätá pravda, aj keď od moslima.**“*

¹⁴ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=644> (15. 3. 2022).

¹⁵ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=248126> (15. 3. 2022).

*Tieto slová sú absolútnou pravdou, najväčšou pravdou, ktorá sa vyskytla v živote Muammara Kaddáfího.*¹⁶ (Stanislav Mizik, Kotlebovci – ĽSNS, 16. 9. 2021) V oboch prípadoch živil predsudky o tom, že s príchodom migrantov do Európy sa zvýši miera kriminality v Európe a hrozba teroristických útokov, keďže migrantov označoval za „džihádistov“, resp. „bandu“. Súčasne s tým postavil moslimov do pozície tých, ktorí apriórne nehovoria pravdu „svätá pravda, aj keď od moslima“, čo je ďalší z predsudkov, ktorý o moslimoch rozširujú stúpenici krajnej pravice.

Na rovnakej schôdzi sa prerokovával aj návrh skupiny poslancov NR SR na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov¹⁷, v ktorej rozprave vystúpil s faktickou poznámkou poslanec Ľuboš Blaha (Smer-SSD). Ten sa vo svojej faktickej poznámke nesustredil priamo na moslimov alebo utečencov (migrantov), ale pochválil politiku svojho predsedu Roberta Fica, ktorý v čase migračnej krízy 2015-16, podľa poslanca Blahu „zarezal migráciu, lebo zarezal kvóty“. Cieľom jeho útoku bola poslankyňa Európskeho parlamentu Sophie IN'T VELD: „*Ja si pamätám pani Veldovú ako jednu z najväčších slniečkárov v Európe. Ona nenávidí Roberta Fica preto, lebo Robert Fico zarezal migráciu, lebo zarezal kvóty. Veldová vrieskala a vrieskala a vrieska dodnes.*“¹⁸ (Ľuboš Blaha, Smer-SSD, 23. 9. 2021) Vo výroku podčiarkuje postoj strany Smer-SSD, ktorá dlhodobo využíva negatívne emócie voči migrantom (a tzv. slniečkárom) na získavanie hlasov voličov krajnej pravice. Robert Fico je tiež známy tým, že v sa minulosti (2015; 2020) viackrát vyjadril, že nedovolí vytvorenie ucelenej moslimskej komunity na Slovensku.

5.3 Október 2021: Od voľnej nedele k registrovaným partnerstvám

Na októbrovej schôdzi NR SR sme zaznamenali dve vyjadrenia, ktoré obsahovali odkaz na nami skúmané vyjadrenia. Prvé z nich bolo neutrálne. Odkazovalo na situáciu spolužitia židov, kresťanov a moslimov na Blízkom východe a ako jedno z mála za ostatných niekoľko rokov nebolo podprahovo útočné voči moslimom, hoci jeho autorom bol poslanec, ktorý sa do národnej rady dostal na kandidátke krajne pravicovej strany Kotlebovci - ĽSNS. Výrok odznel v diskusii o návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov, a ktorého cieľom bolo rozšírenie dňa pracovného pokoja aj na nedeľu. Tým poslancom, ktorý vystúpil v rozprave k tomuto bodu bol Štefan Kuffa (ŽIVOT – Národná strana), ktorý konštatoval, že „*v Svätej zemi ja som bol a tá je úplne super, hej, toto je miesto, ja by som si napríklad vedel predstaviť že by som tam žil. Lebo oni majú tri dni v podstate akoby voľna. Piatok nepracujú moslimovia, v sobotu nepracujú Židia a v*

¹⁶ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=248121> (15. 3. 2022).

¹⁷ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=575> (15. 3. 2022).

¹⁸ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=249358> (15. 3. 2022).

nedeľu kresťania. Nie je to super, nie je to super. No a dokážu ako títo ľudia. Nepriťahujme za vlasy ako tieto veci lebo je nedeľa, lebo je to. Azda keď ti padne vôl do tej studne nevytiahneš ho preto, lebo je sobota, alebo tvojmu synovi keď sa čosi stane. A to je, to sú hasiči, policajti, ale nielen to pán Dostál, ale tam je celý rad tých ďalších v postate povolani a zamestnaní, lebo sú povolania a zamestnania kde jednoducho tá prevádzka je nonstop a je nevyhnutné pracovať ako v nedeľu.¹⁹ (Štefan Kuffa, ŽIVOT – Národná strana, 5. 10. 2021) Strana ŽIVOT – Národná strana sa od jej vzniku negatívne stavia k migrácií. Poznove to dokazuje jej predseda Tomáš Taraba²⁰, ktorý islamofóbnymi statusmi na sociálnych sieťach podnecuje nenávisť voči moslimom a islamu a zneužíva na to často práve utrpenie ľudí, ktorí z Blízkeho východu (a iných častí sveta) utekajú pred hrôzami vojny. Vyjadrenie jeho podpredsedu je z tohto hľadiska vzácnou a relatívne pozitívnou snahou o prezentovanie moslimov na pôde slovenského parlamentu.

Na rovnakej schôdzi sme zaznamenali aj vyjadrenie poslanca Stanislava Mizíka (Kotlebovci – ĽSNS), ktorý v diskusii pri návrhu poslanca Tomáša Valáška (Progresívne Slovensko) na vydanie zákona o životnom partnerstve opätovne útočil na moslimov. „**Povedal som vám, že máte schizofréniu. Zastávate sa moslimov a migrácie. A zároveň sa zastávate aj párov rovnakého pohlavia a rozšírených nadpráv a ich zákonom posvätené zväzky, čo ja už považujem za Sodomu-Gomoru, Cecilko, pán Dostál. A títo vaši moslimovia takýchto ľudí zhadzujú zo striech budov. Videl som niekoľko takých videí. Niekedy ich vyhadzujú, zhadzujú priviazaných na stoličky, niekedy len tak, bez stoličky. Fakt strašné videá. A o tých vyspelých krajinách západnej Európy, pán Dostál, keby ste sa tam pohybovali, keby ste chodil po tých centrách veľkých miest, by ste videli, že tieto vyspelé západné európske krajiny sa menia pomaly ale isto na brlohy.**“²¹ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 6. 10. 2021) Podobne, ako v minulosti²², sa poslanec Mizík uchýlil k tvrdeniam, ktoré majú podnecovať

¹⁹ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=250822> (15. 3. 2022).

²⁰ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=385943586352698&id=107752747505118;
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=376054384008285&id=107752747505118;
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=161091395504586&id=107752747505118 (15. 3. 2022).

²¹ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=250906> (15. 3. 2022).

²² Poslanec NR SR Stanislav Mizík sa v priebehu volebného obdobia 2016-2020 opakovane neúctivo, ba až vulgárne vyjadroval na adresu islamu (“dielo diabla”, “satansko-pedofilné náboženstvo” a pod.) a moslimov (“zberba”, “množia sa rýchlejšia ako naši Cigáni” a pod.), za čo sa musel začiatkom roka 2017 verejne na pôde NR SR ospravedlniť. To ho však neodradilo od ďalších útokov, v ktorých pokračuje až do súčasnosti. **Pozri:** ISLAMONLINE. 2016a. Moslimáci, zberba či dielo diabla. Takto niektorí poslanci v parlamente hovorili o muslimoch. *IslamOnline*. 30. októbra 2016, Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2016/10/moslimaci-zberba-ci-dielo-diablovo-takto-niektori-poslanci-v-parlamente-hovorili-o-muslimoch/>; ISLAMONLINE. 2016b. Niektorí poslanci si nedajú pokoj. Do islámu sa v parlamente pustili opäť. Toto zaznelo tentokrát. *IslamOnline*. 5. decembra 2016. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2016/12/no-go-zony-a-nabozenska-policia-na-slovensku-v-parlamente-to-tvrdil-kotlebov-poslanec/>; ISLAMONLINE. 2017a. Nevychovatelní hulváti z poslaneckých lavíc. *IslamOnline*. 1. február 2017. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2017/02/nevychovatelni-hulvati-z-poslaneckych-lavic/>; ISLAMONLINE. 2017b. Od volieb v parlamente hanobili muslimov a islám už štyrikrát. Naposledy včera. *IslamOnline*. 6. apríl 2017. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2017/04/od-volieb-v-parlamente-hanobili-muslimov-a-islam-uz-styrikrat-naposledy-vcera/>.

strach z moslimov a vytvárať dojem, že kvôli moslimom sa zhoršuje bezpečnostná situácia v Európe. Moslimov opakovane vykresľoval ako násilníkov, ktorí si nevážia Západ a menia ho na „brloh“, ktorého hlavným znakom je neľudské násilie. Zas a znovu k tomu využíva akúkoľvek príležitosť. Často najmä v diskusiách o návrhoch noviel zákonov, ktoré sa ani zďaleka netýkajú problematiky migrácie, ako to bolo v tomto prípade, kedy národná rada rokovala o návrhu zákona s úplne odlišnou témou, ktorý mal umožniť právne ukotviť zákaz interrupcií alebo inštitút registrovaného partnerstva.²³

5.4 November 2021: Pomoc tehotným ženám a poslanec Mizík

Na novembrovej schôdzi národnej rady sa objavil len jeden výrok, ktorý sa hodil do nášho výskumu. Neprekvapuje, že opätovne odznel z úst poslanca Stanislava Mizíka (K – ĽSNS) a to opätovne v rozprave, ktorá sa nijakým spôsobom nedotýkala problematiky migrácie, prípadne zmeny pravidiel registrácie cirkví a náboženských spoločností, pri ktorých sa dá očakávať, že sa poslanci vo svojich vystúpeniach zamerajú na moslimov, islam a migráciu.

Tentokrát sa poslanec Mizík rozhodol spomenúť moslimov pri prerokovávaní návrhu na vydanie zákona o pomoci tehotným ženám a to v súvislosti s tým, že liberáli sa údajne rozhodli zničiť kresťanstvo a Európu, ktorú chcú „zamoriť moslimami.“ *„Takí ľudia ako vy, čo kritizujú akýkoľvek náboženstvo, to znamená nášho kresťanského náboženstva spôsobujú to, že 21. storočie je storočím bláznov, ktorí **zničili vlastnú civilizáciu práve cez vaše liberálne názory, zamorili Európu moslimami, zničili tradičnú rodinu v západnej Európe, v kostoloch sú diskotéky a mešity sa stavajú o dušu spasenú. Toto ste spôsobili vy. A ešte budete tu stále kydať na naše tisícročné kresťanské tradície. Fúj.**“* (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 9. 11. 2021) Ako sa už viackrát ukázalo, poslanci za fašistickú stranu Kotlebovci – ĽSNS sú ochotní šíriť nenávisť pri akejkoľvek príležitosti a vo svojich vyjadreniach formulovať až bizarné konštrukty, v ktorých liberálov súčasne obviňujú z „kritiky akéhokoľvek náboženstva“ a zároveň z toho, že „zamorujú Európu moslimami“.²⁴

²³ Pozri: ISLAMONLINE. 2018a. Poslanci ĽSNS v parlamente: Zákaz interrupcií ako ochrana pred islamizáciou. *IslamOnline*. 20. jún 2018. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2018/06/poslanci-ls-ns-v-parlamente-zakaz-interrupcii-ako-ochrana-pred-islamizaciou/>.

²⁴ Pozri: ISLAMONLINE. 2018b. Parlamentné prekáračky o migrácii. Mizík sa hnevá, že mu iné strany preberajú agendu. *IslamOnline*. 31. december 2018. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2018/12/parlamentne-prekaracky-o-migracii-kotlebovec-mizik-klusovi-teraz-mi-preberate-agendu/>.

5.5 Decembrové konšpirácie: Mizík, Krupa a Kotleba

Na decembrovej schôdzi NR SR sa prerokovávali dva materiály, ktoré primáli poslancov k tomu, aby priestor diskusie využili na šírenie dezinformácií o migrácii a moslimoch, ako hrozbe pre bezpečnosť Európy a Slovenska. Prvá príležitosť prišla pri prerokovávaní Súhrnnej výročnej správy Slovenskej republiky za rok 2020, ktoré sa dostalo na pôdu národnej rady v dňoch 1. a 2. decembra 2021. Tu sme za podstatné identifikovali najmä vyjadrenia poslancov za stranu Kotlebovci – ĽSNS a to konkrétne Mariana Kotlebu, Stanislava Mizíka a Petra Krupu. Marián Kotleba vo faktickej poznámke uviedol: „*Pani poslankyňa Andrejuvová, ak ste si všimli to uznesenie, samozrejme, má veľa, veľa bodov a my sme ani jeden z tých bodov neodstraňovali v tom pozmeňováku, ani sme to nemenili, my sme to len doplnili explicitne o bod, kde sa hovorí o tom, že **odmietame akúkoľvek nelegálnu migráciu bez ohľadu na pôvod tých migrantov a bez ohľadu na to, kto, cez ktoré hranice do Európskej únie sa tlačia**. To je na margo tých kolegov, ktorí sú, ale oni na rozdiel od vás ani nechápu veciam a s vami sa dá debatovať seriózne.*“²⁵ (Marian Kotleba, Kotlebovci – ĽSNS, 1. 12. 2021) V nej Marian Kotleba oživil „démonov“ migračnej krízy a súčasne vytváral dojem toho, že len politici krajnej pravice si uvedomujú realitu hrozby nelegálnej migrácie na bezpečnosť Európy.

Stanislav Mizík v reakcii na svojho kolegu Petra Krupu povedal, že: „*Táto novela, tento návrh je dôkaz zámeru absurdistanu zvanému Európska únia. Aký je ten zámer? No **zámerom je odzbrojiť slušných ľudí a dať voľné pole pre teroristov či iných kriminálnych zločincov**. Tu sedí minister a predkladá paškvil. Peter, on veľmi **dobré vie, že politicko-náboženský teroristi sú prepojení s kriminálnym podsvetím**. Prepojenie je tam veľmi-veľmi časté. Peter, on tiež veľmi dobre vie, že teroristi a kriminálni zločinci si zbrane zadovážia úplne ľahko. Aj výbušniny si vyrobia úplne ľahko. Z bežných surovín, ktoré dostať na trhu. Všetak je minister. Má spravodajské informácie, má analýzy, vie, ako to chodí v Galérke. Tento návrh je blud a táto smernica je výplod samovražedných masochistov z Európskej únie.*“²⁶ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS; 2. 12. 2021) V jeho vystúpení sa priamo neobjavili kľúčové slová, ktoré sme v politickom diskurze v národnej rade hľadali (moslim, islam, migrácia/migranti), ale z kontextu vystúpenia bolo zrejmé, že v dichotómii „slušní ľudia“ verzus „teroristi“ autor tohto výroku za teroristov považuje práve tých, ktorých už predtým vo svojich verejných vystúpeniach nálepkoval pomenovaním – moslimovia, teroristi a migranti. Je to práve častá dehumanizácia, resp. nálepkovanie ako potenciálnej hrozby smerom k príslušníkom moslimskej komunity a vo všeobecnosti migrantov, ktorá spadá do argumentačnej výbavy poslancov krajnej pravice, ktorí sedia v slovenskom parlamente.

²⁵ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256453> (15. 3. 2022).

²⁶ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256477> (15. 3. 2022).

Explicitne to potvrdzuje vystúpenie poslanca Petra Krupu, ktorý vo vystúpení v rozprave k predkladanému bodu (vystúpenie predchádzalo faktickej poznámke poslanca Mizíka) použil práve túto výrokovú skratku a migrantov („s odlišnou kultúrou“) priamo spojil s terorizmom, ktorý ohrozuje „slušných a bezúhonných občanov“. *„V Európe je situácia oproti USA odlišná v tom, že všetci veľmi **dobre vieme, kto pácha teroristické útoky v západnej Európe. Je zaujímavé, že na jednej strane sa obmedzujú práva legálnych držiteľov zbraní a na druhej strane sa podporuje masová migrácia nepreverených osôb s odlišnou kultúrou, ktorí si mohli prejsť vojenským výcvikom alebo sa priamo zúčastnili bojov. Toto sa zásadným spôsobom mení bezpečnosť občanov v danom štáte. Môj názor je, že zradcovia, ktorí nám tu predkladajú tento paškvil, chcú týmto spôsobom obmedziť slušných a bezúhonných občanov, nemôžu byť volení a dosadzovaní do žiadnych funkcií a treba sa mať pred nimi mať na pozore. A na pozore by sa mali mať aj naši poľovníci, ktorí sú zatiaľ v klude. Hovorím zatiaľ.**“*²⁷ (Peter Krupa, Kotlebovci – ĽSNS, 2. 12. 2021)

Druhou príležitosťou na oživenie fóbií z migrácie bola taktiež téma, ktorá ani zďaleka nesúvisí s témou migračnej politiky Slovenskej republiky, resp. nevytvára predpoklady, že by niektorí poslanci mohli rozpravu využiť na strašenie verejnosti migrantami. Išlo o návrh skupiny poslancov, ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a poslancom, ktorý využil tento priestor na šírenie dezinformácií a strachu bol Tomáš Taraba (ŽIVOT – Národná strana). Poslanec Taraba vystúpil s dvomi faktickými poznámkami, v ktorých sa dožadoval toho, aby bol z rokovania parlamentu tento zákon stiahnutý a to z toho dôvodu, že v čase jeho schvaľovania sa údajne minister vnútra Mikulec dohodol v Bruseli na tom, že „navezie na Slovensko afganských utečencov“. Poslanec Taraba povedal, že *„dneska máte fakt dobrý deň. **Mikulec bez súhlasu kohokoľvek sa zaviazal v Bruseli sem dovážať afganských migrantov, zavreli ste 11-tisíc vlastne lôžok pred chvíľou, jak ste hlasovali o tom, že idete znížiť ešte viac kapacitu slovenského zdravotníctva, a teraz pomaly pred polnocou budeme hlasovať o tom, aby cez eurofondy ešte ste mali na ďalších systov viac miliónov.**“*²⁸ (Tomáš Taraba, ŽIVOT – Národná strana, 14. 12. 2021) O niekoľko minút neskôr to zopakoval v tvrdení, že *„proste aspoň to predĺžte na iný deň, pretože už len z tohoto dôvodu je to trápne, že to robíte v deň, kedy ste tu pokutovali tisíc eurami a ešte sa verejne hlásite k tomu, že tých policajtov tam na týchto lekárov a zdravotníkov poslal váš minister, minister, ktorý **dnes v Bruseli rozprával, že sem naveze afganských migrantov.**“*²⁹ (Tomáš Taraba, ŽIVOT – Národná strana, 14. 12. 2021) Vo svojich vystúpeniach sa poslanec Taraba dopustil viacerých diskusných argumentačných „faulov“, ku ktorým sa politici krajnej pravice tradične uchýľujú. Po prvé, dehumanizácie migrantov, o ktorých hovoril ako o tovare, ktorý niekto niekam „dovezie“ alebo „navezie“. Po druhé, šírenia dezinformácií o tom, že v Bruseli (v Európskej únii) sa tajne rozhoduje o

²⁷ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256472> (15. 3. 2022).

²⁸ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=257970> (15. 3. 2022).

²⁹ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=257996> (15. 3. 2022).

„navážaní“ migrantov do niektorých štátov Únie, ktorých účelom je znižovanie dôveryhodnosti Európskej únie medzi občanmi Únie. A v neposlednom rade, tvorby lživých správ (tzv. hoaxov) o tom, že za hranicami Slovenska (Európskej únie) čakajú migranti, ktorých chce vláda finančne podporiť na úkor slovenského zdravotníctva, alebo na úkor slovenských dôchodcov.

5.6 Február 2022: Kotlebovci a ich zneužívanie migrácie

Najväčší priestor pre politický diskurz, v ktorom sa objavili nami skúmané kľúčové slová bol vytvorený na februárovej schôdzi, kedy sa prerokovával vládny návrh zákona, ktorý mal meniť a doplniť zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle, ktorého prvé čítanie bolo naplánované na 16. februára 2022. Priestor, ktorý predmetný vládny návrh zákona ponúkol, využili najmä poslanci hnutia Republika (Urban a Mazurek) a strany Kotlebovci – ĽSNS (Mizík). Neprekvapuje, že to boli práve Mazurek a Mizík, ktorí sa v minulom volebnom období museli ospravedlniť za to, že v pléne národnej rady vulgárne osočovali islam a moslimov. A tak ani v tomto prípade neostali ďaleko od svojej povesti politických extrémistov. Poslanec Urban vo svojom vystúpení spojil niekoľko osvedčených konštatovaní, ktoré podporujú zaužívané predsudky o migrantoch. Tie o zneužívaní sociálneho systému migrantmi („väčšina tých migrantov boli naozaj mladí muži, ktorí sem prišli nie ako za prácou, ale skôr za sociálnymi výhodami“), o vysokých dávkach, ktoré od štátu dostávajú migranti („prečo podporovať migrantov a dávať im ešte dokonca viac peňazí ako Slovákom“), alebo o údajnej neschopnosti prispôbiť sa podmienkam na Slovensku a o vytváraní alternatívnych kultúrno-sociálnych systémov. *„Slovensko nie je zaslúbená zem pre migrantov, ale nie je to zaslúbená zem zdá sa ani pre pôvodných obyvateľov Slovenska, teda pre nás. Tie migračné toky čo sme videli, vy to stále vyťahujete tie ženy s deťmi, ale **väčšina tých migrantov boli naozaj mladí muži, ktorí sem prišli nie ako za prácou, ale skôr za sociálnymi výhodami a potom tu možno natiahli celé rodiny.** Vidíme, že to je multi-kulti spoločnosť nefunguje ani na západe, no go zóny a podobne. Tak akože **ťahat' sem migrantov**, keď si nevieme sami so sebou tu rady na Slovensku, keď nám ubúda obyvateľstvo. Teraz máme skoro päť a pol milióna ľudí a v roku 2050, čiže za necelých 30 rokov tu bude pod päť miliónov ľudí. To je obrovský problém demografická kríza. Ľudia na Slovensku si nechcú zakladať rodiny, nechcú mať deti. Tak akože tak najprv poriešme našich ľudí, aby tu chceli žiť, aby nám neutekali všetci študovaní vzdelaní ľudia do zahraničia na západ a my si tu **budeme ťahať takúto, týchto migrantov**, ktorí jednak ani nemajú všetci záujem o prácu, sú z iného kultúrneho prostredia. Ja nemám problém keď sem prídu Ukrajinci alebo Srbi. Sú nám troška bližší aj geneticky ako Slovania. Tí sa veľmi rýchlo aklimatizujú a sú schopní aj sa zamestnať, pracovať a s tou našou kultúrou splynú o jednu dve generácie. Ale **ak sem prídu Afričania alebo z Blízkeho východu tam máte dve, tri generácie a oni sú takí istí, nič sa nezmenia. Žijú v tých svojich uzavretých komunitách.** Tak ako ja neviem prečo podporovať migrantov a dávať im ešte dokonca viac*

peňazí ako Slovákom alebo slovenským ženám. Tak najprv si poriešme naše problémy, nie problémy celého sveta. Tie aj tak nevyriešime.³⁰ (Miroslav Urban, Republika, 16. 2. 2022)

V podobnom duchu boli tiež vyjadrenia poslanca Milana Mazureka (Republika). Ten hovoril o tom, že štát sa o migrantov stará lepšie ako o vlastných občanov: „**Vy dávate imigrantom viac ako Slovákom. To je problém**“³¹ (Milan Mazurek, Republika, 16. 2. 2022) Podčiarkol to príbehom o Abdullovi, ktorý sa ako migrant má lepšie než slovenskí dôchodcovia: „**Abdull, ktorý sem zajtra príde z Iraku a vstúpi do azylového procesu bude mať nárok na 381 eur mesačne. Ja sa pýtam, keď už tým imigrantom idete v tom vašom zákone dávať tieto príspevky, to musia byť vyššie ako dôchodky ľudí, ktorí na Slovensku odrobili 30 rokov. To vám normálne príde spravodlivé?**“³² (Milan Mazurek, Republika, 16. 2. 2022)

Poslanec Mizík (Kotlebovci – ĽSNS) využil priestor v rozprave k tomu, aby prezentoval všetky bežne používané predsudky o moslimoch, migrantoch a Európskej únii. „**Je to šité pre hordy neprispôsobivých elementov z Afriky, Blízkeho východu alebo nebudaj z moslimských krajín Ázie. Tento návrh má upravovať prvotnú integráciu azylantov a cudzincov, ktorým sa poskytla doplnková ochrana. Samozrejme že to ide podľa smerníc Európskeho parlamentu a Rady EÚ. A táto zradcovská vláda to premieta do predkladaného návrhu zákona. Toto EÚ parlamentu, toho Európskeho parlamentu, ktorý je všeobecne a často nazývaný hniezdom vreteníc. A nikým nevolená Rada Európskej únie ničí všetko na čo siahne.**“³³ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 16. 2. 2022) Rovnako použil živé tvrdenie o tom, že slovenská vláda sa o migrantov stará lepšie ako o svojich občanov: „**Ale, ale minister Mikulec, tak vy chcete vykrývať príspevky pre migrantov z nášho rozpočtu. Vy sa chcete starať o Musulmanov, Ahmedov, Mahdirov, Baširov, Abdullahov a kdejakých iných a kašlete na dôchodcov a občanov Slovenskej republiky. (...) Naša vláda kašle na občanov Slovenskej republiky. Ale, ale o migrantov, ekonomických migrantov a hlavne mladých juncov, z ktorých sú mnohí vycvičení teroristi, ktorí sa aktívne zúčastňovali mnohých vojen, teroristických akcií, vražd, zotročovania ľudí a znásilňovaní na týchto nekašle, na týchto naozaj nekašle. O týchto sa už stará, stará sa dopredu. Týmto pripravuje život v bavlnke taký, aký majú v krajinách západnej Európy. (...) Napríklad ma zaráža takzvané zlučovanie rodín. Samo osebe je to pekné keď je rodina spolu. Ale už nie je pekné ani v súlade s právom keď sa do európskej krajiny prisťahuje aj päť žien jedného tridsiatnika a spolu s desiatimi deťmi. A čo robia? No nič nerobia, absolútne nič nerobia. Vyžierajú sociálny systém a žiadajú prideliť väčší byt a väčší byt. A aj ho dostanú. Toto sa deje v Európe, v západnej Európe. A v tomto návrhu zákona máme zavádzanie jednorazového príspevku, či integračných príspevkov pre azylantov či cudzincov. Takže ešte raz, pre našich dôchodcov nič, alebo jednorazová**

³⁰ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260237> (15. 3. 2022).

³¹ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260231> (15. 3. 2022).

³² <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260215> (15. 3. 2022).

³³ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260213> (15. 3. 2022).

žobračenka pod podmienkou pichnutia neoverenej vakcíny.“³⁴ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 16. 2. 2022)

A v neposlednom rade sa v jeho vystúpení objavili apriórne spájania moslimov/migrantov s násilím, kriminalitou a terorizmom: „Vidíme ako tá orientácia funguje v týchto **Musulmanov** v západnej Európe pán minister. Tomu sa dá rozumieť len takto, **pologramotnému bojovníkovi z púšte, či vysoko sofistikovanému odborníkovi na výrobu výbušnín bude nejaký psychológ vysvetľovať no, no, no, ženu v minisukni neslobodno znásilňovať.** (...) tento návrh vášho ministra veru že je príprava na tie hordy o ktorých ste hovorili. Ešte raz hovorím, keď sa začne variť guláš, najprv sa musí vysmažiť cibuľka v masi alebo v oleji. Hovorili ste o matkách a deťoch. **Ja ale vidím hordy mladých juncov, vyšportovaných, v značkových šatách, obťažujúcich mladé ženy a dokonca aj staré babky,** pán Potocký. Tak to je. Každá jedna moja návšteva Talianska ma v tom utvrdila, aj Viedne. Pamätáte sa, pán Potocký, na Maďarsko pred nejakým časom, keď im dobrí ľudia z Maďarska nosili jedlo a pitie do vlaku tým chudáčikom a oni to pitie a jedlo vyhadzovali na vedľajšie koľajnice. Videli ste aj ten odporný svinčík a cirkus čo robili a zanechali v Budapešti? A pamätáte sa, taká ilustrácia, na tú pani čo potkla migranta s chlapcom? Bol z toho veľký cirkus. Ale čo sa nezistilo? Ale, ale, pán Potocký, **ten Mohamed bol bojovníkom Al-Nusry, teroristickej organizácie, terorista.** A takýto migranti majú dostať viacej ako naše ženy, deti a dôchodcovia? Že sa nehanbíte.“³⁵ (Stanislav Mizík, Kotlebovci – ĽSNS, 16. 2. 2022)

V uplynulom polroku sa, okrem ostatnej februárovej (2022) schôdze národnej rady, na pôde parlamentu neprerokovával žiaden legislatívny návrh, ktorý by apriórne súvisel s migračnou alebo azylovou politikou Slovenskej republiky, alebo by sa týkal posilnenia či oslabenia náboženskej slobody na Slovensku. Z tohto dôvodu neprekvapí, že z celkového počtu 1153 vystúpení v pléne NR SR sa nami skúmané kľúčové slová a teda diskurz zameraný na islam, moslimov alebo migrantov objavil len v celkom v 16 vystúpeniach (1,38 %). Z nich bolo 15 vyjadrení striktno negatívnych a iba jedno sme mohli označiť za neutrálne. Podstatou tých negatívnych bolo živenie dlhodobo známych predsudkov o migrantoch (zneužívajú sociálny systém; zvyšujú kriminalitu; sú to potenciálni teroristi; ich kultúra nie je kompatibilná s našou a pod.), obviňovanie vlády, že zvyhodňuje migrantov na úkor slovenských dôchodcov a detí a v neposlednom rade zo šírenia lži o tom, že migrácia (a islamizácia) Európy a Slovenska je politikou Európskej únie a riadená „niekým v pozadí“.

Február 2022 zostane v pamäti budúcnosti tým, že to bol začiatok vojny na Ukrajine. Útok Ruskej federácie vyvolal mohutnú utečeneckú vlnu, ktorá v mnohom presiahla počty utekajúcich z obdobia eskalácie vojenského konfliktu v Sýrii. Na konci marca 2022 opustilo Ukrajinu viac než 3,5 milióna ľudí, prevažne žien a detí. Z nich viac než 250 tisíc prekročilo

³⁴ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260213> (15. 3. 2022).

³⁵ <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260233> (15. 3. 2022).

hranice Slovenska.³⁶ Je pochopiteľné, že od prvej možnej chvíle sa témy migrácie chopili, v parlamente sediaci politici krajnej pravice – Kotlebovci – ĽSNS, Republika, ŽIVOT – Národná strana – a národno-socialistického Smeru-SD, ktorí sa prostredníctvom videí na sociálnych sieťach, mediálnych výstupov a vyjadrení na pôde národnej rady, snažili rozširovať tvrdenie o tom, že súčasťou migrácie sú aj príslušníci tretích krajín (africkí študenti, študenti z Blízkeho východu a pod.), ktorých automaticky spájali s migrantmi z obdobia rokov 2015-2016, a ktorým pripisovali rovnaké negatívne atribúty (iná kultúra, zvýšenie kriminality, potenciálna hrozba terorizmu a cudzokrajných chorôb a pod.) a voči ktorým podnecovali rovnaké predsudky.³⁷

Záverom môžeme konštatovať, že napriek tomu, že islam, moslimovia a migrácia neboli v druhej polovici roka 2021 kľúčovými témami politického diskurzu na Slovensku časť politickej reprezentácie, ktorá sa sústreďuje na okraji pravicového ideového spektra stále živila a živí túto tému a je kedykoľvek pripravená (viď vojna na Ukrajine a migračná vlna, ktorú spôsobila) vniesť ju do diskurzu na pôde NR SR a zneužiť ju na zvyšovanie spoločenského napätia a vášní.

Literatúra

AMAGLOBELI, Givi. 2017. Types of Political Discourses and Their Classification. *Journal of Education in Black Sea Region*, Vol. 3, Issue 1, p. 18-24.

CHILTON, Paul. 2004. *Analysis Political Discourse. Theory and Practice*. London: Routledge

DUNMIRE, Patricia, L. 2012. Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and Linguistics Compass*. Vol. 6, Issue 11, p. 735-751.

GRANČAYOVÁ, Michaela – KAZHARSKI, Aliaksei. 2020. The Slovakebab: Anti-Islam Agenda in Slovak Parliamentary Election and Beyond. *Czech Journal of Political Science. Politologický časopis – Czech Journal of Political Science*, Issue 3, p. 259-277

LENČ, Jozef. 2020. *Slovakia*, in: BAYRAKLI, E. – HAFIZ, F. (eds.) *European Islamophobia Report 2019*. Istanbul: SETA.

ŠTEFANČÍK, Radoslav – HVASTA, Miloslav. 2019. *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: EKONÓM.

³⁶ Ukraine Refugee Situation. <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (22. 3. 2022).

³⁷ Brutálny šok na hraniciach s Ukrajinou! Polícia púšťa migrantov z Ázie a Afriky úplne bez kontroly! https://www.youtube.com/watch?v=B_KtmmIo-X8 (22. 3. 2022).

VAN DIJK, Teun A. 2006. Ideology and Discourse Analysis. *Journal of Political Ideologies*, Vol. 11, Issue 2, p. 115-140.

VAN DIJK, Teun A. 1997. What is Political Discourse Analysis?. *Belgian Journal of Linguistics*, Vol. 11, Issue 1, p. 11-52.

Internetové zdroje

ISLAMONLINE. 2016a. Moslimáci, zberba či dielo diabla. Takto niektorí poslanci v parlamente hovorili o muslimoch. *IslamOnline*. 30. októbra 2016, Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2016/10/moslimaci-zberba-ci-dielo-diablovo-takto-niektori-poslanci-v-parlamente-hovorili-o-muslimoch/>;

ISLAMONLINE. 2016b. Niektorí poslanci si nedajú pokoj. Do islámu sa v parlamente pustili opäť. Toto zaznelo tentokrát. *IslamOnline*. 5. decembra 2016. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2016/12/no-go-zony-a-nabozenska-policia-na-slovensku-v-parlamente-to-tvrdil-kotlebov-poslanec/>;

ISLAMONLINE. 2017a. Nevychovateľní hulváti z poslaneckých lavíc. *IslamOnline*. 1. február 2017. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2017/02/nevychovatelni-hulvati-z-poslaneckych-lavic/>;

ISLAMONLINE. 2017b. Od volieb v parlamente hanobili muslimov a islám už štyrikrát. Naposledy včera. *IslamOnline*. 6. apríl 2017. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2017/04/od-volieb-v-parlamente-hanobili-muslimov-a-islam-uz-styrikrat-naposledy-vcera/>

ISLAMONLINE. 2018a. Poslanci ĽSNS v parlamente: Zákaz interrupcií ako ochrana pred islamizáciou. *IslamOnline*. 20. jún 2018. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2018/06/poslanci-ls-ns-v-parlamente-zakaz-interrupcii-ako-ochrana-pred-islamizaciou/>

ISLAMONLINE. 2018b. Parlamentné prekáračky o migrácii. Mizík sa hnevá, že mu iné strany preberajú agendu. *IslamOnline*. 31. december 2018. Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/2018/12/parlamentne-prekaracky-o-migracii-kotlebovec-mizik-klusovi-teraz-mi-preberate-agendu/>

Parlamentná tlač 644: Návrh na dočasné rozšírenie zapojenia Slovenskej republiky do vojenskej operácie EUNAVFOR MED IRNI. Dostupné on-line: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=644> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 16. septembra 2021 čas 14:11 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=248126> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 16. septembra 2021 čas 14:05 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=248121> (15. 3. 2022).

Parlamentná tlač 575: Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné on-line: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=575> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Ľuboša Blahu 23. septembra 2021 čas 18:13 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=249358> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Štefana Kuffu 5. októbra 2021 čas 17:03 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=250822> (15. 3. 2022).

Profil Tomáš Taraba – predseda ŽIVOT NS 12. septembra 2021; Dostupné on-line: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=385943586352698&id=107752747505118.

Profil Tomáš Taraba – predseda ŽIVOT NS 28. augusta 2021; Dostupné on-line: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=376054384008285&id=107752747505118.

Profil Tomáš Taraba – predseda ŽIVOT NS 20. júla 2020; Dostupné on-line: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=161091395504586&id=107752747505118 (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 6. októbra 2021 čas 9:22 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=250906> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Mariána Kotlebu 1. decembra 2021 čas 18:17 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256453> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 2. decembra 2021 čas 9:31 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256477> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Petra Krupu 2. decembra 2021 čas 9:16 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256472> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Tomáša Tarabu 14. decembra 2021 čas 21:46 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=257970> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Tomáša Tarabu 14. decembra 2021 čas 22:17 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=257996> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Miroslava Urbana 16. februára 2022 čas 9:50 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260237> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Milana Mazureka 16. februára 2022 čas 9:44 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260231> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Milana Mazureka 16. februára 2022 čas 9:19 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260215> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 16. februára 2022 čas 9:10 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260213> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 16. februára 2022 čas 9:10 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260213> (15. 3. 2022).

Vystúpenie poslanca Stanislava Mizíka 16. februára 2022 čas 9:46 hod.; Dostupné on-line: <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260233> (15. 3. 2022).

6 ANALÝZA MEDIÁLNEHO OBRAZU MOSLIMOV A ISLAMU ZA ROK 2021 (TEMATICKÉ RÁMCE) (Nataša Plulíková, Zuzana Hasna)

V nasledovnej časti sa pokúsime o kvantitatívnu analýzu textov za celé sledované obdobie január až december 2021. Rozboru sme podrobili celkovo 865 textov. Našou úlohou bolo identifikovať hlavné tematické rámce, určiť ich početnosť, zistiť ich sentiment a výskyt kľúčových slov. Jednotlivé rámce sme identifikovali na základe obsahu článku, pričom v jednom článku sa mohlo vyskytnúť viacero podtém. Na začiatok sme identifikovali štyri hlavné rámce – témy: Konflikt, Špecifiká krajiny, Moslimovia na Slovensku a Turizmus. Tento zoznam sme rozširovali takzvaným “pažravým” spôsobom. To znamená, že ak článok nespadal do žiadnej z hlavných tém, vytvorili sme na opísanie článku novú tému. Pri stanovovaní podtém sme zohľadňovali aj geografickú lokalizáciu opisovanej udalosti. Týmto spôsobom sme identifikovali 145 podtém. Niektoré neboli zo štatistického hľadiska významné a vyskytovali sa v súbore iba jedenkrát. V takýchto prípadoch sme článok opätovne preštudovali. Ak bolo možné ho zaradiť aj do ďalších podtém, tak sme podtému ponechali. Ak išlo o jediné zaradenie, článok sme preklasifikovali a priradili už k existujúcej téme.

V súbore anotovanom takýmto spôsobom sme mohli využiť aj štatistické postupy, ktoré sme uplatnili pri určovaní vzťahov medzi témami. Silu vzťahu opisujeme Pearsonovým korelačným koeficientom, ktorý nadobúda hodnoty medzi +1 a -1. Dve témy sú silne pozitívne korelované a teda majú vyššiu tendenciu objavovať sa v článkoch spoločne, ak je hodnota korelácie blízka +1. Dve témy sú naopak silne negatívne korelované a majú tendenciu vyskytovať sa v súbore disjunktne, ak je hodnota korelácie blízka -1. Po preskúmaní zaradenia článkov sme následne vytvorili tematické rámce, do ktorých články spadali. Čo sa týka početností, najviac boli zastúpené nasledovné témy:

1. Konflikt (436)
2. Politika (123)
3. Kultúra a šport (59)
4. Nenávisť a stereotypy (114)
5. Covid-19 (47)
6. Kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách (33)
7. Ženy v islame (33)
8. Turizmus (22)
9. Moslimovia na Slovensku (42)

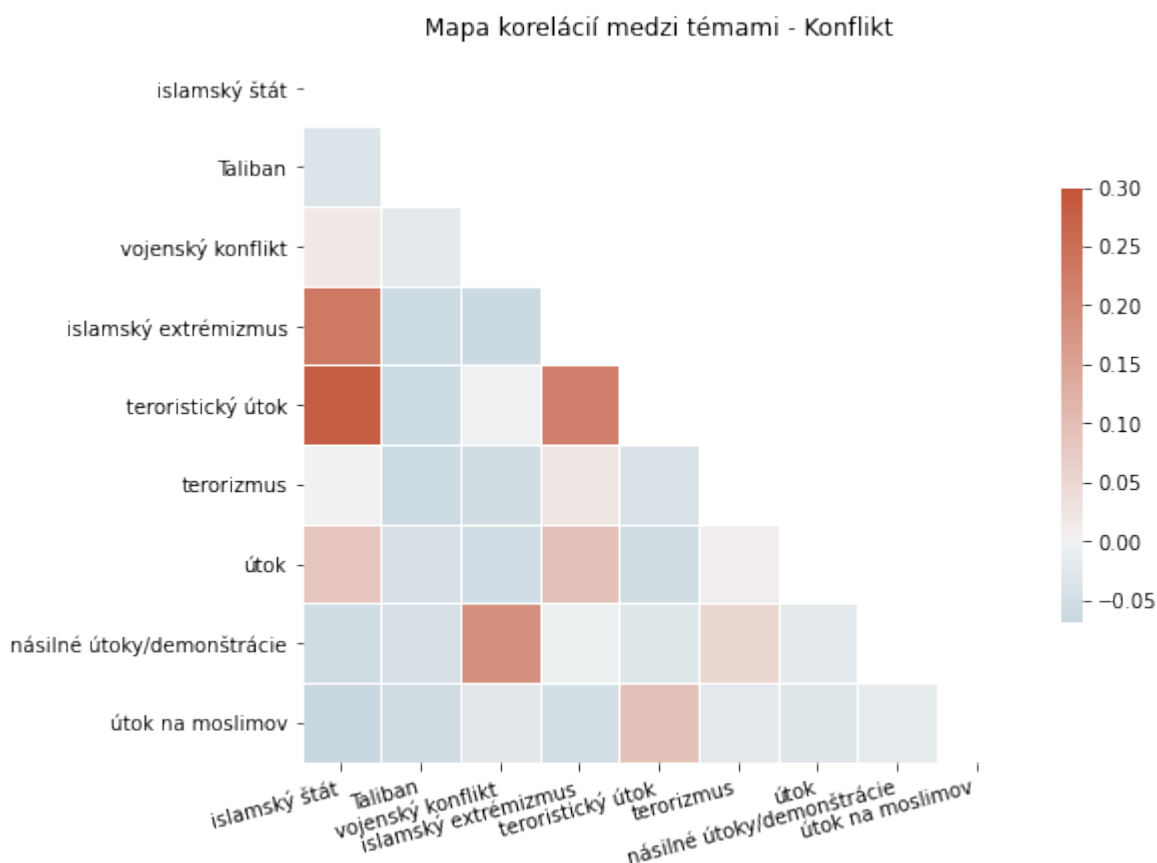
6.1 Konflikt

Tematický rámec konflikt je najviac zastúpenou témou v našom súbore, tvorí až 50,4 % (436 článkov) všetkých článkov. Tento rámec vieme opísať niekoľkými podtémami, ktoré sa v článkoch objavujú:

1. Islamský štát (167)
2. Taliban (121)
3. Vojenský konflikt (100)
4. Islamský extrémizmus (89)
5. Teroristický útok (62)
6. Terorizmus (20)
7. Útok/útoky na moslimov/násilné útoky a demonštrácie (61)

Téma tzv. islamského štátu je suverénne najviac zastúpená v celom súbore. Časť článkov sa venuje teroristickým útokom, za ktoré je táto organizácia zodpovedná a opisujú islamský extrémizmus. Pri informovaní o aktuálnych útokoch môžeme tieto články lokalizovať do regiónu Afriky, kde pôsobia extrémistické skupiny s pravdepodobnými väzbami na pôvodnú organizáciu islamský štát, či do Francúzska, kde ide o teroristické útoky priamo pripisované pôvodnej organizácii.

Graf 1: Znáročnenie sily vzťahu (korelácie) medzi témami v rámci Konflikt

Ďalšia časť článkov informovala o aktuálnych udalostiach, či už náboženských, kultúrnych alebo politických v krajinách Blízkeho východu ako Irak a Sýria. Zmienky o tzv. islamskom štáte sú buď historického charakteru, kde médiá v týchto článkoch opisujú zrod organizácie

a minulé teroristické činy (V roku 2014, keď sa severu Iraku zmocnila džihádistská organizácia Islamský štát³⁸, Irak v roku 2017 vyhlásil víťazstvo nad IS³⁹) alebo informujú o aktuálnych útokoch v regióne. Príkladom vykresľovania historického kontextu je 20 článkov, ktoré sa venujú návšteve pápeža v Iraku. Z 20 článkov až 17 informovalo o zrode islamského štátu v Iraku a o obetiach tejto skupiny, za ktoré sa pápež modlil. Pre porovnanie, iba 12 článkov zároveň informovalo aj o medzináboženskom dialógu, ktorý bol počas návštevy iniciovaný predstaviteľmi jednotlivých cirkví. Aj keď sa udalosť návštevy pápeža javí ako pozitívna, zmienky o minulých teroristických činoch prinášajú do článkov negatívny emotívny náboj (*Pápež František povzbudzuje kresťanov v krajine, kde ich pred pár rokmi terorizovali bojovníci z takzvaného Islamského štátu*⁴⁰, *Islamistickí fundamentalisti obsadili uvedený región v roku 2014, pričom ho rabovali a ničili historické kostoly*⁴¹).

Druhou veľkou skupinou článkov v tomto rámci boli články súvisiace so situáciou v Afganistane, kde pôsobí hnutie Taliban. Najväčší počet týchto článkov sme zaznamenali hlavne v mesiacoch júl a august, kedy sa americké vojská sťahovali z krajiny. Počas tohto obdobia prebiehalo viacero útokov zo strany Talibanu, ktoré súviseli s možnosťou nastolenia nového režimu. Napriek tomu sa našlo zopár pozitívnych článkov, ktoré informovali aj o možnostiach rozvoja krajiny (*Taliban minie venované peniaze múdro a využije ich na zmiernenie chudoby*⁴²).

Tretia prevažná skupina textov súvisela s témou vojnového konfliktu, ktorá sa významne sústredila hlavne do oblasti Izraelu a Palestíny. Najvyšší počet článkov bol zaznamenaný v mesiaci máj, kedy došlo k bombardovaniu oboch strán, ktorým predchádzali násilné demonštrácie arabskej menšiny v izraelskej oblasti. Moslimská strana je v tomto podsúbore vykresľovaná prostredníctvom hnutia Hamas, ktoré je opisované ako radikálne resp. teroristické hnutie (*Nepokoje pri mešite al-Aksá počas moslimského pôstneho mesiaca ramadán viedli k ultimátu zo strany palestínskeho radikálneho hnutia Hamas*⁴³, *Hamás v reakcii na palestínske nepokoje vo východnom Jeruzaleme vypálil na územie Izraela opäť niekoľko rakiet*⁴⁴, *vojna medzi Izraelom a Palestínčanmi*⁴⁵). Až 369 článkov z tohto tematického rámca malo negatívny sentiment, 40 ambivalentný, 3 neutrálny a 24 pozitívny.

³⁸ topky.sk (6. 4. 2021).

³⁹ aktuality.sk (22. 1. 2021).

⁴⁰ Pravda (8. 3. 2021).

⁴¹ Plus jeden deň (8.3.2021).

⁴² topky.sk (14. 9. 2021).

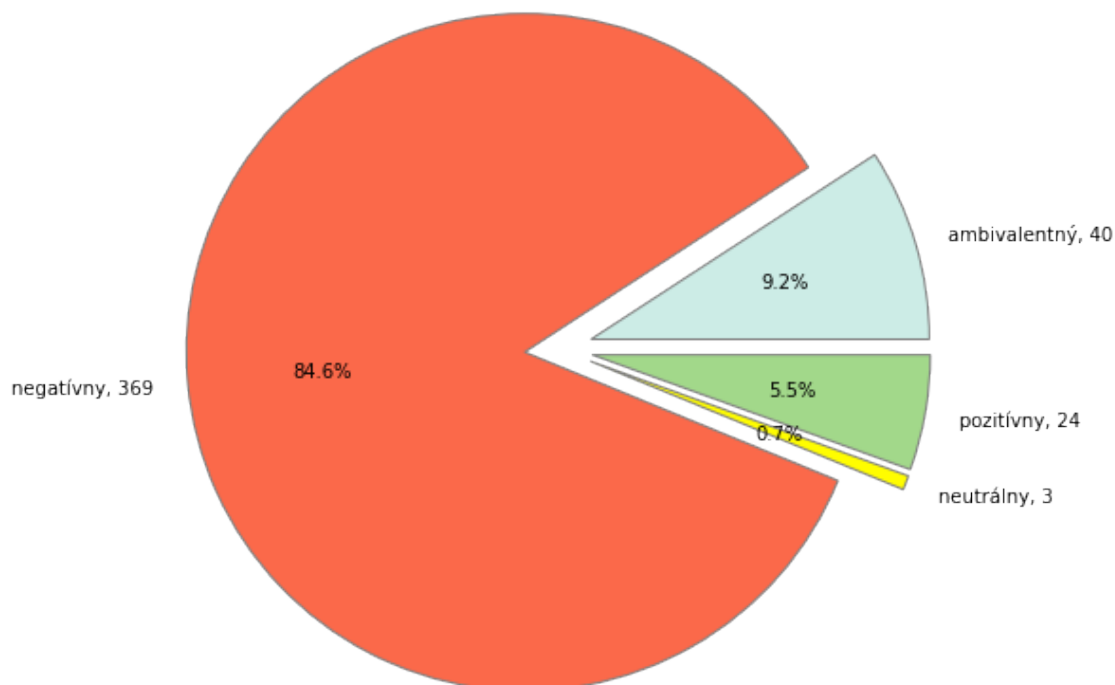
⁴³ aktuality.sk (21. 5. 2021).

⁴⁴ aktuality.sk (18. 5. 2021).

⁴⁵ aktuality.sk (13. 5. 2021).

Graf 2: Emócia pre tému Konflikt

Sentiment pre tému Konflikt

Tabuľka 1: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Konflikt

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	203	<i>Ujgurov, svete, posvätný mesiac, šiitský, sunnitský, palestínsky, komunity</i>
islam, islám, islamský	1001	<i>štát, hnutie, emirát, právo, extrémisti, fundamentalisti, džihád, skupina, republika, militanti, organizácia, útok, radikálny, bojovník</i>
Arab, Arabka, arabský	180	<i>izraelský, emiráty, Boh, štát, strana, spoluobčan, komunita</i>
hijáb, hidžáb	10	<i>nosiť, šatka</i>

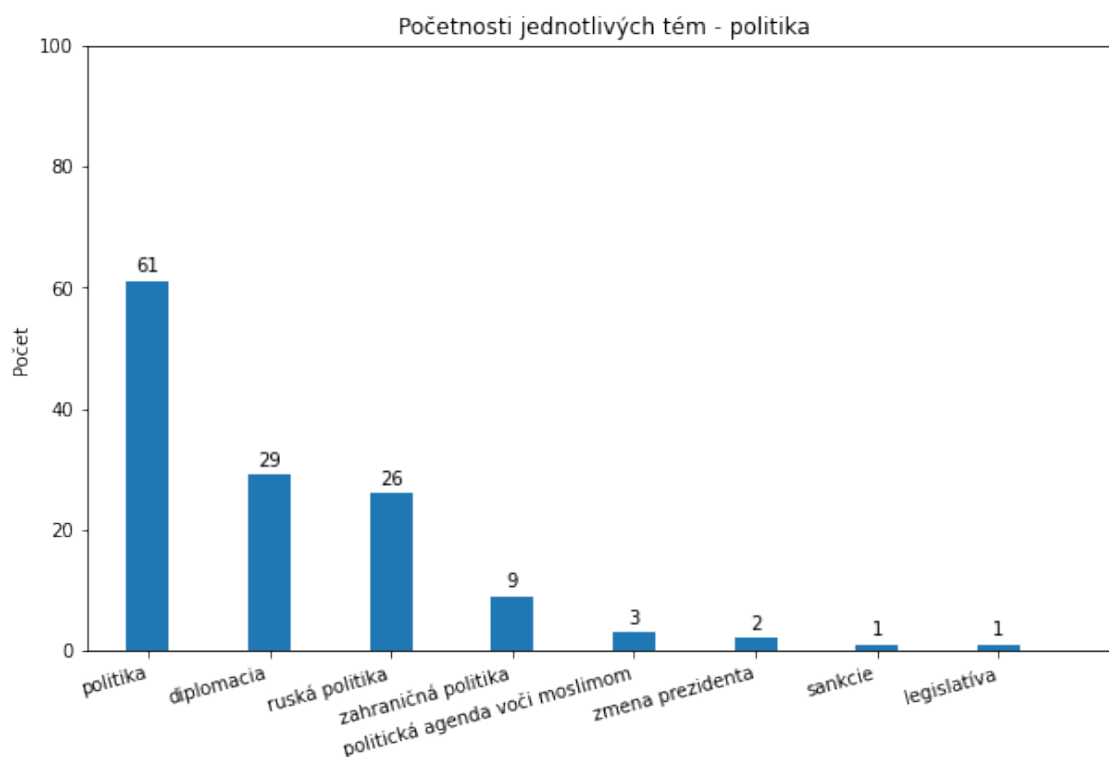
mešita	108	<i>blízkosť, jeruzalemský, dievčatá</i>
--------	-----	---

6.2 Politika

Tematický rámec politika je vykreslený niekoľkými podtémami a tvorí 14% článkov súboru (123 článkov). Najčastejšie sa v ňom vyskytujú nasledovné témy:

1. Politika všeobecne (61)
2. Diplomacia (29)
3. Ruská politika (26)
4. Zahraničná politika (9)
5. Iné (7)

Graf 3: Zastúpenie početností v téme politika

Z geografického hľadiska sa články sústredili na viacero krajín - Rusko, Izrael, Francúzsko, Irán, Sýria, USA, Líbya, Mexiko, Mjanmarsko. Veľká časť článkov bola venovaná politickej situácii v Izraeli, kde na jar 2021 prebehli voľby prezidenta. Išlo o články primárne informatívneho charakteru s neutrálnym či ambivalentným emočným nábojom. Tejto problematike sa venovalo 19 článkov.

Ďalšou výraznou kategóriou bola práve ruská politika. V tomto prípade články informovali o opozičnom politikovi Navalnom, ktorý bol odsúdený. Tento zoznam článkov sa dostal do nášho súboru kvôli porovnaniu s teroristickými skupinami ako islamský štát. Rusko za teroristov považuje ľudí odporujúcich režimu a stavia ich na úroveň teroristov z organizácie islamský štát (*nadácie založené Navalným ...budú postavené na roveň džihádistským organizáciám Islamský štát*⁴⁶).

V rámci Francúzska sa objavovali články francúzskej opozície, ktorá kritizuje aktuálnu vládu v súvislosti s teroristickými útokmi v krajine. V tomto kontexte sa vykresľuje mešita ako miesto, v ktorom sa rodia extrémistické vplyvy a francúzska opozícia vyzýva na kontrolovanie pôsobenia islamských predstaviteľov (*Pri skúmaní životnej dráhy mladých ľudí, ... ktorí spáchali teroristický útok ... zistíme, že v prvej etape došlo k pôsobeniu imámov v niektorej z mešít*⁴⁷, *Aj keď priamo o islame sa v ňom nehovorí, zákon obmedzuje zahraničný vplyv náboženských organizácií či podporuje sekulárnosť škôl.*⁴⁸). Štyri články v tomto kontexte sa venovali politikom na domácej i zahraničnej pôde, ktorí sú známi extrémnymi pohľadmi na migrantov a moslimov a prispievajú k polarizácii spoločnosti (*Éric Zemmour ... pred dvoma rokmi nazval moslimov kolonizátormi, odsúdili ho za podnecovanie k rasovej nenávisti, "väčšina obchodníkov s drogami sú čierni a Arabi. A to je fakt"*⁴⁹, *Le Penová, ktorá si na varovaniach pred údajnou islamizáciou Francúzska postavila svoju politickú kariéru*⁵⁰).

Väčšina článkov zameraných na diplomaciu súvisela s diplomatickými rokovaniami štátov s Iránom o návrate k jadrovej dohode. Tieto články sa dostali do nášho súboru vďaka pomenovaniu Iránu ako islamskej republiky. Sú to práve tieto články, ktoré sa zaslúžili o prítomnosť pozitívneho sentimentu či neutrálneho sentimentu. V rámci tohto súboru sme zaznamenali 64 negatívnych článkov, 39 ambivalentných, 10 neutrálnych a 10 pozitívnych.

Tabuľka 2: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Politika

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	51	<i>menšina, komunita, sviatok, veriaci, kniha, majorita</i>
islam, islám, islamský	139	<i>organizácia, iránsky, radikálny, vodca, republika, štát, hnutie, militantný, revolúcia</i>
Arab, Arabka, arabský	54	<i>izraelský, zjednotený, emiráty, strana, komunita, menšina, postrelil, napadol</i>

⁴⁶ aktualita.sk (27. 4. 2021).

⁴⁷ SME (26. 2. 2021).

⁴⁸ SME (23. 3. 2021).

⁴⁹ Plus 7 dní (30. 9. 2021).

⁵⁰ SME (10. 4. 2021).

hijáb, hidžáb	3	
mešita	16	výstavba, miestna

6.3 Kultúra a šport

Tento tematický rámec (6%) sme identifikovali v 59 článkoch, kde bol reprezentovaný nasledovnými podtémami:

1. História (21)
2. Literatúra a umenie (18)
3. Reality shows na Slovensku (13)
4. Šport (9)
5. Vzdelávanie (6)

Články v tejto sekcii sú rôznorodé. V rámci histórii opisujú rôzne historické udalosti a majú tendenciu vykresľovať moslimov ako zaujímavé osobnosti v pozitívnom svetle. Ďalej sem spadajú aj recenzie na knihy, ktoré sa odohrávajú v islamskom prostredí. Ich sentiment sa rôzni podľa toho, o aký typ literatúry ide. Čo sa týka športu, články v tejto kategórii opisujú ženy moslimky športovkyne. Sú vykresľované ako hrdinky, nakoľko častokrát športujú napriek reštrikciám ich domáceho prostredia. Tu dostáva čitateľ obraz o islamských krajinách ako diskriminujúcich voči ženám (*Najmä ženy to majú pod vládou islamistov ťažké*⁵¹, *Pre Taliban športovkyne nepredstavujú mocenské ohrozenie, ale sú symbolom toho, čo sa im tak bytostne prieči – nezávislých žien*⁵²). Voči nim sa ženy museli vzoprieť alebo ujsť, aby dosiahli úspech (*Afganská utečenka sa stala omylom Dámkou a vďaka talentu, ktorý objavili v azylovom centre, aj ikonou ženského futbalu*⁵³).

Zaujímavé sú články o plavkách, ktoré sú predpísané v medzinárodných súťažiach vodných športov. Viaceré športovkyne, nie nevyhnutne islamského vierovyznania, neuznáva nutnosť žien nosiť pri vodných športoch bikiny, čo prináša porovnanie s moslimským športovým úborom (*Mnohé hráčky považujú bikiny za nepraktické a ponižujúce., ...nastúpili Egyptanky na zápasy v tričku s dlhým rukávom, legínsach a Doaa Elghobašiová mala na hlave hidžáb*⁵⁴).

⁵¹ topky.sk (12. 9. 2021).

⁵² SME (9. 9. 2021).

⁵³ Nový Čas (26. 8. 2021).

⁵⁴ SME (3. 8. 2021).

Obrázok 1: Wordcloud pre slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov pre tému Kultúra a šport

Tabuľka 3: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Kultúra a šport

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	60	<i>ujgurský, bosniansky, komunita</i>
islam, islám, islamský	51	<i>štát, bojovník, fundamentalista</i>
Arab, Arabka, arabský	47	<i>emiráty, svet,</i>
hijáb, hidžáb	4	<i>hlavy, nosenie,</i>
mešita	18	<i>slávna, monumentálna,</i>
Korán/korán	4	<i>preklad</i>

6.4 Nenávisť a stereotypy

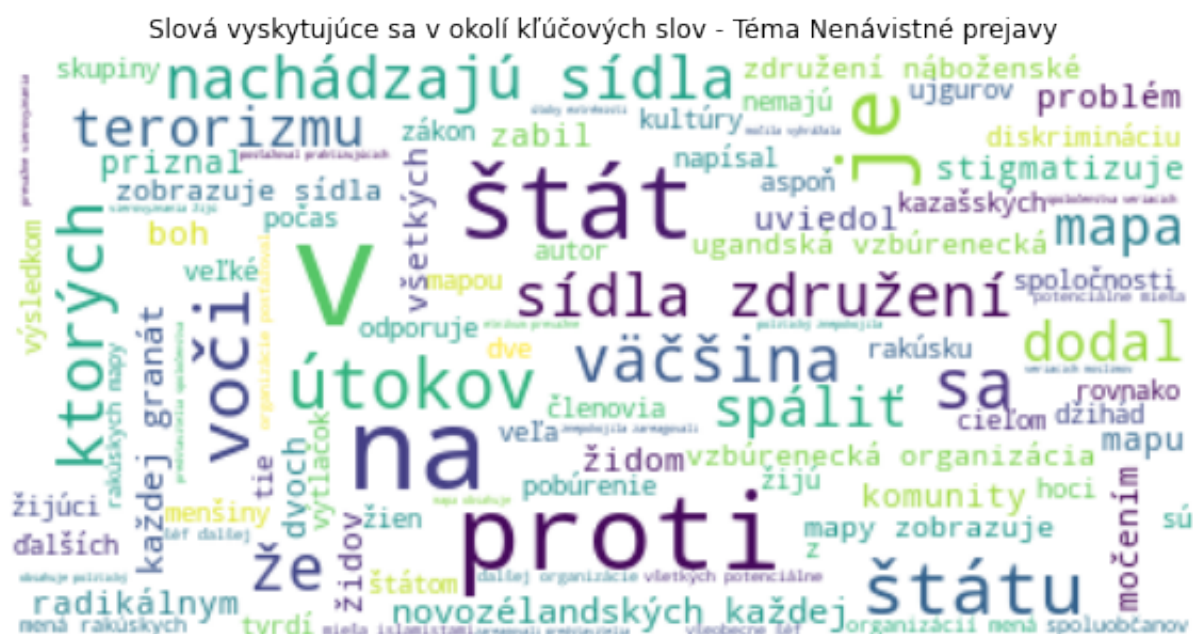
Tematický rámec nenávisť a stereotypy (114) obsahuje 13% článkov a dá sa opísať nasledovnými podtémami:

1. Zastráňovanie/vyhrážanie/obmedzovanie/potláčanie/násilnosti/genocída (47)
2. Polarizácia spoločnosti (38)
3. Islamofóbia (31)

4. Rasizmus/diskriminácia/hrozba z neznámeho/xenofóbia (28)

Podtéma vyjadrujúca zastrašovanie, vyhrážanie, obmedzovanie, potláčanie, násilnosti či genocídu sa zameriava na problematiku genocídy moslimov v Číne alebo násilnosti a útoky na arabskú menšinu napríklad v Izraeli. Tiež sa tu objavujú články zo slovenského prostredia, ktoré opisujú vyjadrenia jednotlivcov, ako napríklad Slovenke Sheile, ktorá sa vyhrážala prezidentke Čaputovej a bola obvinená z extrémistických prejavov či močením na Korán, ale patria sem aj vyjadrenia niektorých politikov či už z domáceho alebo zahraničného prostredia. Islam a moslimovia sú vykresľovaní v týchto článkoch ako hrozba pre spoločnosť (*Tento model moci sa šíri naprieč Afrikou. Je formou expanzie mnohých arabských emirátov, monarchií, kalifátov a iránskej teokracie. Násilne nastoľuje novú formu feudálnej vlády v kmeňovo „rozfrckanej“ Afrike.*⁵⁵, *Nechcem vidieť nijakú masovú vlnu migrácie na Slovensku*⁵⁶, *„Je najvyšší čas začať sa pripravovať na najhoršie krízové situácie, ktoré začnú prichádzať z veľmi nestabilnej oblasti Stredného východu. Migračná vlna bude jednou z nich, ale d'aleka nebude jedinou krízou, ktorá postihne európsky kontinent“; podotkol Kmec.*⁵⁷). Nie je prekvapivé, že až 100 článkov má negatívny podtón, 9 je ambivalentných, 1 neutrálny a 4 pozitívne.

Obrázok 2: Wordcloud pre tému Nenávisť a stereotypy

⁵⁵ Pravda (21. 8. 2021).

⁵⁶ Pravda (21. 8. 2021).

⁵⁷ topky.sk (16. 8. 221).

Tabuľka 4: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Nenávisť a stereotypy

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	193	<i>stigmatizuje, praktizujúci, rakúsky, kazašský, ujugurský, organizácie, komunity, krajiny, vierovyznanie, migranti</i>
islam, islám, islamský	221	<i>štát, vzbúrenecký, extrémisti, fundamentalisti, spoločenstvo, džihád, terorizmus, separatizmus, politický, útoky, predstavitelia, radikálny, zneužívanie</i>
Arab, Arabka, arabský	73	<i>miestny, susedný, palestínsky, izraelský, lynčovanie, Boh, spoluobčania, menšina, obyvateľstvo</i>
hijáb, hidžáb	2	<i>ženy</i>
mešita	59	<i>granát, novozélandský, mestský, výstavba, parížska, najstaršia, jeruzalemská</i>
Korán/korán	33	<i>podľa, spáliť, výtlačok, porozumenie, štúdium</i>

6.5 Covid-19

Tematický rámec Covid-19 (47) rámec zastupuje 5% článkov a prevažne ide o dve podtémy - očkovanie (34 textov) alebo aktuálny stav nákazy v krajine (24 textov). Lokalizácia článkov je hlavne v krajinách Blízkeho východu ako Irán, Izrael či Líbya, v niektorých prípadoch médiá informujú o opatreniach súvisiacich s koronavírusom počas púte do Mekky. V tomto súbore sme zaznamenali 19 negatívnych článkov, 9 ambivalentných, 13 neutrálnych a 6 pozitívnych. Negativita článkov sa spája buď s počtom zaznamenaných obetí vírusu (ako napríklad v Iráne) alebo s protestami, ktoré vyvolali protipandemické opatrenia.

Tabuľka 5: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Covid-19

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	36	<i>krajina, štát, veriaci, zahraničný, väčšina, najľudnatejšia</i>
islam, islám, islamský	40	<i>pilier, mesto, zakladateľ, republika, štát, prorok, fundamentalisti</i>
Arab, Arabka, arabský	17	<i>emiráty, spojené, palestínsky, izraelský</i>

mešita	32	<i>veľká, nádvorie, návšteva</i>
Korán/korán	1	<i>výučba</i>

6.6 Kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách

Daný tematický rámec (33) zastupuje 3% článkov, pričom sme ho kategorizovali iba v rámci dvoch podtém:

1. Špecifiká krajiny (29)
2. Život moslimov (6)

V tejto kategórii ide o články, ktoré sa venujú okrem iného aj opisovaniu aktuálnej geografickej a kultúrnej situácii krajiny. V tomto prípade sa spomínajú krajiny s moslimským väčšinovým náboženstvom ako napríklad Uzbekistan či Indonézia, ale aj európske krajiny ako Rakúsko či Rusko a ich meniacu sa demografiu a narastajúci počet moslimskej populácie (*Uzbeki pritom rozhodne nie sú fundamentalisti, ale veľmi umiernení pracovití moslimovia*⁵⁸).

Čo sa týka šiestich článkov spomínajúcich život moslimov, ide prevažne o reportáž z krajín, ktoré sú v konflikte (Sýria, Afganistan), alebo informujú o smrti, prípadne o marginalizácii moslimskej menšiny. V jednom prípade ide o opis knihy, ktorá sa odohráva v Maroku, reportáž o obriezke a informovanie o tom, ako moslimovia slávia svoje sviatky v Egypte. V tejto podtème vidíme 5 zo 6 článkov negatívnych a 1 ambivalentný. Negatívnosť je spôsobená tým, že životy moslimov sú demonštrované v krajinách, ktoré prechádzajú konfliktom.

Napríklad v reportáži o Palestínčanoch v Libanone sa médiá venujú skupine utečencov a v článku sú vykresľované hlavne problémy a ich marginalizácia (*Pre Palestínčanov je veľmi ťažké nájsť si prácu, Status utečenca si Palestínčania posúvajú už generácie, Palestínčania tiež v krajine nemôžu pracovať na kvalifikovaných miestach*⁵⁹).

Zaznamenali sme 18 negatívnych, 7 ambivalentných a 5 pozitívnych článkov. Pozitívnosť skôr nachádzame v autorských článkoch ako je napríklad rozhovor s honorárnym konzulom pre Uzbekistan, či reportáž s novinárom o prežívaní karantény v Pakistane. Naopak negatívne články majú informatívny charakter o katastrofách, nehodách alebo sa sústredia na konflikt v krajine, ako pojednáva reportáž z Afganistanu rozoberajúca útoky hnutia Taliban. Významná časť článkov sa venovala Rakúsku a moslimom žijúcim v tejto krajine. Negatívnosť

⁵⁸ Hospodárske noviny (26. 4. 2021).

⁵⁹ SME (23. 8. 2021).

týchto článkov sa týka stigmatizovania moslimského obyvateľstva zo strany vlády (*nie je možné ignorovať „nebezpečný vývoj politického islamu“ministerka pre integráciu Susanne Raabová⁶⁰*).

Tabuľka 6: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	96	<i>organizácia, vodcovia, stigmatizovať, praktizujúci, rakúsky</i>
islam, islám, islamský	94	<i>politický, sídlo, mapa, predstavitelia, propagácia, radikálny, združenie, spoločenstvo, obriezka</i>
Arab, Arabka, arabský	7	<i>vojna, štátov, krajiny, obchodníci</i>
hijáb, hidžáb	1	<i>nosenie</i>
mešita	27	<i>výstavba, návšteva</i>
Korán/korán	3	<i>výučba</i>

6.7 Ženy v islame

Tematický rámec ženy v islame (33) obsahuje 3% článkov a analyzuje problematiku zobrazovania žien v islamskej spoločnosti a rozoberá rôzne podoby predsudkov o moslimkách. Moslimské ženy sa najčastejšie spomínajú v súvislosti so situáciou v Afganistane, kde ide skôr o informovanie marginalizácie žien (*Radikálne hnutie už proti ženám zasiahlo silou, Taliban verzus ženy⁶¹, Ženy už musia nosiť burky a mladé dievčatá si bojovníci berú za nevesty⁶², Samozrejme, bude platiť právo šaria a pre ženy, ktoré by mali iné ambície, ako sedieť doma a vychovávať deti, sa skončil život⁶³*). V niektorých prípadoch vykresľuje ženy aj ako bojovníčky za svoje práva, pričom tento čin môžu vykonať iba opustením krajín (*Pridali sme sa ku skupine žien, ktoré bránia naše práva, Afganské filmové režisérky, ktoré utiekli z krajiny pred militantným hnutím Taliban, na festivale v Benátkach vyzvali svet, aby nezabudol na afganský ľud a podporil jeho umelcov.⁶⁴*)

⁶⁰ aktualita.sk (27. 5. 2021).

⁶¹ SME (7. 9. 2021).

⁶² Plus 7 dní (2. 9. 2021).

⁶³ Nový čas (17. 8. 2021).

⁶⁴ Pravda (6. 9. 2021).

6.8 Turizmus

Tematický rámec turizmus (22) je vykreslený jednou podtémou so zastúpením 2% článkov. Tu sa prvýkrát stretávame s prevažne pozitívnym podsúborom článkov (12), dva boli neutrálne, tri negatívne a štyri ambivalentné. Pozitivita článkov vychádza s opisovania niektorých moslimských krajín ako obľúbených destinácií na cestovanie a informovanie o turistických pamiatkach, častokrát spätých s náboženstvom. Jeden článok sa venoval aj strachu z moslimskej kultúry hlavne v súvislosti s históriou (*Strach z moslimov sme zdedili po predkoch, ako farbu očí alebo vlasov. Možno preto vidíme v migrantoch našu kultúrnu záhubu.*⁶⁵) Druhá téma vyskytujúca sa v súvislosti s turizmom sú opatrenia súvisiace s koronavírusom ako cestovateľský semafor, očkovanie, či karanténa.

Tabuľka 8: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Turizmus

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	17	<i>migranti, menšina</i>
islam, islám, islamský	20	<i>príchod, organizácia, vyznávať, vplyv</i>
Arab, Arabka, arabský	7	<i>púštny, emiráty, spojené</i>
mešita	9	<i>najväčšia, Sulejmanova, veľká, sultán</i>

6.9 Moslimovia na Slovensku

Tematický rámec moslimovia na Slovensku (42) zastupuje 5% článkov s nasledovnými podtémami:

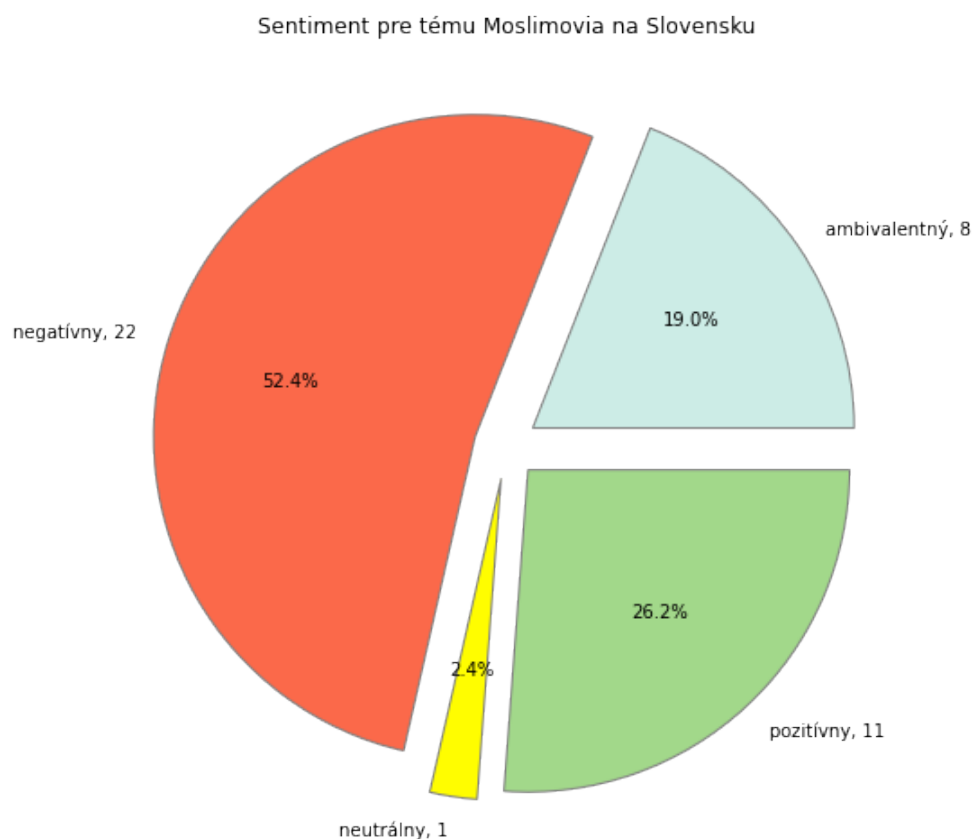
1. Slovenský kontext (25)
2. Moslimovia na Slovensku (15)
3. Afganci na Slovensku (3)

V rámci slovenského kontextu ide skôr o politické vyjadrenia alebo aktuálnu situáciu ovplyvňujúcu moslimov na Slovensku, ako napríklad zvolenie Anny Záborskej na pozíciu splnomocnenkyne pre ochranu slobody vierovyznania a presvedčenia. V kategórii Moslimovia na Slovensku sme videli reportáže moslimov, ktorí na Slovensku dostali azyl,

⁶⁵ SME (6. 9. 2021).

texty informujúce o integrácii migrantov na Slovensku alebo postojoch Slovákov voči migrantom. Tri články venujúce sa konkrétne Afgancom žijúcim na Slovensku boli negatívne, v jednom médiá informovali o útoku, ktorý spáchal Afganec, v ďalšom sa venovali podvodným podnikateľským praktikám. V rámci tohto súboru sme zaznamenali 22 negatívnych článkov, 8 ambivalentných, 1 neutrálny a 11 pozitívnych.

Graf 4: Emócia pre tému Moslimovia na Slovensku

Tabuľka 9: Výskyt kľúčových slov a ich gramatických tvarov v rámci témy Moslimovia na Slovensku

Kľúčové slovo	Počet	Najčastejšie slová v ich blízkosti
moslim, moslimka, moslimský	60	<i>komunita, menšina, mladý, rôznyi, život</i>
islam, islám, islamský	96	<i>zneužívanie, útok, organizácia, radikálny, rôznorodosť, štát, právo, nadácia, kalifát</i>

Arab, Arabka, arabský	18	<i>emiráty, strany, rodiny, štáty, neprijateľný</i>
mešita	4	<i>fungovanie, žiadny</i>
Korán/korán	9	<i>výklad, podpáliť, spáliť, obvinenia</i>

V rámci súboru boli nízko zastúpené aj ďalšie témy, napríklad dobré spolunažívanie (13) a významné moslimské osobnosti (6). Téma o dobrom spolunažívaní je iba v jednom prípade zo Slovenska, v ostatných prípadoch ide o reportáže o migrantoch žijúcich v Európe prípadne o aktivitách, ktoré vykonávajú vlády či organizácie na začlenenie moslimov. Príkladom je časopis vydávaný v Španielsku o životoch moslimov. Opačný príklad je z Maďarska, kde ide skôr o xenofóbne prejavy premiéra Orbána (*Ak chcú k sebe Nemci vpustiť niekoľko miliónov moslimov a budovať multikultúrnu spoločnosť, je to ich rozhodnutie, ich osud. My nechceme takúto spoločnosť.*⁶⁶) V tejto skupine máme 14 pozitívnych textov, jeden neutrálny, 7 ambivalentných a 13 negatívnych. V téme rozmanitosť a inklúzia ide o dva články, jeden informuje o rozmanitosti vo filmoch a seriáloch a druhý s ambivalentným sentimentom informuje o používaní niektorých slov vo vzdelávaní v USA.

⁶⁶ SME (2. 7. 2021).

7 ANALÝZA MEDIÁLNEHO OBRAZU MOSLIMOV A ISLAMU NA KONCI ROKA 2021 (Silvia Letavajová)

V nasledovnej časti sa budeme venovať kvantitatívnej aj kvalitatívnej analýze textov, jej zistenia osvetlíme v kontexte spoločenského a politického diskurzu o islame a moslimoch.

7.1 Titulky

Titulky majú v rámci mediálnej správy osobitné postavenie. Sú dôležitou súčasťou žurnalistickej rétoriky. Ich cieľom je sumarizovať text a z hľadiska marketingových stratégií pritiahnúť čitateľa a motivovať ho k prečítaniu celej správy. (Petrjánošová – Lašticová 2010) Sú vizuálne zvýraznené, po obsahovej stránke stručné, výstižné. Ich súčasťou sú obyčajne informácie o aktéroch, objektoch, mieste udalosti a samozrejme, o aktivitách, ktoré sa k nim viažu. Príkladom článku, ktorého titulok obsahuje viaceré z týchto prvkov je: *Spojené štáty a Británia vyzvali ľudí, aby sa vyhli hotelom v Kábule*.⁶⁷

V rámci sledovaného súboru 224 textov sme sa pri analýze titulkov zamerali v prvom rade na aktérov udalostí. Ako hlavných aktérov bolo možné identifikovať jednotlivcov, skupiny, ale i organizácie či konkrétne štáty. Aktéri sú v nadpisoch označovaní neosobne, často sú nimi *teroristi, fanatik, imigrant, džihádisti, útočník, muž, šialenec, dvojica, Taliban, Islamský štát alebo OSN*. Vo viacerých správach ich autori opisujú prostredníctvom etnickej alebo náboženskej príslušnosti osôb (*Iránci, Nemka, kresťania, bangladéžsky autor, arabský svet, Česi, rakúska rodina, moslimský lukostrelec, arabské pilotky, francúzski moslimskí duchovní, americká armáda*). Samoučelné, neopodstatnené alebo výberové používanie etnickej, náboženskej alebo rasovej totožnosti aktérov je v žurnalistickej praxi označované ako „titulková xenofóbia“. Podľa lingvistu Nekulu (1999), ktorý sa jej venoval v súvislosti s označením páchatelov trestných činov, je potom na zločin nazerané prizmou páchatelovej etnickej príslušnosti, čo je diskriminačné. V rámci sledovaného súboru článkov sme podobné využívanie etnickej kategorizácie v titule objavili v článkoch: *V Dánsku útočil moslimský lukostrelec*⁶⁸; *Iračan chcel zabíjať v Liverpoole*⁶⁹; *Nemku odsúdili za zločin v Iraku*⁷⁰. Religiozita alebo etnická identita aktérov nebola vzhľadom na samotný obsah textu významná.

Dynamiku textu dodávajú predovšetkým vyjadrenia deja, činnosti alebo stavu. Až v 61 % titulokoch má použitý slovesný tvar negatívny význam, viaže sa s negatívnou konotáciou. Označujú napríklad útok, napadnutie, zákaz, skon, obmedzenie či reštrikciu – *uzavreli*,

⁶⁷ Spojené štáty a Británia vyzvali ľudí, aby sa vyhli hotelom v Kábule, aktualita.sk (11. 10. 2021)

⁶⁸ V Dánsku útočil moslimský lukostrelec, SME (15. 10. 2021).

⁶⁹ Iračan chcel zabíjať v Liverpoole, SME (23. 11. 2021).

⁷⁰ Nemku odsúdili za zločin v Iraku, Pravda (26. 10. 2021).

destabilizuje, zadržali, zranil, odsúdil, komplikujú, zamlčali, nechal umrieť, chcel zabíjať, pripravuje sa na konflikt, šikanoval, odsúdili. Pomocou predpony ne- vyjadrujú vetný zápor – *nemôže, nepodporia.* V 30 % titulkov je sloveso nositeľom pozitívnej alebo neutrálnej konotácie – *rokujú, prepustí, odvedli skvelú prácu, uvoľnila, obohatí, modernizuje, prijme, budú spolupracovať*). Deväť percent titulkov neobsahovalo žiadne verbum.

Osoby, ku ktorým sa činnosť aktérov vzťahuje, sú v titulkoch označené všeobecne ako ľudia, obyvatelia určitého štátu, ale aj ako vojaci. Pomerne často sú zobrazovaní ako obeť, konkretizované ako *civilisti; študenti; dievčatko, ktorého vek bol v čase úmrtia 5 rokov; dieťa; ženy.* Relácie medzi aktérmi a objektami sú v niekoľkých článkoch vykreslené v kontexte dichotómie „my“ a „tí druhí“. Odrážajú binárne protipóly: západný ↔ východný či kresťanský ↔ islamský. Ich vzájomný vzťah je možné si charakterizovať ako vzájomná uzavretosť, útok, agresia alebo naopak, obrana jedného voči druhému (*úradu vo Francúzsku uzavreli mešitu*⁷¹; *Irán prepustí kresťanov*⁷²; *stúpenec IS verboval študentov v Moskve*⁷³; *Izrael sa pripravuje na konflikt s Iránom*⁷⁴; *Islamský štát môže zaútočiť na USA*⁷⁵; *teroristický útok na vianočných trhoch*⁷⁶).

Kľúčové slová a ich gramatické varianty sa v titulkoch sledovaných textov vyskytli celkovo 35-krát. Najčastejšie sa objavovali v spojitosti s pojmom „mešita“ (15) a „islamský“ (10). Je zrejmé, že čitateľ spája kľúčové slová najmä so spojeniami, významom a emóciami, ktoré spoluvytvárajú so slovami v ich bezprostrednej blízkosti. Slovo „mešita“ sa tu dominantne objavuje v blízkosti slova „výbuch“ (8) (*výbuch pri kábulskej mešite, mešitou v Afganistane otriasol výbuch*) alebo „útok“ (4) (*bombový útok na mešitu, bombový útok počas piatkovej modlitby v mešite*), tiež „atentát“, „samovrah“ a „uzavretie“ (*ďalší samovražedný atentát v mešite, v mešite zabíjal samovrah, úradu uzavreli mešitu*). V deviatich titulkoch, ktoré narábajú s pojmom „mešita“, sa autor priamo odvoláva na obeť a zranených. Tie číselné vypočítava, naznačuje ich minimálny počet a možnosť zvyšovania. Čo sa týka prívlastku „islamský“ v titulkoch, v 9 z 10 prípadov sa viaže do spojenia „Islamský štát“ (IS). Aktivity a činnosti tzv. Islamského štátu sú opísané slovesami, ktoré naznačujú útok a agresiu (*IS môže zaútočiť, zatkli šéfa IS, zabil príslušníkov IS, zásah v úkryte IS, IS sa prihlásila k útoku, zadržali bojovníkov IS, obžalovaný pracoval pre IS*). Kľúčové slová „mešita“ a „islamský“, ktoré sa v titulkoch sledovaných správ nachádzajú najčastejšie, budú u čitateľov vzbudzovať pravdepodobne najmä negatívne emócie, spájajúce sa s predstavou agresie, terorizmu, nebezpečenstva, nešťastia a obetí na životoch. Ostatné kľúčové slová nachádzame

⁷¹ Úradu vo Francúzsku uzavreli mešitu po radikálnych a nenávisťných kázňach, topky.sk (28. 12. 2021).

⁷² Irán nakrátko prepustí kresťanských väzňov, aby mohli ísť domov na sviatky, topky.sk (27. 12. 2021).

⁷³ Na internáte v Moskve zadržali stúpenca IS, snažil sa verbovať študentov, aktuality.sk (17. 12. 2021).

⁷⁴ Izrael sa pripravuje na možný ozbrojený konflikt s Iránom, topky.sk (10. 11. 2021).

⁷⁵ Islamský štát môže zaútočiť na USA, Hospodárske noviny (28. 10. 2021).

⁷⁶ Od teroristického útoku na vianočných trhoch v Berlíne uplynulo 5 rokov, topky.sk (19. 12. 2021).

v titulkoch v kontexte s negatívnou (*pri boji s islamistami zamlčali obeť⁷⁷, útočil moslimský lukostrelec⁷⁸, kritizujú za výroky o moslimoch⁷⁹*), ako i pozitívnu alebo neutrálnou konotáciou (*zrušil post najvyššieho moslimského klerika⁸⁰; prvé arabské pilotky na Dakare⁸¹; arabský svet zvažuje obnovu vzťahov so Sýriou⁸²; obohatí orchester zložený zo Židov a Arabov⁸³, Newcastle majú v rukách Arabi⁸⁴; hrávali sme sa na Arabov a Židov⁸⁵*).

7.2 Tematické rámce

Skutočnosť, ktorú média prostredníctvom správ predkladajú, nie je presným a objektívnym obrazom reality, je len sprostredkovanou skutočnosťou. Kaderka a Karhanová (2002: 3) vidia „podstatu pôsobenia masmédií na recipientov tak, že masmédiá svojimi textami vytvárajú rámec pre videnie sveta, definujú realitu a nastoľujú témy.“ Jednou z techník, ktorou médiá dosahujú ohýbanie reality, je selekcia len jej určitých aspektov alebo úsekov. Voľbu tém, ktoré autori v rámci mediálnej komunikácie preferujú, zdôrazňujú, následne prepájajú s určitým významom, obracajú k nim k nim pozornosť čitateľov, nazývame rámcovanie (framing). Metóda mediálneho rámcovania znamená nielen zúženie výberu tém, ktoré novinári spracujú, ale aj ich následná interpretácia a vplyv na verejnú mienku. (Ihnátová – Kopečný 2016: 125, McCombs 2009: 25, McCombs 2011 podľa Chlebcová Hečková 2019) Ďalším z prvkov, ktorý sme podrobili analýze, bol preto samotný obsah textov a ich nosná téma. Sme si vedomí, že jednotlivé témy sa v textoch môžu navzájom podmieňovať a prelínať a obsahom jedného článku môžu byť viaceré tematické línie. Aj napriek tomu sa v rámci sledovaného súboru textov ukázala prevalencia nasledovných tematických rámcov⁸⁶:

1. Konflikt (115)
2. Kultúra a šport (20)
3. Politika a ekonomika (20)
4. Nenávisť a stereotypy (19)
5. Covid-19 (12)
6. Kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách (11)
7. Ženy v islame (9)

⁷⁷ Pri boji s islamistami zamlčali obeť, SME (14. 12. 2021).

⁷⁸ V Dánsku útočil moslimský lukostrelec, SME (15. 10. 2021).

⁷⁹ V Bosne kritizujú orbána za jeho výroky o bosnianských Moslimoch, aktuality.sk (23. 12. 2021).

⁸⁰ Bašár Asad zrušil post najvyššieho moslimského klerika v Sýrii, aktuality.sk (16. 11. 2021)

⁸¹ Prvé arabské pilotky na Dakare, Nový čas (30. 12. 2021).

⁸² Arabský svet zvažuje obnovu vzťahov so Sýriou, Hospodárske noviny (26. 11. 2021).

⁸³ Pražskú jar na budúci rok obohatí orchester zložený zo Židov a Arabov, topky.sk. (11. 11. 2021).

⁸⁴ Newcastle majú v rukách Arabi, Plus jeden deň (9. 10. 2021).

⁸⁵ Hrávali sme sa na Arabov a Židov, SME (7. 10. 2021).

⁸⁶ V šiestich textoch sme identifikovali po dva nosné rámce.

8. Migranti (9)
9. Katastrofy, nešťastie a kriminalita (8)
10. Turizmus a cestovanie (7)

Jasne dominujúcou témou, ktorá rezonovala v polovici všetkých textov, bola téma **konfliktu**. V rámci tohto rámca sme identifikovali štyri nasledovné podkategórie:

1. **Terorizmus a extrémizmus** (62) – Túto tému zaznamenávame v 54 % všetkých článkov o konfliktoch. Teroristické a extrémistické aktivity, autori lokalizujú v moslimských aj nemoslimských krajinách. Suverénne medzi nimi dominuje Afganistan, spomedzi európskych krajín najmä Nórsko a Francúzsko. Články sa vyjadrujú najmä k aktuálnym, pripravovaným alebo zmařeným útokom či spomienkam na teroristické útoky a ich obeť. V textoch obyčajne nachádzame aj údaje o mieste útoku, použitých zbraniach a počtoch zranených a mŕtvych.
2. **Vojnové konflikty** (20) – Popisované udalosti z tejto tematickej kategórie sa týkajú predovšetkým vojnových sporov a útokov medzi dvoma zainteresovanými stranami. Ako aktéri sa v nich najčastejšie objavujú: Izrael ↔ palestínski Arabi (konflikt v pásme Gazy), Taliban ↔ Islamský štát v Afganistane, Islamský štát v Afganistane ↔ USA (hrozba útoku na USA), USA ↔ Afganistan (odškodnenie civilných obetí po zásahu amerického dronu), Izrael ↔ Irán (hrozba ozbrojeného konfliktu, vojenské cvičenia).
3. **Mocensko-politické vzťahy** (18) – Hlavnou témou textov sú zmeny režimov, protesty a politické záujmy, ktoré vedú ku konfliktom, rozpadu, destabilizácii a občianskym vojnám. Mediálna pozornosť sa v týchto prípadoch územne sústreďuje najmä na Pakistan, Izrael, Bosnu, Irán, ojedinele aj na Bangladéš, Líbyu a Libanon. Diskutovanými témami sú najmä humanitárna pomoc Afganistanu, o ktorej rokujú islamské štáty aj USA a spolupráca Ruska, Číny a Iránu s Talibanom v záujme stabilizácie situácie v regióne. Dva články prinášajú informácie o nepokojoch a prenasledovaní obyvateľstva v moslimských krajinách. Zachytávajú situáciu v Bangladéši a Iráne, kde dochádza k reštrikciám a násilnostiam zo strany vládnej moci, prenasledovaniu a zabíjaniu umelcov, ktorí sa priečia oficiálnej ideológii. Autori týchto mediálnych správ vysvetľujú udalosti na základe priamych skúseností osôb, ktoré z krajín pochádzajú a svoj domov našli na Slovensku.
4. **Zadržanie, súdne pojednávania a väznenie** (15) – Obsahom článkov tohto rámca sú procesy s teroristami a zločincami. Texty sa zmieňujú o príprave súdnych pojednávaní, uznaní viny a trestoch. Obvinenými sú prevažne prívrženci Islamského štátu, v jednom prípade aj vojnoví zločinci súdení za genocídu moslimov v Bosne. Za zločiny voči ľudskosti, podporu a propagandu Islamského štátu im hrozia niekoľkoročné tresty alebo doživotie. Navyiac sledovanou témou sa v tomto bloku textov stalo súdne pojednávanie v Nemecku s príslušníčkou Islamského štátu. Dotyčná bola obvinená zo spoluúčasti na vražde

jezidského dieťaťa. Dva ďalšie texty opisujú podmienky vo väzniciach v Guantanáme a Iráne (*Primitívne mučenie*⁸⁷; *Irán nakrátko prepustí kresťanských väzňov, aby mohli ísť domov na sviatky*⁸⁸).

Vo viacerých textoch s témou konfliktov sú jasne naznačené oproti stojace znepriatelené strany (*Hnutie*⁸⁹ a *Iš sú nepriatelia, dlhodobí rivali*⁹⁰; *Izrael nacvičuje útok voči Iránu*⁹¹). Takisto sú tu zreteľne deklarovaní samotní vinníci konfliktu. Sú nimi skupiny (najmä tzv. Islamský štát a jeho prívrženci, či príslušníci armády Republiky srbskej, teroristi⁹²) alebo jednotlivci, ktorých médiá identifikujú aj prostredníctvom islamskej viery (*ktorý konvertoval na kresťanstvo*⁹³; *islamistickí fundamentalisti zabili; pred útokom oznámil, že konvertoval na islam*⁹⁴; *najkrvavejší útok, ktorý zosnoval islamský terorista*⁹⁵). V dvoch prípadoch je charakteristika vinníka postavená na deskripcii jeho migračného statusu alebo duševného stavu (*útočil imigrant*⁹⁶; *odmietnutie žiadosti o azyl a psychické problémy mohli XY-na dotlačiť k spáchaniu násilného trestného činu*⁹⁷). Útoky, konflikty a ich následky riešia najmä policajné zložky, vojenské sily alebo iné štátne orgány, ktorých činnosť charakterizujú viacerými slovesnými formami: *zatkla; vypočúvala; obvinila; úplne zničila spiacu bunku; dúfame, že ich čoskoro zlikvidujeme a vyženieme; postavíme pred spravodlivosť*).

Obeťou konfliktných situácií je moslimské (šiiťski moslimovia v Afganistane, bosnianski moslimovia, Iračania, Iránci, palestínski Arabi) aj nemoslimské obyvateľstvo (izraelskí Židia, európske obyvateľstvo, americkí vojaci). Texty v tejto súvislosti obracajú pohľad najmä na civilné obeť. Osobitný akcent kladú na zraniteľné skupiny – ženy, deti a starí (*boli tam aj civilisti, päťdesiat žien a detí; hlavne mladých mužov, ale aj žien a detí uviazlo medzi Poľskom a Bieloruskom; zahynulo najmenej 16 ľudí, vrátane detí; mŕtve telá 7 detí, 3 žien a 6 mužov prevezené do nemocnice; obeťami boli staršie osoby, ženy a deti*). Počty obetí sú v textoch vyjadrené za pomoci určitých a neurčitých skupinových čísloviek (*mnoho, početný dav, desiatky, až 100 ľudí, viac ako 70*).

Do kategórie **kultúra a šport** sme zaradili 20 článkov. V oblasti športu bola jednou z diskutovanejších téma Číny ako usporiadateľa olympijských hier. Táto krajina bola

⁸⁷ Primitívne mučenie, Plus 7 dní (9. 12. 2021).

⁸⁸ Irán nakrátko prepustí kresťanských väzňov, aby mohli ísť domov na sviatky, topky.sk (27. 12. 2021).

⁸⁹ Jedná sa o hnutie Taliban.

⁹⁰ Izrael sa pripravuje na možný ozbrojený konflikt s Iránom, topky.sk (10. 11. 2021).

⁹¹ Izraelské letectvo opäť nacvičuje prípadný útok voči Iránu, aktuality.sk (22. 10. 2021).

⁹² Mediálne texty pomenovávajú teroristov nesprávne “džihádisti”.

⁹³ V Liverpoole útočil imigrant, ktorý konvertoval na kresťanstvo, topky.sk (16. 11. 2021).

⁹⁴ Nórska polícia uviedla, že muž s lukom útočil celkovo až na 24 ľudí, topky.sk (28. 10. 2021).

⁹⁵ Od teroristického útoku na vianočných trhoch v Berlíne uplynulo 5 rokov, topky.sk (19. 12. 2021).

⁹⁶ V Liverpoole útočil imigrant, ktorý konvertoval na kresťanstvo, topky.sk (16. 11. 2021).

⁹⁷ V Liverpoole útočil imigrant, ktorý konvertoval na kresťanstvo, topky.sk (16. 11. 2021).

pranierovaná za nedodržiavanie práv ujugurských moslimov, ale i jednotlivcov z radov športovcov, ktorí sa odvážili kritizovať vládny režim. Tri texty sa venovali futbalu. Arabi a islam je v nich zmieňovaný skrz vieru známeho egyptského futbalistu Mohameda Salaha, a jeho náboženské rituály po úspechoch na ihrisku, kedy si kľaká na zem a bozkáva ju. Tento zvyk je vysvetľovaný neutrálnym konštatovaním: *je moslim*. Ďalší text sa zmieňuje o téme v súvislosti s arabským konzorciom, ktorý sa stal vlastníkom známeho britského futbalového klubu. Motívom posledného „futbalového“ príspevku je trauma kolonializmu, ktorá výrazne komplikuje francúzsko-alžírské športové a diplomatické vzťahy.

Texty s témou kultúry sú rôznorodejšie. Opisujú významné osobnosti z radov moslimov, moslimov a ich kultúru prezentujú ako obohatenie, obľubu a úspech. V sekcii nájdeme články o nositeľovi Nobelovej ceny za literatúru z Tanzánie a nositeľke Nobelovej ceny za mier, ktorú držal tzv. Islamský štát ako sexuálnu otrokyňu. Informujú o príprave obľúbeného tureckého jedla – kebab, účasti orchestra zloženého zo Židov a Arabov na Pražskej jari, ale i výrobe kabeliek, inšpirovanej arabskou kultúrou a ďalších témach. Ladenie článkov je pomerne pozitívne alebo neutrálne. Islam a moslimovia však nie sú ich principiálnym námetom, zmienky o nich sú skôr okrajové.

Rámec **politika a ekonomika** je nosným rovnako v 20 textoch. Časť z nich sa venuje znižovaniu úrokových sadzieb a pád tureckej líry. Autor v nich označuje Erdogana za *ekonomického analfabeta* a odvoláva sa na tvrdenia ekonómov, *podľa ktorých sa jedná o iracionálny experiment, ktorý nemá šancu na úspech, musí sa okamžite skončiť*. Reaguje tak na tlak prezidenta Erdogana a jeho vyjadrenia o tom, že *úrokové sadzby musia byť nízke, pretože islam úžeru zakazuje*⁹⁸. Z ekonomického hľadiska je tento výklad náboženských pravidiel islamu vnímaný jednoznačne ako problém. Ďalšou témou je schválenie používania nových pasov a preukazov totožnosti vládnucim hnutím Talibanom v Afganistane. Pozornosť svetových médií si získalo najmä vyhlásenie o zmene názvu krajiny, ktorá sa má z Islamskej republiky Afganistan premenovať na Islamský emirát Afganistan a otázka jeho medzinárodnej akceptácie. Dva texty z tohto súboru článkov sa mapujú politickú scénu a nadchádzajúce voľby v Českej republike. O ich výsledku podľa jedného z autorov rozhodnú českí dôchodcovia. Politické preferencie českého obyvateľstva ovplyvňujú aj negatívne postoje k nami sledovanej téme. Túto tendenciu potvrdzuje výrok jednej z dôchodkýň: *Hlavne, aby mi do chalupy nenastahovali tých Arabov.*⁹⁹

Ostatné texty sa zameriavajú na politické a diplomatické vzťahy, riešia situáciu v Sýrii, hovoria o hráčskom trhu, do ktorého je výrazne zapojená aj Saudská Arábia. Z pohľadu riešenej problematiky sú relevantné aj dve správy o Spojených arabských emirátoch, ktorých kľúčovou témou je zmena doterajších pravidiel a zavádzanie reforiem. Reformami, ktoré

⁹⁸ Turecko hasí inflačný požiar benzínom, Hospodárske noviny (25. 11. 2021).

⁹⁹ Budúceho premiéra zvolí český dôchodca, SME (6. 10. 2021)

zasiahnu kultúrny aj ekonomický sektor, sa chce stať najmodernejšou krajinou Perzského zálivu. Jednou zo zmien je posun víkendu z piatku a soboty (typický pre islamské krajiny, kde je piatok chápaný ako sviatok) na sobotu a nedeľu. K zásadným reformám patrí aj *dekriminalizácia predmanželského sexu, samovrážd a požívanie alkoholu, zrušenie zhovievavosti pri riešení tzv. zločinov zo cti, ktorá zaručovala mužom nižšie tresty, ak bola argumentom ochrana rodinnej hrdosti.*¹⁰⁰ Krajina sa snaží budovať turistickú konkurencieschopnosť, prispôbiť sa svetovým trhom a prilákať investorov. Emiráty týmto upúšťajú od niektorých prvkov tradičnej kultúry a vo svojej podstate sa približuje západnému spôsobu života. Oba texty vyznievajú neutrálne. Softvérový systém Monitora im priradil pozitívny sentiment.

Nenávistné prejavy a xenofóbia sú témou ďalšej skupiny článkov. Hovoria o konkrétnych príkladoch neznášanlivosti alebo o nenávisti a stereotypoch vo všeobecnosti. Moslimovia sú v nich zobrazovaní ako obyvateľstvo odmietané, neakceptovateľné, ktoré nesmie vstúpiť do Európy, ktorých nechce mať nikto za susedov, sú hrozbou pre kresťanské hodnoty Európy, sú teroristami, mali by byť deportovaní, mali by sa prispôbiť európskej kultúre, sú sledovaní nemeckými nacionalistami, sú nepochopení a kritizovaní, spoločnosť je nimi vydesená. Ďalším médiami prezentovaným obrazom moslimov je obraz obetí genocídy alebo online a offline hejtu. Xenofóbne prejavy sú v tomto kontexte vedené nielen voči moslimom, ale i ďalším skupinám, najmä migrantom, Rómom, židom, zástupcom mimovládnych organizácií, ale i ženám. Šíriteľmi týchto postojov sú politici, stúpenci nacistických hnutí, ale aj bežní občania. Z politickej scény je najčastejšie spomínaný kandidát na francúzskeho prezidenta Zemmour, ktorý sa netají svojimi antiimigrantskými a antimoslimskými postojmi, a maďarský premiér Orbán, kritizovaný najmä za svoje rasistické a xenofóbne výroky o bosnianských moslimoch. Na zvyšovanie nenávistných prejavov v spoločnosti upozorňujú v textoch odborníci (psychológ, literát), ale i Európska komisia, ktorá plánuje rozšíriť zoznam trestných činov aj o nenávistné prejavy.

V posledných dvoch rokoch je nanajvýš aktuálnou téma **covidu-19**, čo sa samozrejme prejavilo aj v mediálnom priestore. S moslimami a islamom je spojená viacerými spôsobmi. Veľká časť textov sa venuje opareniam voči šíreniu pandémie, počtom očkovaných a pozitívnych v moslimských krajinách, očkovacej kampani, realizácii vakcinácie uvoľňovaniu reštrikcií a turistickému ruchu v moslimských krajinách. Príkladom titulku takejto správy je nasledovný: *Saudská Arábia prijme aj pútnikov zaočkovaných ruským Sputnikom.*¹⁰¹ V súvislosti s mešitou sa v týchto textoch objavuje nová konotácia. Mešita sa stáva priestorom propagácie vakcinácie (oznamy o očkovaní a opatreniach zaznievajú z ampliónov v mešitách) a spolu s kostolmi a synagógami aj miestom samotného očkovania proti vírusu

¹⁰⁰ Emiráty modernizujú: Legálny bude alkohol aj predmanželský sex, aktuality.sk (2. 12. 2021).

¹⁰¹ Saudská Arábia prijme aj pútnikov zaočkovaných ruským Sputnikom, Plus jeden deň (7. 12. 2021).

(Koronavírus: Očkovat' proti covidu budú v Egypte aj v kostoloch aj mešitách¹⁰²). Keďže výskumný súbor mediálnych textov sa vzťahuje aj k vianočnému obdobiu roka 2021, legitímnou sa stala aj téma Vianoc. Zaradili sme sem najmä články informujúce o covidových opatreniach počas vianočných sviatkov (*Betlehem zažil skutočne tichú noc, opäť covidovú*¹⁰³). Zaujímavé sú aj texty o pozitívite a karanténe, či presadzovaní vakcinácie európskymi lídrami. Spojenie tejto témy s otázkou moslimov a islamu je v nich však samoučelné a podľa nás nelogické, nezodpovedá tiež informácií avizovanej v titulku článkov. Napríklad text o novom rakúskom kancelárovi, ktorý má presadiť povinné očkovanie, začína myšlienkou o tom, že je to ten istý muž, ktorý informoval o útoku islamistického teroristu v centre Viedne. Ďalšie dva texty informujú o pozitívnom výsledku testu na covid-19, ktorý mal francúzsky premiér. Autor textu v úvode oznamuje, že premiér bude v karanténe, túto tému následne spája s informáciou, že premiér bol v Bruseli, kde sa zúčastnil odovzdávania venca na počesť obetiam teroristických obetí, pokračuje podrobným opisom teroristických útokov, a pokračuje o karanténnych opatreniach ministrov a politikovej rodiny¹⁰⁴.

Ďalšou z frekventovanejších tém sú **kultúrne špecifiká a životný štýl v krajinách s moslimskou kultúrou**. Spoločným menovateľom článkov z tejto oblasti je pomerne rozsiahly text, ktorý prináša podrobný opis každodenného života moslimov, vysvetľuje historické, kultúrne a ekonomické aspekty daných javov. Texty vznikajú na základe rozhovorov s odborníkmi alebo osobami, ktoré v danej krajine strávili dlhé obdobie, pochádzajú odtiaľ alebo sú odborníkmi na danú kultúru. Z hľadiska sentimentu ide predovšetkým o pozitívne alebo neutrálne ladené texty. Týkajú sa kultúrnych osobitostí, mentality obyvateľstva, rodinných alebo výročných tradícií. Opisujú spôsob trávenia vianočných sviatkov egyptských Koptov, Vianoce v zmiešanej kresťansko-moslimskej rodine, spôsob života v afganskej rodine, tradičné remeslá v Bulharsku, život na vidieku v tejto krajine a jeho zviditeľňovanie sa turistom, či pohnutý príbeh Afganky, ktorej detská fotografia v National Geographic priniesla pomenovanie Mona Lisa z tretieho sveta. Príkladom obsahov s negatívnym tónom je článok, ktorý poukazuje na správanie sa k duševne chorým v Somálsku. Pútavosť mediálnych obsahov tejto sekcie je zvyšovaná tým, že kultúrne špecifiká moslimských krajín vysvetľujú autori v kontexte slovenskej alebo tzv. západnej kultúry. Do rámca kultúrnych špecifik sme zaradili aj text o prvom známom slovenskom reportérovi z 19. storočia, ktorý navštívil viacero moslimských krajín a ako prvý etnický Slováčik navštívil pyramídy v Egypte. Vo svojich cestopisných poznámkach *opisoval cudzokrajné úkazy tak, aby im ľudia rozumeli, hovoril o libanonských kopaničiach a moslimskom kroji*¹⁰⁵. V kontexte sledovanej témy a tvorby stereotypov je významný aj

¹⁰² Koronavírus: Očkovat' proti covidu budú v Egypte aj v kostoloch aj mešitách, aktuality.sk (19. 10. 2021).

¹⁰³ Betlehem zažil skutočne tichú noc, opäť covidovú, SME (27. 12. 2021).

¹⁰⁴ Za dva mesiace už tretia výmena. Nový rakúsky kancelár má presadiť povinné očkovanie, aktuality.sk (6. 12. 2021), Koronavírus Francúzsky premiér je v karanténe, aktuality.sk (23. 11. 2021), Koronavírus Francúzsky premiér sa infikoval Covidom od svojej dcéry: V ohrození viacerí politici, topky.sk (23. 11. 2021).

¹⁰⁵ Prvým slovenským reportérom bol stolár, aktuality.sk (28. 12. 2021).

text pod názvom *Pre hoax o zrušení Vianoc stiahol Brusel dokument*¹⁰⁶. Autorský článok sa venuje rozruchu ohľadne príručky európskej komisárky pre rovnosť. Prináša usmernenia, ako v komunikácii používať inkluzívny jazyk, citlivý k diverzite a s ktorým sa stotožnia všetky skupiny európskej spoločnosti. Text hovorí napríklad o tom, že o konci roka by sa nemalo hovoriť ako o vianočnom čase, nakoľko nie všetci kresťania slávia Vianoce v rovnaký čas a v Európe žije aj židovské alebo moslimské obyvateľstvo, ktoré dokonca Vianoce neslávi. Jeden z talianskych denníkov interpretoval informácie z dokumentu tým, že zakazuje používanie slova Vianoce a dokonca zakazuje volať sa Mária, po čom sa rozpútal *boj za záchranu Vianoc*. Do boja sa zapojili zástupcovia viacerých politických spektier, dokonca aj pápež. Dokument bol následne stiahnutý s tým, že nebol dopracovaný. Z hľadiska našej analýzy je podstatné, že sa jedná o príklad spoločenskej reakcie vyvolanej mylným a zavádzajúcim informovaním – hoaxom vyprodukovaným médiami. Mediálne prostredie v tomto prípade narábalo s myšlienkou potencionálneho ohrozenia európskych hodnôt založených na kresťanstve (Vianoce).

Obraz **moslimských žien** je v skúmaných mediálnych textoch prezentovaný najmä prostredníctvom dvoch naratívov, a to žien v Afganistane a žien športovkýň. Obe témy spája motív nerovnoprávnosti moslimských žien s mužmi a snahy o jej dosiahnutie. Opisujú viaceré praktiky zlého zaobchádzania so ženami – bitku, šikanovanie alebo vyhrážky. Články z prostredia Afganistanu sa takmer výlučne vzťahujú k obmedzeniam a reštrikciám voči ženám zo strany vláduceho Talibanu. Taliban zakazuje ženám cestovanie bez sprievodu mužov, nedovoľuje im vystupovať vo filmoch alebo televíznych reláciách. Aktivity žien podmieňuje nosením hidžábu. Druhej téme – moslimkám športovkyniam – sa venujú dve správy. Prvá z nich hovorí o účasti prvých arabských pilotiek na automobilovej súťaži v Dakare. Ich prítomnosť vnímajú médiá ako senzáciu vzhľadom na skutočnosť, že do roku 2018 mali ženy v Saudskej Arábii zákaz šoférovať automobily. Nasledujúci text zobrazuje športovkyne, ktoré sa vzopreli ponižovaniu a reprezentáciu v zahraničí využili ako možnosť požiadať o politický azyl. Takto postavený rámec posilňuje stereotypné vnímanie moslimských žien len ako pasívnych obetí mužskej moci a na strane druhej ako feministiek a bojovníčok za rovnoprávnosť. Do úvahy sa neberie rôznorodosť skúseností žien.

Rámec **migrantov** sme identifikovali v 9 mediálnych textoch. Najčastejšie sa vyskytovali v súvislosti s už spomínaným francúzskym politikom Zemmourom. Dva texty mapujú situáciu na poľsko-bieloruskej hranici. Prvý prináša rozhovor s francúzskym analytikom, ktorý hodnotí situáciu nasledovne: *„Na Západe ľudia pristupujú k obetiam odlišne podľa toho, či ide o kresťana alebo moslima, aj keď to nemôžu explicitne priznať. Je to pritom v absolútnom rozpore s európskymi hodnotami.“*¹⁰⁷ Preto sa podľa autora *„na utrpenie tisícok moslimských*

¹⁰⁶ Pre hoax o zrušení Vianoc stiahol Brusel dokument, SME (10. 12. 2021).

¹⁰⁷ Na hraniciach nie je kríza a už vôbec nie migračná, SME (30. 11. 2021).

utečencov nahliada tak, že sa nehovorí o pomoci, ale o nutnosti zatvorenia hraníc".¹⁰⁸ Ďalší opisuje v kontexte zvyšujúceho sa počtu mŕtvych o pohrebných tradíciách moslimov, tiež o pomoci miestnej moslimskej komunity a snahe dôstojne pochovať moslimov, ktorí nezvládli prekonať hranicu. Migranti na Slovensku sú opisovaní v dvoch textoch. Obraz o nich máme možnosť si vytvoriť len prostredníctvom cudzincov žijúcich v Bratislave a kontaktu primátora hlavného mesta s nimi. Ten konštatuje, že cudzinci majú svoj hlas, avšak sú málo organizovaní. Druhý článok sleduje migrantov z hľadiska demografie. Ich príchod na naše územie vidí autor ako jednu z dvoch možností omladenia slovenskej populácie a zlepšenia demografického vývoja na Slovensku.

Ako osobitnú sme stanovili kategóriu o **katastrofách, nešťastiach a kriminalite**. Tieto námety boli obsahom 8 článkov. Do témy kriminalita spadajú texty o drogách a kybernetických útokoch. Trh s drogami zapríčinil následný úpadok krajiny sledujú autori na príklade Sýrie a Jemenu, hackerské útoky sa týkajú najmä Izraela, Saudskej Arábie a Spojených arabských emirátov. Druhá podtéma sa týka katastrof prírodných alebo zapríčinených človekom. Texty oboznamujú čitateľa s okolnosťami a následkami výbuchu sopky v Indonézii, poznamenávajú, že jedným z úkrytov pred ničivou silou boli aj mešity. Druhý naratív sa vzťahuje k autonehode švédskeho autora moslimov urážajúcej podoby proroka Mohammada. Autor počas života čelil viacerým vyhrážkam zo strany Al-Kaidy. Média špekulujú o príčine nehody, ktorú označili ako *záhadnú*. Opisované nešťastia alebo negatívne spoločenské javy sa odohrávajú v moslimských krajinách alebo sú priamo či nepriamo pripisované jednotlivcom a skupinám z radov moslimského alebo arabského obyvateľstva.

Téma **turizmu a cestovania** je na rozdiel od väčšiny predchádzajúcich správ ladená výlučne v pozitívnom duchu. Obsahy správ majú povahu turistických informácií, reklamných letákov, ktorými lákajú návštevníkov do moslimských krajín, najmä Dubaja, Turecka, Cypru alebo do Ománu. Turistov lákajú na dokonalé pláže, prírodné krásy, zábavu a pamätihodnosti, a to vrátane mešít. Moslimskú kultúru a konkrétne mešitu opisujú ako zaujímavosť, ktorú je potrebné vidieť: *križovatka kresťanstva a islamu; ideálna destinácia pre dovolenkárov; rozhodne treba navštíviť mešitu; zavítajte do najväčšej mešity*.

Jeden z článkov sa venuje Slovenke, známej z televíznej obrazovky. Jej fotografie v spodnom prádle na plážach v Dubaji obsahujú komentár, vypovedajúci o stereotypnom nazeraní na arabskú kultúru a rodové vzťahy: *Toto môže tých Arabov zabiť a vyhostia ťa*.¹⁰⁹

Napokon spomenieme dva texty, ktoré obsahom nespádajú do žiadneho z uvedených rámcov, môžu sa však výrazne podieľať na vytváraní postojov a stereotypoch o moslimoch. Jedná sa o články popisujúce **vzťah s partnerom moslimského vierovyznania**. Jeden vznikol

¹⁰⁸ Tamtiež.

¹⁰⁹ Slovenská kráska v Dubaji provokuje: Vyzliekla sa... Veď ťa vyhostia! topky.sk (22. 12. 2021).

na základe rozhovoru s americkou autorkou dokumentárneho filmu o ľudskej sexualite, druhý opisuje skúsenosti slovenskej mediálne známej osobnosti s moslimom. Moslimský muži sú v nich opisovaní ako zlí partneri a milenci, charakterizovaní ako prenasledovatelia, fundamentalisti a tyrani. Vzťah s nimi je príšerný, je katastrofou. Stereotypizáciu podtrhuje aj fakt, že interviewovaná autorka dokumentu sa síce odvoláva na sprostredkovanú negatívnu skúsenosť jednej ženy s moslimom, dovoľuje si ju však výrazne zovšeobecniť. *Táto skúsenosť nie je typická len pre islam, ale aj všetky náboženstvá.*¹¹⁰

7.3 Kľúčové slová

Hlavnými kategóriami, na ktoré sa zameriame v nasledovnej podkapitole, sú kľúčové slová: „islam“/„islám“, „moslim“/„muslim“, „islamský“, „Arab“/„Arabka“, „Korán“/„korán“, „mešita“ a „hidžáb“/„hijab“¹¹¹ a ich gramatické varianty. Zameriame sa pritom na frekvenciu ich výskytu v obsahoch článkov, tiež na slová a slovné spojenia, nachádzajúce sa v ich tesnej blízkosti. Identifikáciou kvantitatívnych a kvalitatívnych charakteristík týchto znakov sa pokúsime vykresliť a interpretovať mediálny obraz moslimov a islamu, odhaliť možné asociácie, ktoré si čitatelia mediálnych textov v spojitosti nami zvolenou témou vybavujú alebo fixujú.

Slovo „islam“, „islám“ a ich gramatické varianty sa v sledovaných textoch vyskytli celkovo 45-krát. Najčastejšie sa toto kľúčové slovo nachádzalo v súvislosti s konvertovaním alebo prestúpením na islam (20). Osoby (muži aj ženy), ktoré na islam konvertovali, sú v správach zobrazované takmer výlučne negatívne, ako útočníci, aktéri teroristických činov, ako tí, proti ktorým zasahuje polícia, voči ktorým sa vedú súdne pojednávania. Ďalšie atribúty kľúčového slova mali podobu: *proti islamu; hnutie Národ islamu; šiítsky islam; islam zakazuje úžeru; križovatka islamu a kresťanstva; z pohľadu islamu; nie islamu; hrdinovia islamu; pravidlá islamu; zaujímať sa o islam; tradičné formy islamu.*

Adjektívum „islamský“ sme zapísali 86-krát. Vo väčšine prípadov sa tento prívlastok viazal do spojenia *Islamský štát* (56), ktorý bol popisovaný ako teroristická (20), extrémistická (9) alebo džihádistická (6) skupina či organizácia. Pojem Islamský štát nachádzame tiež vo väzbách: *Islamský štát Chorásán, fundamentalistický Islamský štát, zaútočiť na Islamský štát, napojený na islamský štát* alebo *prívrženec Islamského štátu*. Ďalšie atribúty, ktoré sa vyskytovali v korelácii so slovom „islamský“, sú: *islamský emirát* (6), *islamský terorista* (3), *islamský režim* (3), *islamské právo, islamská komunita, radikálna islamská propaganda, islamské hnutie, islamský separatizmus, islamská republika alebo islamskí bojovníci.*

¹¹⁰ Keď nepoznáš zdroj svojej rozkoše, nevieš nič, SME (15. 11. 2021).

¹¹¹ Medzi kľúčové slová sme zaradili aj ekvivalenty základných slov, uvedomujúc si odlišnosť ich používania v ustálenej bežnej forme, odlišnosť pri prepise z originálu či používanie termínov v odbornej praxi.

Pojmy „**moslim**“, „**moslimka**“, „**muslim**“ alebo „**muslimka**“ sa v obsahu mediálnych správ vyskytli 71-krát, a to v rôznych kontextoch. Ich výskyt bol najvýraznejší v prípade spojenia *bosnianski moslimovia* (9). Okrem toho sa viazali so slovami: *zabili, zavraždili moslimov* alebo *mŕtvi moslimovia*; *sunitskí moslimovia*; *výzva moslimov*; *militantní moslimovia*, *moslimská komunita* a *predstavitelia moslimov*. Ďalšia skupina prívlastkov vypovedá explicitne o negatívnom vzťahu: *proti moslimom*, *nechce bývať a sedieť vedľa moslimov*, *zdevastovaná moslimami*, *nenávisť voči moslimom*, *polícia sleduje moslimov*, *trpké skúsenosti zo vzťahu s moslimom*. Moslimovia sa v mediálnych prezentáciách ocitajú v kategórii odmietaných často spolu s inými skupinami obyvateľstva, etnikami či dokonca sociálno-patologickými javmi. Vyjadruje to nasledovný výrok: *nenávisťné prejavy voči širokému spektru osôb vrátane LGBT, žien, židov, moslimov, migrantov, Rómov, mimovládnych organizácií*¹¹². Časť mediálnych správ reflektuje početnosť moslimov a hovorí o ich nasledovných počtoch: *8 tisíc, pol miliardy, 2 milióny, 14 %, mladá populácia moslimov*. Niekoľko slovných spojení opisuje moslimov aj v súvislosti s kultúrnymi špecifikami islamskej kultúry: *dve moslimky sa fotia v hidžáboch*¹¹³; *moslimovia sa modlia 5-krát za deň*¹¹⁴; *kľakol si na zem a božkal zem, je moslim*¹¹⁵; *piatok – tento deň je pre moslimov dôležitý*¹¹⁶. Výslovné pozitívne vlastnosti moslimov a moslimiek načrtávajú dva autorské texty, opisujúce osobné skúsenosti z týchto krajín. O moslimoch sa vyjadrujú ako o *pracovitých, dôkladných a pokojných*.

Značnú diverzitu zaznamenávame aj pri kľúčových slovách „**Arab**“ a „**Arabka**“, ktoré nachádzame 20-krát. Najpočetnejšie bolo jeho použitie v spojení *palestínski* alebo *izraelskí Arabi* (6). Z ďalších spomenieme najmä tie, ktoré sa zmieňujú o Araboch skrz ich bohatstvo alebo vlastníctvo niečoho. Príkladom toho sú nasledovné výrazy: *Arabi ukazujú vplyv*, *Arabi chodia ukladať peniaze* (do bánk), *prinútil Arabov zriadiť tím*, *Newcastle majú v rukách Arabi*. Nakoniec sa dotkneme použitia týchto slov v negatívnych tónoch: *Arabi sú teroristi*, *čierni ani Arabi by nemali byť v národnom tíme*, *Arabi z Al-Kaida* a *aby nenasťahovali tých Arabov*.

Pomerne rozšírené bolo aj slovo „**mešita**“, ktorého prítomnosť v textoch sme zachytili 65-krát. Táto inštitúcia bola v správach zachytená predovšetkým ako miesto, kde hrozí nebezpečenstvo. Tento fakt potvrdzujú aj slovné spojenia v jeho tesnej blízkosti. Z nich najčastejšie sa objavovali: *útok*, *výbuch*, *paľba*, *explózia*, *strelba* alebo *zabíjanie v mešite* (16). Ďalšie z výrazov mešity bližšie identifikujú a opisujú, skrz ich lokalizáciu, podobu alebo náboženský smer: *veľká mešita*, *šíitska mešita*, *mešita Keutobia*, *kábulska mešita*. Viaceré zo spojení určujú presné miesto, kde v mešite k nešťastnej udalosti došlo (*okolo*, *pred vstupom*, *pri hlavnom vchode*, *pri bezpečnostnej bráne*, *v ampliónoch mešity*). Občasné sú tiež náznamy reštriktívnych opatrení voči mešitám zo strany štátnej správy (*uzavrieť*, *vyšetrovať mešitu*)

¹¹² Všetci ľudia sa môžu prejavovať nenávisťne, SME (6. 12. 2021).

¹¹³ Betlehem zažil skutočne tichú noc, opäť covidovú, SME (27. 12. 2021).

¹¹⁴ Hitom sú Turecko, Cyprus a Grécko, Plus jeden deň (10. 12. 2021).

¹¹⁵ Teraz vládne Salah, tvrdí o ňom Klopp, SME (9. 12. 2021).

¹¹⁶ Francúzski moslimskí duchovní si pripomenuli obeť útokov z roku 2015. aktuality.sk (12. 11. 2021).

alebo zo strany nacionalistických hnutí (*sledovať dianie v mešitách*). Obraz mešity ako centra náboženského a spoločenského života moslimov je zrejmý len z nasledovných spojení: *chrám bude plniť účely synagógy, kostola aj mešity*¹¹⁷; *mešita slúži aj na meditácie*¹¹⁸; *imám z mešity; spravovať mešitu*.

Slovo „**Korán**“ sa v sledovaných mediálnych správach vyskytlo len 5-krát a to vo forme: *Korán zakazuje úžeru*¹¹⁹; *Verím v život po živote, islam, Korán*¹²⁰; *riadi sa Koránom*¹²¹. Napokon, pojem „**hidžáb**“ sme zapísali 12-krát. V jeho tesnej blízkosti sa nachádzali najmä výrazy, opisujúce pravidlá Talibanu vo vzťahu k odievaniu afganských žien: *na sebe nemajú hidžáb, aby si počas vysielania obliekli hidžáb, hidžáb predstavuje*¹²². Texty sa zmieňujú tiež o iránskych športovkyniach, ktoré nastupujú na zápasy v hidžáboch a sú pre tento odev v nevýhode.

Tabuľka 1: Frekvencia a prívlastky kľúčových slov v textoch

Kľúčové slovo	Početnosť	Najčastejšie slovné spojenia
islam/islám	45	<i>konvertovať na islam, proti islamu, hnutie Národ islamu, šiitsky islam, islam zakazuje úžeru, križovatka islamu a kresťanstva, z pohľadu islamu, nie islamu...</i>
islamský	86	<i>Islamský štát (teroristická, extrémistická, džihádistická skupina), islamský emirát, islamský terorista, islamský režim</i>
moslim, moslimka/ /muslim, muslimka	71	<i>bosnianski moslimovia, zabilí alebo zavraždili moslimov, mŕtvi moslimovia, sunitskí moslimovia</i>
Arab, Arabka	20	<i>palestínski, izraelskí Arabi, vplyv Arabov, prinútiť Arabov, Arabi majú v rukách, čierni ani Arabi, Arabi sú teroristi</i>
mešita	65	<i>útok, výbuch, paľba, explózia, strelba, zabíjanie v mešite spravovať, uzavrieť mešitu, pred vstupom do mešity</i>
hidžáb/hijab	12	<i>nemajú hidžáb, obliecť hidžáb, hidžáb predstavuje</i>

¹¹⁷ Rok 2021 nebol celý zlý, napriek korone sa diali skvelé a pozitívne veci! Plus jeden deň (30. 12. 2021).

¹¹⁸ Lekár prehovoril o otrasnej realite: Muž (58) strávil šesť rokov pripútaný na reťazi kvôli WC, topky.sk (22. 12. 2021).

¹¹⁹ Turecko hasí inflačný požiar benzínom, Hospodárske noviny (25. 11. 2021).

¹²⁰ V rodnom meste, Plus 7 dní (16. 12. 2021).

¹²¹ Neuveriteľne sa fintia. Ja som pre afganské ženy lajda, SME (16. 10. 2021).

¹²² Taliban nechce filmy a seriály, kde hrajú ženy, SME (23. 11. 2021).

Korán/korán	5	<i>verím v Korán, riadi sa Koránom, Korán zakazuje úžeru</i>
-------------	---	--

7.4 Lokalizácia

Ďalším z prvkov, ktorý je z hľadiska tvorby asociácií a prípadnej stereotypizácie potrebné registrovať, je lokalizácia správy. Ide o vymedzenie priestoru, kde sa popisované udalosti odohrávajú, majú naň priamy dopad, alebo s ním bezprostredne súvisia. Priestor je v správe obvyčajne indikovaný ako konkrétny štát, mesto, oblasť alebo región, môže byť však označený aj skrz konkrétne miesta (budova, ulica) alebo naopak, širšie označenie skupín štátov či nadnárodných organizácií. Udalosti, aktivity, aktéri, vlastnosti, o ktorých sa v správach v píše, tiež emócie, ktoré texty vyvolávajú, môže čitateľ na dané miesta prenášať aj v budúcnosti alebo ich s týmito miestami asociovať aj v iných kontextoch. Pokiaľ ide o krajiny, v analyzovaných textoch boli najčastejšie zmieňované nasledovné **štáty** a k nim sa viažuce mediálne témy:

1. Afganistan (53) – Afganistan ako krajina zaujímal v rámci všetkých textov dominantné miesto. Viazalo sa k nemu až 53 z celkového počtu 224 textov. Takmer polovica z nich opisuje bombové výbuchy a útoky v konkrétnych afganských mestách alebo regiónoch. Za ich vinníka označujú médiá najmä tzv. Islamský štát. K ďalším frekventovaným témam patrili zásah Talibanu proti miestnym odnožiam tzv. Islamského štátu (Chorasán, Dáiš) (8), práva a aktivity afganských žien (5), zásah amerického dronu na afganských civilistov (4) a napokon, humanitárna kríza a pomoc krajine (4).
2. Nórsko (14) – Všetky udalosti situované do tejto krajiny sa vzťahujú k útoku v Osle, pri ktorom atentánik v supermarkete a na uliciach zabil lukom a šípmi 5 ľudí.
3. USA (13) – Spojené štáty americké sú mediálne spomínané najmä v kontexte útoku dronom na afganských civilistov, priznanie alebo nepriznanie obetí a debaty ohľadne odškodnenia ich pozostalých. Ďalšou témou je tzv. Islamský štát ako hrozba pre USA a tiež vzťahy USA k Talibanu.
4. Irán (11) – Krajina je mediálne pokrytá predovšetkým v súvislosti s iránsko-izraelskými spormi (špionáž, príprava útokov, jadrový program).
5. Nemecko (11) – V prípade tejto krajiny sa až 7 textov spája so súdnym pojednávaním a vymeraním trestu pre “džihádistku z Nemecka”, ktorej manžel zabil jezidské dieťa.
6. Francúzsko (11) – Francúzsko je v mediálnych prezentáciách zmieňované v spojitosti s teroristickými útokmi a spomienkami na ich obeť, ako aj protiimigračnou politikou Érica Zemmoura – kandidáta na francúz'skeho prezidenta.
7. Izrael (10) – Texty opisujú už spomínané izraelsko-iránske vzťahy a ozbrojené útoky.
8. Irak (7) – Tento geopolitický priestor je najčastejšie prezentovaný ako krajina pôvodu 5-ročného jezidského dievčatka, zabitého členom Islamského štátu. Mediálny obraz Iraku je tvorený tiež správami o vojenských aktivitách USA v krajine, obeťami a útokom Iračana v Londýne.

9. Veľká Británia (7) – O tejto krajine sa dozvedáme predovšetkým v kontexte útoku moslimského imigranta v Liverpoole a športovcoch pôvodom z moslimských islamských krajín.
10. Saudská Arábia (7) – Obraz o Saudskej Arábii vytvárajú v spomínanom časovom úseku najmä tri témy: šport, uvoľňovanie covidových opatrení pri púti veriacich moslimov do Mekky a turizmus.
11. Rusko (6) – Okrem spolupráce Ruska, Iránu a Číny s afganským Talibanom sa správy z tohto priestoru dotýkajú primárne extrémizmu, politických sporov v Bosne a krízy na rusko-ukrajinskej hranici.
12. Sýria (6) – Sýria je v článkoch opisovaná v súvislosti s drogami, teroristickými útokmi a obeťami, ale i politikou Bašára Asada.
13. Bosna a Hercegovina (6) – Obraz o tejto krajine vytvárajú médiá za pomoci tém vojnových zločincov a rozpadu krajiny.
14. Spojené arabské emiráty (5) – Emiráty (napr. Dubaj) sú opisované ako vhodná turistická destinácia a ako krajina, ktorá mení svoje tradície, modernizuje sa a láka investorov.
15. Turecko (5) – O Turecku sa médiá zmieňujú hlavne vo vzťahu k ekonomike a pádu tureckej meny.

Najväčší mediálny priestor zaberajú texty z lokalít, kde dochádza k násilným útokom a vojenským aktivitám. Jedná sa o moslimské (najčastejšie Afganistan, Sýria, Irak, Irán), ale i nemoslimské (najčastejšie Nórsko, Francúzsko, USA, Rakúsko) štáty. Na druhej strane, pozitívne sú zmienky o Spojených arabských emirátoch (predovšetkým Dubaj) a Saudskej Arábii, ktoré sú spomínané ako vhodné turistické a investičné prostredia.

Čo sa týka **mikropriestoru**, jednoznačne najčastejšie indikovaným priestorom je mešita. Mešita nie je spomínaná ako miesto náboženských a spoločenských aktivít vyznáčov islamu, ale primárne ako miesto, kde dochádza k ohrozeniu, úmrtiam, zraneniam, ako miesto teroristickým atentátov a bombovým výbuchov. V mediálnych správach sú pritom opisované aj presné priestory, kde v mešite k nešťastiu dochádza a čas udalosti. Jedná sa hlavne chodby, východ a čas piatkovej modlitby, kedy sa v mešite nachádza množstvo ľudí.

Ďalšími frekventovanými priestormi mediálnych udalostí sú nemocnice (útoky, obeť), väznice (väzenské praktiky), súdy (súdne pojednávania, rozsudky), univerzity (verbovanie študentov, aktivizmus, obmedzené vzdelávanie žien), tiež verejné priestranstvá ako ulice (útoky, policajné zásahy), tržnice (útoky), kaviarne, športoviská alebo náboženské miesta (opatrenia ohľadne koronavírusu). V niekoľkých textoch bol v súvislosti s témou islamu a moslimov zmienený aj virtuálny priestor. Autori naň odkazovali čitateľa v rámci spravodajstva o kyberútokoch (pripisovaných hlavne Iránu), globálnym hráčskym trhom (na ktorom sa zúčastňujú aj arabské krajiny) a nenávisťných prejavoch voči viacerým skupinám obyvateľstva, vrátane moslimov.

Prevažná väčšina mediálnych správ v časovom horizonte posledných troch mesiacov roku 2021 zachytáva tému moslimov a islamu v kontexte zahraničia. K **Slovensku** sa vzťahuje len 15 správ, čo v celkovom meradle znamená 7 % zastúpenie. Nami sledovanej téme sa venujú len všeobecne a okrajovo, kľúčové slová v nich identifikujeme skôr v podobe poznámok a útržkov v rozprávaniach. Mnohé z nich nachádzame v autorských textoch vo forme rozhovorov, komentárov a názorov. Jadro mediálnych správ o Slovensku tvoria úvahy o spoločenskom dianí a politike. Autori sa v nich zamýšľajú nad negatívnymi tendenciami, ako je odcudzenie, individualizmus, nevraživosť alebo mentálne poruchy, vyzývajú k tolerantnosti. Podľa jedného z textov sa deti už nerozprávajú o hudbe a vzťahoch, ale o vážnych veciach, napríklad, či by konvertovali na islam. Podľa ďalších náš svet ovládajú žabomyšie vojny, nesústredíme sa na podstatné, ovládajú nás stereotypy (Arabi sú teroristi; nechť sadnúť si k moslimovi). Tvorcom politik vyčítajú „dezolátstvo“ a populizmus, zneužívajúci migrácie, islamu a bezpečnosti. Jeden z textov sa venuje prieskumu postojov slovenskej verejnosti voči cudzincom, hovorí o negatívnych tendenciách a dôležitosti náboženstva a farby kože v týchto vzťahoch. Vo vzťahu k moslimom a islamu vyznievajú pozitívnejšie články spracované na základe rozhovorov s osobnosťami kultúrneho alebo akademického prostredia.¹²³ Ako už bolo spomenuté na inom mieste, obraz migrantov na Slovensku vytvárajú len dva texty. Jeden z nich sa zmieňuje o demografických benefitoch možného príchodu cudzincov na naše územie, ďalší krátko informuje o cudzincoch v hlavnom meste. O situácii na Slovensku referujú v 14 prípadoch printové médiá. Dominantné miesto medzi nimi zastáva jednoznačne denník SME (9). Online médiá sa na tejto téme zúčastňujú len v jednom prípade. Text publikovaný na stránkach topky.sk má pritom výrazne bulvárny charakter.

7.5 Vizualizácia

Cieľom médií je predovšetkým upútanie a zachovanie pozornosti publika. Mediálna logika preto operuje s psychologickými procesmi vnímania, pozornosti a pamäti prijímateľov mediálnych odkazov. (McQuail, 1999) Senzorická pozornosť je upútaná použitím vizuálnych „pútačov“. Jedná sa hlavne o obrazové prílohy, v prípade online médií aj videozáznamy, narábanie s farebnosťou, veľkosťou písma, ale i **umiestnením správy** v rámci príslušnej strany alebo celého časopisu. V analyzovanom súbore správ sme našli viaceré z týchto prvkov.

Prevažná väčšina textov, ktoré sme identifikovali na základe stanovených kľúčových slov, bola publikovaná na niektorej z vnútorných strán časopisu (printové médiá). V piatich prípadoch sa upútavky k plným textom nachádzali aj na titulnej strane. U jedného vo forme

¹²³ V rodnom meste, Plus 7 dní (16. 12. 2021).

fotografie a výrazného nadpisu, u ostatných len v podobe krátkej, 1-2-vetnej informácie o texte. Z tohto pohľadu môžeme povedať, že texty neboli zvýraznené.

Obraz o udalosti prezentovanej v správe si vedome alebo nevedome dotvárame aj prostredníctvom ďalších textov, ktoré sa nachádzajú v jej blízkosti. Umiestnenie viacerých textov k podobnej téme na jednej strane alebo v tesnej blízkosti môže pomôcť čitateľovi získať celistvejší a objektívnejší obraz o danej situácii, poskytnúť alternatívne nazeranie. V sledovanom súbore textov sme takúto situáciu zaznamenali len dvakrát a v každom prípade ju hodnotíme pozitívne. V prvom prípade išlo článok, popisujúci udalosti na poľsko-bieloruských hraniciach¹²⁴. Hneď pod ním bola zaradená pomerne rozsiahla úvaha riaditeľky Ligy za ľudské práva o význame hraníc Zuzany Števulovej¹²⁵. Ďalší text sa viazal k spomínanému rozhovoru s iránskou umelkyňou žijúcou na Slovensku Ranou Hashemi¹²⁶. Na rovnakú stranu zaradili redaktori aj text režime v Iráne a o jeho prípadných zmenách, ktorého autorom je odborník z Centra pre štúdium Blízkeho východu na Metropolitnej univerzite v Prahe Břetislav Tureček¹²⁷. Oba texty boli zverejnené denníkom SME.

V zhruba u 80 % sledovaných mediálnych správ bola textová informácia sprevádzaná aj **obrazovou prílohou** (vzhľadom na sťažnosti fotobáňk vlastníacich fotografie uverejňujeme verziu štúdie bez samotných obrázkov). Viaceré články pritom obsahovali aj niekoľko obrázkov, či celú galériu obrázkov. Najčastejšie nimi boli fotografie, menej často (6 textov) kreslené ilustrácie. Obrázky dokumentovali popisovanú udalosť, boli zhotovené priamo na mieste, kde sa situácia odohrala alebo boli prebrané a mali len ilustratívny charakter. Najväčší podiel v rámci obrazového materiálu tvorili fotografie samotných autorov, prípadne osôb, ktorých sa text týka, alebo bol s ňou vedený rozhovor. Ďalšími najfrekvencovanejšími boli obrázky s motívom:

1. Policajti a vojenské zložky (25 článkov) – Policajné a vojenské zložky sú na fotografiách zobrazované pri zásahoch, objavujú sa tu tiež fotografie policajných vozidiel, či detailný záber na nápis „Polícia“ (na odeve, automobile) v jazykoch krajín, kde sa situácia odohráva.
2. Mestá, ulice, budovy po útoku alebo výbuchu bomby (24) – Tieto zábery sú zhotovované najmä bezprostredne po útoku, zobrazujú škody na majetku (rozbité sklo, zhorené autá), ľudské obete (telá, krv) a pomoc zraneným. Zachytávajú predovšetkým situáciu v Afganistane, Iraku, Nórsku, Belgicku.
3. Portréty politikov, ale i duchovných reprezentantov (18).

¹²⁴ Bola to len búrka v samovare, SME (23. 11. 2021).

¹²⁵ Hranica je (zase) miesto, kde môžete umrieť, SME (23. 11. 2021).

¹²⁶ Vážim si slobodu, ktorú mám. Pretože viem, aké je to nemať ju, SME (4. 12. 2021).

¹²⁷ Zmena režimu v Iráne stojí len na Iráncoch, SME (4. 12. 2021).

4. Taliban (17) – Talibanci sú zobrazovaní ako bojovníci, hliadky. Fotografovaní sú v uniformách, maskáčoch, najmä tmavom oblečení. Na obrázkoch sa vyskytujú aj arabské nápisy. Kurióznou je fotografia talibanského bojovníka v zábavnom parku so sprievodným textom, ktorý sa vyjadruje: *aj islamisti potrebujú relax*, uniformy, maskáče, arabské nápisy.
5. Bežný život v krajinách, kde sa udalosť odohrala (ulica, príbytky, mešita, trh) (16) – Fotografie stvárňujú napríklad pokľudný život v uliciach Kábulu, ulice v Turecku, Iraku, Rusku, Bosne alebo Bulharsku.
6. Ženy a deti (15) – Ženy a deti sú na fotografickom materiáli zobrazované ako obeť alebo svedkovia násilných činov a udalostí. Častejšie sú fotografované v prítomnosti polície, vojakov, ozbrojených mužov. V súbore nachádzame aj fotografiu afganskej ženy v šatke, ktorú vidíme v odraze zrkadla. Vonku za mrežami stojí muž. Fotografia chce zrejme symbolicky vyjadriť postavenie žien v krajine. Obraz žien dotvárajú fotografie demonštrujúcich žien či neznámych žien v burkách v Afganistane. Deti sú na fotografiách prezentované ako chudobné, zanedbané a trpiace (schúlené dieťa, deti v náručí matky oplakávajúce na ulici obeť útoku, deti schúlené v úkryte, deti kričiacie pred ostnatým plotom, deti s rodičmi na pochode, deti zabalené v dekách na zemi v utečeneckom tábore, deti vykonávajúce fyzicky ťažkú prácu, dieťa v rozvalinách domu a zranené dieťa na nosidlách.

7. Bojovníci Islamského štátu, džihádistské skupiny, portréty útočníkov (10) – Tieto fotografie prezentujú predovšetkým mužov v čiernom oblečení, s bradami a zbraňami (pušky, samopaly, meče), v dvoch prípadoch spolu so zajatcami kľáčiacimi na zemi. Častejšie sú aj portréty nórskeho útočníka, ktorý zabíjal lukom a šípmi.
8. Turistické destinácie (9) – Fotografie znázorňujú turistické atrakcie, pláže, prírodu, historické pamiatky.

V rámci mediálnych textov sa objavujú aj fotografie športovcov a športovkýň (5), výjavy zo súdneho prostredia (súdny proces s nemeckou džihádistov) (5), fotografie dokumentujúce poctu obetiam nešťastí a útokov (sviece, vence, kvety na miestach nešťastia) (5), vlajky, nápisy v arabčine či fotografia pápeža.

Fotografický materiál, ktorý analyzované texty sprevádza, zobrazujú predovšetkým tragické udalosti a nešťastie. Negatívny pocit umocňuje aj farebnosť fotografie, v rámci ktorej dominuje čierna, šedá a ďalšie tmavé farby.

V prípade dvadsiatich textov prezentovaných v online médiách boli súčasťou správy aj **videozáznamy**. Videozáznamy obsahovali v prevažnej miere zábery z útokov a incidentov. Niekoľko z nich malo charakter krátkeho dokumentu o osobe, ku ktorej sa text viazal (Muammar Kaddáfi a jeho syn, Lars Vilks).

7.6 Sentiment

Komplexnejší pohľad na mediálne prezentovaný obraz islamu a islamskej kultúry získame analýzou obsahu textov z hľadiska sentimentu. Sentimentom rozumieme celkové pôsobenie textu (jeho titulky, obsahu aj obrazovej prílohy) na čitateľa v zmysle pozitívny – negatívny. Uvedomujeme si, že pocity čitateľa po prečítaní mediálnej správy sú individuálne a ich určovanie môže byť problematické a subjektívne. Do určitej miery ho komplikuje aj samotný obsah textov, ktorý môže byť nejednoznačný, môže opisovať viacero tém a pohľadov, hodnotovo a aj emocionálne rôznorodých. Celkové vyznenie textu a jeho dopad na čitateľa však považujeme za kľúčové, preto sa pokúsime texty klasifikovať aj z hľadiska sentimentu. Pri tejto analýze sme sa opierali o klasifikácie vygenerované programom Monitora, ktorý triedi texty v rámci škály: pozitívny – ambivalentný – neutrálny – negatívny – nezistený.¹²⁸ Sme si vedomí, že išlo o počítačový program, preto sme sentiment analyzovali a stanovili pre každú správu aj osobne¹²⁹ a to na základe rámcových kritérií, týkajúceho sa obsahu a spôsobu spracovania správy:

¹²⁸ Počítačové vyhodnocovanie sentimentu funguje na algoritme, ktorý obsahuje pozitívne a negatívne ladené kľúčové slová a na základe ich výskytu určuje tonalitu textu.

¹²⁹ Osobným zhodnotením došlo k úprave sentimentu približne v 18 % textov.

1. Negatívny sentiment – opis konfliktných situácií (vojna, útok, problém, smrť, súdne procesy a pod.).
2. Pozitívny sentiment – opis pozitívnych situácií, riešenia problémov (mier, spolupráca, dohoda, akceptácia, spolužitie, radostné a mierové udalosti).
3. Ambivalentný sentiment – opis udalostí s negatívnym aj pozitívnym sentimentom.
4. Neutrálny sentiment – opis udalosti bez zjavného negatívneho alebo pozitívneho významu, popis situácie bez hodnotiacich súdov.
5. Nezistený sentiment – správy, ktoré nie je možné zaradiť ani do jednej z predchádzajúcich kategórií.

Z celkového počtu 224 tvorili najpočetnejšiu skupinu správy s negatívnym sentimentom – 70 % (158 textov). Pozitívnych správ bolo v rámci sledovaného súboru identifikovaných 11 % (25), správ s ambivalentným sentimentom 15 % (33) a správ s neutrálnym sentimentom 4 % (8). Ako správu s nezisteným sentimentom sme neoznačili ani jednu. Je zrejmé, že v spomínanom období jasne dominujú negatívne správy. „*Faktor negatívnosti pôsobí pri výbere udalostí pre spravodajstvo veľmi silno. Selektčné kritérium negatívnosti je navyše podporované kritériom jednoznačnosti – čím negatívnejšia udalosť, tým jednoznačnejšie je jej hodnotenie.*“ (Kaderka, 2002: 247)

Texty s **negatívnym emocionálnym nábojom** sa týkajú predovšetkým teroristických útokov, vojenských aktivít, ozbrojených konfliktov, súdnych procesov, nenávistných prejavov a vyjadrení politikov. Objavujeme v nich slová a slovné spojenia, ktoré v čitateľovi vzbudzujú pocit strachu, ohrozenia a neistoty. Problémy, konflikty, utrpenie a smrť sú v týchto textoch asociované so substantívami: *neznášanlivosť, extrémistická alebo teroristická skupina, terorizmus, radikáli, vojenská operácia, samovražedný útok, obeť, jadrový program, džihádista, fundamentalisti, zdravotníci, nemocnica, imigrant, výbuch, šialenec, trest, dav, strelba, nenávisť, súdne pojednávanie, tragédia, destabilizácia, militanti, bojová misia, sexuálna otrokyňa, zakrvavené telá, autonehoda, drogy, nestabilita, nepokoje, znásilnenie, nebezpečenstvo, ekonomická kríza, masaker, kolaps, rozpad alebo vojnový zločin*. Pri vytváraní asociácií s určitým faktom sú podstatné tiež vzťahy alebo činnosti, ktoré sa k daným udalostiam alebo aktérom udalostí viažu. V analyzovaných mediálnych správach sa v tomto zmysle častejšie objavovali opisy dejov (činností a stavov), ktoré negatívne pocity prehlbovali. Patria k nim slovesá: *eliminovať, zasiahnuť, zatknúť, útočiť, zomrieť, nacvičovať útok, zneužiť, vyhrážať sa, odsúdiť, týrať, zomrieť smädom, utrpieť zranenia, obchodovať s drogami, zraniť civilistov, popraviť, verbovať, obnoviť armádu, rozpútať teror, odpáliť, zakázať, eskalovať, brojiť, ohroziť stabilitu* a ďalšie.

Pozitívne správy sa zmieňovali najmä o možnostiach využitia kultúrneho dedičstva, zviditeľnení a obnove tradícií, turistických destináciách, podpise spoločných ekonomických, politických, klimatických alebo kultúrnych zmlúv a spolupráci, pomoci krajinám v núdzi,

oceneniach za diela a aktivizmus jednotlivcom islamského vierovyznania, o úspechu a rozvoji. V týchto textoch sa používajú slovné spojenia, ktoré evokujú kladné emócie z opisovanej udalosti alebo aktivity, ako napríklad: *zviditeľniť, prívetivosť, ambiciózne ciele, podpísať spoločnú výzvu, dostal cenu, presadzovať právo, prísľub pomoci, ideálna destinácia, obohatený, spolupráca, uvoľnila reštrikcie, začne fungovať*.

Ambivalentný sentiment sme priradili textom, kde sa píše o pozitívnej aj negatívnej skutočnosti. Aktéri sa tu snažia zmierniť negatívne dôsledky, situáciu zlepšiť alebo zlepšenie deklarujú. Príklady takýchto textov sú nasledovné: *Rusko, Čína a Irán budú spolupracovať s Talibanom v záujme stability v regióne*¹³⁰; *Vo vojnu zničenom Mósule začali s výstavbou nových stromčekov*¹³¹; *Ženy nie sú majetok, uznal Taliban*¹³²; *Irán nakrátko prepustí kresťanských väzňov, aby mohli ísť na sviatky domov*¹³³; *Koronavírus: očkovať proti covidu budú v Egypte aj v kostoloch a mešitách*¹³⁴.

Väčšiu frekvenciu textov s negatívnym sentimentom sme zaznamenali v online zdrojoch (aktuality.sk, topky.sk). V porovnaní so správami v printových časopisoch (Pravda, SME, Hospodárske noviny, Plus 7 dní, Plus jeden deň, Nový čas) sa vyskytovali v pomere 81 % : 58 %. V sledovanom súbore sa najvyšší podiel negatívnych mediálnych textov vyskytol v textoch internetového portálu topky.sk – 89 %. Naopak, správy s pozitívnou konotáciou sme identifikovali predovšetkým v časopisoch Nový čas (56 %) a Plus 7 dní (33 %).

7.7 Jazykové prostriedky

Pozitívne alebo negatívne znenie, rovnako aj celkový sentiment textu dotvárajú autori aj voľbou **lingvistických prostriedkov** a štýlom písania. V sledovaných textoch sme zaznamenali najmä výskyt emocionálne nabitých jazykových výrazov. Nachádzame ich v článkoch s témou konfliktov, nešťastí, ale i žien v islame. Autori v tejto súvislosti často siahli k slovám alebo slovným spojeniam, citoslovciam, prívlastkom, ktoré nešťastné udalosti umocňovali a hyperbolizovali. Nešťastie a útoky opisovali slovami, podnecujúcimi emočný stres, evokujúcimi paniku, hrôzu a šok – *obrovský výbuch, príšerný útok, krutý a brutálny zločin, príbuzní sú šokovaní, zomrela mučivou smrťou, spaľujúca horúčava, vtrhli s mačetami do kancelárie, v Afganistane to vrie, otrasná realita, početný dav, hrozí hladomor, humanitárna katastrofa*. Expresivitu je možné dosiahnuť aj prostredníctvom prirovnaní a metafor,

¹³⁰ Rusko, Čína a Irán budú spolupracovať s Talibanom v záujme stability v regióne, aktualita.sk (20. 10. 2021).

¹³¹ Vo vojnu zničenom Mósule začali s výstavbou nových stromčekov, aktualita.sk (25. 11. 2021).

¹³² Ženy nie sú majetok, uznal Taliban, SME (4. 12. 2021).

¹³³ Irán nakrátko prepustí kresťanských väzňov, aby mohli ísť na sviatky domov, topky.sk (27. 12. 2021).

¹³⁴ Koronavírus: očkovať proti covidu budú v Egypte aj v kostoloch a mešitách, aktualita.sk (19. 10. 2021).

vizualizáciou znakov – použitím interpunkčných znamienok, zvýraznením slov kapitálkami. Príkladom toho sú titulky textov uverejnených na portáloch online.sk a topky.sk:

Markizážku TÝRAL partner: ÚTEK z Turecka... Preboha, to čo jej urobil?!¹³⁵

Slovenská kráska v Dubaji provokuje: VYZLIEKLA sa... Veď ťa VYHOSTIA!¹³⁶

KORONAVÍRUS Francúzsky premiér sa infikoval COVIDOM od svojej dcéry: V ohrození viacerí politici¹³⁷

Metaforické jazykové prostriedky a prirovnania nachádzame v titulkoch ako aj samotnom texte článkov: *Výjav ako z Pompejí!*¹³⁸ – K Pompejam autor prirovnáva výbuch sopky v Indonézii. *Had džihádu*¹³⁹ – Týmto spojením je otitulovaný článok o prezidentovi Erdoganovi, ktorý v zmysle výkladu Koránu znižuje úrokové sadzby tureckej líry. Autor túto skutočnosť prepája s džihádcom a v závere konštatuje, že prezident v srdci chová hada džihádu. *Bola to len búrka v samovare*¹⁴⁰ – K búrke v samovare autor prirovnáva početnosť migrantov, ktorí uviazli na poľsko-bieloruských hraniciach. *Stratila prenikavý pohľad, ale našla slobodu*¹⁴¹ – Jedná sa o názov článku o afganskej žene, ktorej detský portrét bol publikovaný na titulnej strane časopisu National Geographic a stal sa najslávnejším záberom v histórii časopisu. Metaforickým vyjadrením autor charakterizoval životný tejto moslimskej ženy, ktorej „čas a ťažký život vzali mladosť, no oči jej svietia stále.“¹⁴²

Na opačnej strane emocionálnej škály stoja jazykové prostriedky, ktoré majú naopak, podnietiť záujem, vyvolať pocit šťastia a očakávaní. Tie je možné identifikovať v textoch o moslimských krajinách ako turistických destináciách. Samozrejme, výber lingvistických prvkov je tu podriadený marketingovým obchodným stratégiám, ktorých cieľom je prilákať potenciálnych zákazníkov. Autori mediálnych správ sú v texte najčastejšie označení ako konkrétne cestovné kancelárie a dopravné spoločnosti. Dovolenkové destinácie, ktorými sú v tomto prípade moslimské krajiny, opisujú výrazmi: *harmonický, dokonalý a finančne výhodný, hit letnej sezóny, dobrá voľba, oplatí sa kúpiť a skvelé miesto.*

7.8 Autorstvo

¹³⁵ Markizážku týral partner: Útek z Turecka... Preboha, čo jej to urobil! topky.sk (25. 11. 2021).

¹³⁶ Slovenská kráska v Dubaji provokuje: VYZLIEKLA sa... Veď ťa VYHOSTIA!, topky.sk (22. 12. 2021).

¹³⁷ KORONAVÍRUS Francúzsky premiér sa infikoval COVIDOM od svojej dcéry: V ohrození viacerí politici, topky.sk (23. 11. 2021).

¹³⁸ Indonézske pompeje, Nový čas (6. 12. 2021).

¹³⁹ Had Džihádu, Hospodárske noviny (21. 12. 2021).

¹⁴⁰ Bola to len búrka v samovare, SME (23. 11. 2021).

¹⁴¹ Stratila prenikavý pohľad, ale našla slobodu, Plus jeden deň (1. 12. 2021).

¹⁴² Tamtiež.

Zobrazovanie islamu a moslimov v médiách a celkové emocionálne ladenie správ o tejto téme je do veľkej miery podmienené samotnými autormi textov. Predstavy čitateľov formujú nielen výberom námetu a frekvenciou jeho zobrazovania, ale aj formou, akou tieto udalosti opisujú a interpretujú. Jedná sa o slovesný štýl a jazykové formulácie, tiež o možnosť autora vyjadriť vlastné názory a postoje. Z tohto hľadiska je podstatné, či ide o text autorský alebo prebratý z iných médií, či sa na jeho obsahu podieľajú aj iné osoby (spoluautori alebo interviewované osoby).

Analýza sledovaných článkov ukázala, že 59 % textov bolo úplne alebo čiastočne prebratých z **tlačových agentúr** TASR (85), SITA (43) a ČTK (5). Za autorské bolo možné označiť len tie texty, ktoré mali explicitne uvedené mená autorov. Identifikovali sme ich v prípade 69 článkov (30 %). V 4 mediálnych správach boli informácie preberané zo sociálnych sietí Instagram a Twitter. V ostatných textoch autorstvo nebolo uvedené, nahradila ho informácia, že sa jedná o „mediálne dáta“, alebo bol za autora označený názov daného printového alebo online média.

Kvalitu **autorského článku** jednoznačne zvyšuje nezaujatosť, objektivita, erudovanosť a osobné skúsenosti pisateľa. Viacerí z autorov sledovaných článkov danú krajinu navštívili, bývali v nej dlhšie obdobie, mali so situáciou osobné skúsenosti, dokonca boli odborníkmi na danú tému. Z hľadiska profesie zaznamenávame medzi autormi textov spisovateľa, teológa, psychologičku, psychiatricku, filozofa, akademika z Centra pre štúdium blízkeho východu. Pri koncipovaní textov využíva časť autorov informácie z rozhovorov s osobami, ktoré boli svedkami alebo priamymi účastníkmi udalosti – autority (napr. polícia, prokurátor, primátor, lekár), obeť násilností, svedkovia, členovia miestnej komunity (moslimovia v Poľsku). Odvolávajú sa tiež na poznatky odborníkov na danú tému (egyptológ, ekonóm, sociológ, vydavateľ, analytik, spisovateľ). Prostredníctvom argumentov aj skúseností odborníci tému relativizujú a objektivizujú, nabúravajú jednostrannosť jej výkladov. Ukážkou týchto tendencií sú komentáre odborníkov na extrémizmus z nórskej a českej univerzity k motivácii vraždiaceho útočníka z Osla. Špecialisti sa v tomto prípade vyjadrujú, že vrah síce konvertoval na islam, to však nemusí byť jeho motivácia k činu. Jeho konverziu označujú ako irelevantnú, čin pripisujú skôr psychickým poruchám, nestabilite, agresii a spoločenskej frustrácii.

Texty, ktoré autori spracovali na základe **interview s respondentmi**, sú obyčajne rozsiahlejšie, dané skutočnosti sú opísané detailnejšie, objektívnejšie, prinášajú historickú perspektívu, snažia sa vysvetliť motivácie aktérov k určitému konaniu. Ako príklad článkov tohto typu vyberám tri mediálne správy. Prvý sa volá *Ako poľskí a krymskí Tatári pochovávajú tých, ktorí zahynuli na hranici Európskej únie*¹⁴³. Text detailne opisuje pohrebné tradície

¹⁴³ Ako poľskí a krymskí Tatári pochovávajú tých, ktorí zahynuli na hranici Európskej únie, aktualita.sk (24. 11. 2021).

moslimov, solidaritu poľských moslimských Tatárov a snahu pomôcť utečencom uviaznutým na poľsko-bieloruských hraniciach. Text vznikol na základe rozhovoru s členmi moslimskej komunity, ktorí sa zamýšľajú nad príčinami odchodu moslimských utečencov z ich domova. Druhý má titul: *Vážim si slobodu, ktorú mám, pretože viem, aké je to nemať ju.*¹⁴⁴ Venuje sa spoločenskej situácii v Iráne, prenasledovaniu a perzekúcii umelcov, ktorí sa priečia vládnemu režimu, komparuje ju s podmienkami a slobodou na Slovensku. Autorka sa o téme zhovárala s iránskou ženou – metalovou umelkyňou, ktorá žije na Slovensku. Tretím je dvojstranový článok: *Neuveriteľne sa fintia. Ja som pre afganské ženy lajda*¹⁴⁵. Text vznikol na základe rozhovoru s českou novinárkou, ktorá je vydatá za Afganca a v krajine prežila niekoľko rokov. Rozpráva o afganskej kultúre, rodine, ženách, ale i európskej mentalite a chybnom sklone posudzovať všetko z hľadiska svojej vlastnej kultúry. Moslimov a islam vykresľujú texty realisticky, zachytávajú situáciu z pohľadu európskej kultúry, ale i perspektívy samotných zainteresovaných – moslimov.

Pohľad, ktorý umožňuje nahliadnúť na skutočnosti (skúmať ich, opísať) nielen z aspektu samotného pozorovateľa a jeho kultúry, ale predovšetkým očami zainteresovaných, pozorovaných, označujeme v antropologickej disciplíne ako „vnútorný“ alebo „emický“. V sledovanom súbore článkov dostávali texty s takýmto obsahom väčší priestor v printových ako online médiách. Jednoznačne najčastejšie sa objavovali v časopise SME.

Dávajúc tieto informácie do súvislosti so zisteniami v predchádzajúcich podkapitolách je možné tvrdiť, že online médiá poskytujú väčší priestor prebratým agentúrnym správam a konotácie týchto správ sú častejšie negatívne. V printových médiách je naopak, poskytnutý širší priestor aj pre autorské texty. Viaceré zo správ sú pomerne obsérne a obsahovo prepracované. Ich autori sú nezriedka priamymi účastníkmi udalostí alebo sa odvolávajú na iné zainteresované osoby (odborníci, osoby pochádzajúce z týchto krajín, žijúci v nich dlhodobo). Takýto prístup autora umožňuje skutočnosti vysvetliť hĺbkovo, priniesť vysvetlenia, pohľady z oboch strán. Tieto zistenia môžu následne vysvetľovať aj väčšiu mieru emocionálnej pozitívy textov v printových médiách.

Osobitnou skupinou jednotlivcov alebo skupín, ktorým je v rámci mediálnych správ prepožičaný hlas, sú **politici**. V rámci analyzovaného súboru textov sa postojmi politikov alebo ich priamymi vyjadreniami na tému moslimov a islamu stretávame v niekoľkých textoch. Vždy sa jednalo zahraničné prostredie a takmer vždy mali tieto výroky negatívny podtext. Hlavnými politickými aktérmi sú maďarský premiér Orbán, francúzsky politik Zemmour, poľská vláda a jeden z dánskych poslancov. Ich postoje k migrácii moslimov do Európy a ich integrácii sú negatívne alebo prinajmenšom rezervované. Podľa jedného z textov sa maďarský premiér Orbán vyjadril, že „*integrácia Bosny do Európskej únie bude*

¹⁴⁴ Vážim si slobodu, ktorú mám, pretože viem, aké je to nemať ju, SME (4. 12. 2021).

¹⁴⁵ Neuveriteľne sa fintia. Ja som pre afganské ženy lajda, SME (16. 10. 2021).

pre veľkú moslimskú populáciu náročná.“ Chce presvedčiť európskych lídrov, že pre ich bezpečnosť je kľúčové to, ako zvládne zaistiť bezpečnosť krajiny, v ktorej žijú dva milióny moslimov.¹⁴⁶ Zemmour odmieta takisto migráciu moslimov do Európy, bol dokonca podmienene odsúdený za šírenie náboženskej nenávisti, dokonca sa prezentoval názorom, že deti v Francúzsku by mali mať francúzske mená. Dánsky poslanec Tesfaye v tejto súvislosti vyhlásil: *Štát blahobytu je možné udržať len vtedy, ak budeme mať migráciu pod kontrolou. Moslimovia sú vítaní, ale nemôžeme sa stretnúť nikde uprostred medzi šáriou a dánskou ústavou. Tak to nefunguje.*¹⁴⁷ V kontexte situácie na poľsko-bieloruských hraniciach sa autor ďalšieho analyzovaného textu vyjadruje o súčasnej poľskej vláde, ktorá je podľa neho populistická a „zarába na živobytie sľubovaním obrany pred hordami imaginárnych migrantov, ktorí snívajú o živote v Štetíne a o znásilňovaní poľských panien, takže zistiť, že majú na hraniciach skutočných Arabov a Kurdov, bolo pre týchto politikov požehnaním.“¹⁴⁸ Na výroky a postoje Orbána a Zemmoura reagovali politici, náboženský predstavitelia aj verejnosť. Bosnianski lídri výroky Orbána označili za xenofóbne a rasistické. Obhajujú sa tým, že sú pôvodnými obyvateľmi Európy, ktorí tu vždy žili, sú Európania. Zemmoura nazvali primátori niektorých miest za nežiadúcu osobu a odmietli sa zúčastňovať na jeho šírení nenávistných posolstiev.

Poslednou skupinou, ktorej sa budeme venovať sú samotní **moslimovia na Slovensku** a ich hlas v rámci mediálnych správ. Predstavitelia tohto obyvateľstva sa v analyzovaných článkoch vyjadrili priamo len dvakrát. Vždy išlo o rozhovor s osobnosťami kultúrneho života, ktoré pochádzali zo zahraničia (Bangladéš, Irán) a usadili sa na Slovensku. Texty sú založené na ich autobiografických spomienkach, opise života v rodnej krajine a jeho porovnaní so situáciou na Slovensku a v Európe. Moslimská komunita na Slovensku je v rámci 224 textov zmienená jedenkrát. Jedná sa o text o cudzincoch v Bratislave a komunikáciu bratislavského primátora s nimi. Primátor hlavného mesta v ňom navyše konštatuje, že *s moslimskou komunitou nemal veľké kontakty.*¹⁴⁹ Slovenskí moslimovia sú v rámci analyzovaného mediálneho časopriestoru prakticky opomínaní a zamlčovaní, informácie o nich sú útržkovité. Priestor im nebol poskytnutý ani v súvislosti s témami viažucimi sa na Afganistan. Tejto krajine bol v súbore sledovaných textov venovaný najväčší priestor, avšak predstavitelia slovenských Afgancov, moslimov alebo migrantov vo všeobecnosti nemali možnosť vyjadriť sa ani v jednom z nich.

Literatúra

¹⁴⁶ V Bosne kritizujú Orbána za jeho výroky o bosnianskyh Moslimoch, aktuality.sk (23. 12. 2021).

¹⁴⁷ Slovensko starne, Pravda (22. 12. 2021).

¹⁴⁸ Na hranici nie je kríza a už vôbec nie migračná, SME (22. 11. 2021).

¹⁴⁹ Foreigner's community in the capital has a big voice, but it needs to be more organised, Bratislava mayor sais, SME (3. 11. 2021).

CHLEBCOVÁ HEČKOVÁ, Andrea. 2019. Metóda obsahovej analýzy médií pri skúmaní predsudkov a stereotypov. *Kontexty kultúry a turizmu*, č. 2, s. 9 - 15.

IHNÁTOVÁ, Zuzana – KOPEČNÝ, Radovan. 2016. Analýza mediálneho pokrytia ozbrojeného konfliktu z hľadiska využívania informácií. In: *Médiá – Moc – manipulácia*, s. 123-142. Bratislava: Paneurópska vysoká škola v Bratislave.

McCOMBS, Maxwell. 2009. *Agenda setting*. Praha: Portál.

McQUAIL, Denis. 2002. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.

NEKULA, Marek. 1999. Etnické stereotypy a jejich artikulace v češtině (a němčině). In: *Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, s. 65 - 75.

PETRJÁNOŠOVÁ, Magda – LÁŠTICOVÁ, Barbara. 2010. Ako analyzovať tlač: Možnosti kritickej diskurzívnej analýzy. *Československá psychologie*, roč. LIV, č. 3, s. 290 - 300.

8 NENÁVISTNÉ PREJAVY VOČI CUDZINCOM A MIGRANTOM NA SOCIÁLNEJ SIETI FACEBOOK (Martin Šušol)

Nenávistný prejav je verejný písomný, verbálny, grafický, zvukový alebo audiovizuálny prejav, ktorý podnecuje, rozširuje, propaguje, ospravedlňuje nenávisť voči jednotlivcom alebo skupinám osôb pre ich pohlavie, národnosť, jazyk, náboženstvo, rasu, etnickú príslušnosť, farbu pleti, pôvod, sexuálnu orientáciu, telesné postihnutie či inú obdobnú charakteristiku. Najčastejšie má formu hanobenia alebo podnecovania k nenávisti.¹⁵⁰

Nenávistné prejavy voči cudzincom a migrantom patria medzi najčastejšie nenávistné prejavy vyskytujúce sa na internete a sociálnych sieťach na Slovensku. Okrem toho patria medzi najrizikovejšie a najnebezpečnejšie, nielen z dôvodu ich najčastejšieho výskytu, ale hlavne z dôvodu, že často prerastajú aj do nenávistných prejavov vo verejnom offline priestore a vedú k psychickému alebo fyzickému násiliu v reálnom živote.

Slovensko patrí medzi krajiny s najmenšou skúsenosťou s cudzincami vo všeobecnosti, hlavne na vidieku a v rurálnych oblastiach. Nehovoriac o cudzincoch inej rasy, inej pleti a iného náboženstva.¹⁵¹ Aj v tejto oblasti platí, že z nepoznaného plynú najväčšie predsudky a na základe predsudkov ľudia veria konšpiračným teóriám, ktoré sú najväčším zdrojom nenávistných prejavov. Jedinou výnimkou z terča nenávistných prejavov sú cudzinci z Ázie, ktorí na Slovensku žijú hlavne za účelom obchodu už niekoľko desiatok rokov a pôvodní obyvatelia sú na ich prítomnosť dlhodobo zvyknutí.

Len pre príklad: V roku 2016 napadli za bieleho dňa moslimskú ženu s dieťaťom za pokriku hanlivých slov súvisiacich s jej pôvodom a výzorom. V roku 2018 bol v hlavnom meste Slovenska napadnutý cudzinec z Filipín, ktorý na následky útoku zahynul. Okrem fyzického napadnutia sú problémom slovné útoky, ako napríklad vyhrážky alebo slovné ponižovanie na verejnosti, čo vyvoláva obavy. Mnohí migranti sa vyhýbajú verejnej doprave a na verejnosti sa nepohybujú sami. Cudzinci sa domnievajú, že ich znevýhodňuje krajina pôvodu, odlišná viera alebo nedostatočné jazykové zručnosti.

Samozrejme, najväčší nárast nenávistných prejavov sa vyskytoval v období migračnej krízy v roku 2015. Ich nárast súvisel na jednej strane z obavy z príchodu veľkej masy migrantov v krátkom čase, no bol značne znásobený dezinformáciami, hoaxami a konšpiračnými teóriami, ktorých cieľom bolo vyvolávanie strachu a nenávisti u ľudí, kedy sú najľahšie manipulovateľní populistickými politkami, ktorí sa neštítia zneužiť nešťastie ľudí pre vlastný prospech.

¹⁵⁰ Trestný zákon: články 54 – 57, 140, 140a, 423, 424.

¹⁵¹ Medzinárodná organizácia pre migráciu: <https://iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku.html>.

V tomto období nenávisným prejavom nečelili len samotní utečenci a migranti, ale aj ľudia, ktorí vyzývali na podanie pomocnej ruky utrápeným migrantom, záchranári, alebo mimovládne organizácie, ktoré vyzývali na pomoc migrantom, ktorí mali za sebou stovky kilometrov cesty z domácej krajiny. Na Slovensku sa téma migrácie stala dôležitým prostriedkom volebného boja. Terčom nenávisných prejavov sa stali aj politici, ktorí vyzývali na pomoc utečencom a presadzovali politiku ľudskosti a humanizmu. Na druhej strane predstavitelia populistických a extrémistických politických strán zneužívali túto tému v maximálnej miere v predvolebnej kampani pre dosiahnutie čo najlepšieho výsledku v parlamentných voľbách.

Najčastejším naratívom nenávisných prejavov bola samotná motivácia utečencov a migrantov utiecť zo svojej krajiny a hľadať útočisko ďaleko od svojho domova. Ľudia v komentároch spochybňovali reálnosť hrozby v ich domovskej krajine a podozrievali utečencov a migrantov, že ich jediným motívom je prísť do krajiny, kde bude o nich postarané a kde budú môcť zneužívať sociálny systém.

Nenávisné prejavy boli voči migrantom stupňované hlavne predsudkami, ktorých hlavný naratív bol, že migranti prišli do Európy vraždiť a znásilňovať ženy a dcéry Európanov. Tento predsudok samozrejme podporoval aj fakt, že aj medzi státisícami migrantov a utečencov sa našli jednotlivci, ktorí sa dopustili trestnej činnosti, vrátane násilných trestných činov, tak ako sa nájdu v každom spoločenstve. Samozrejme, všetky nenávisné prejavy obsahovali uplatňovanie kolektívnej viny.

Téma migrácie bola samozrejme veľmi výživným zdrojom pre konšpiračné teórie všetkého druhu. Medzi najčastejšie naratívy patrí teória sprisahania bohatých židovských rodín, ktoré chcú do Európy naväzať milióny migrantov s cieľom zničiť európsku civilizáciu. Naratív o riadenej migrácii okrem dezinformačných webov šírili aj viacerí predstavitelia politických strán a extrémistických hnutí.

Najlepšou cestou ako v budúcnosti znížiť množstvo predsudkov a tým aj nenávisných prejavov voči cudzincom a migrantom, je osobná skúsenosť v spolunažívaní s nimi. Samozrejme nikto netvrdí, že aj medzi nimi sa nájdu ľudia, ktorí porušujú zákony a chcú žiť na úkor druhých. No je ich približne rovnako veľa, ako v iných spoločenstvách. A až vtedy zistíme, že cesta uplatňovania kolektívnej viny je cestou do pekla.

Nenávisné prejavy voči migrantom, cudzincom a prisťahovalcom tvoria vysoký podiel na nenávisných prejavoch v online ale aj offline priestore. Je preto potrebné apelovať na sociálne siete, aby sa vo zvýšenej miere venovali tomuto typu nenávisných prejavov. Takisto je potrebné, aby jednotlivé štáty vyčlenili finančné prostriedky a kapacity na monitorovanie nenávisných prejavov. V neposlednom rade je nevyhnutné zabezpečiť aby školský vzdelávací systém viedol žiakov a študentov k vzájomnej tolerancii a najmä k tolerancii

voči cudziemu a nepoznanému. Len touto cestou je možné zbúrať predsudky, ktoré boli a sú príčinou mnohých nenávisťných prejavov, ústiacich až do konfliktov a občianskych vojen.

Jedným z problémom nenávisťných prejavov na internete ostáva posudzovanie obsahu a odstraňovanie nahlásených príspevkov. Technológia a postupy používané na hodnotenie správ sú nejasné. Veľakrát sa stalo, že sociálna sieť vyhodnotila rovnaký obsah nenávisťného príspevku rozdielne, niekedy ho odstránila a v inom obdobnom prípade odmietla komentár odstrániť s odôvodnením, že nenarušuje kódex správania sa alebo zásady komunity. Preto by sociálne platformy mali navrhnúť jasný systém nahlasovania príspevkov, ale aj transparentné podmienky odstraňovania nenávisťného nezákonného obsahu, ktorý by bol jednoznačný a zrozumiteľný.

Najväčšiu silu, prostriedky, ale aj zodpovednosť za boj s nenávisťnými prejavmi majú najmä oficiálne štátne orgány, ktoré by pred týmto rozsiahlym a rozšíreným problémom nemali zatvárať oči. Príslušné orgány by mali brať na zreteľ, že mimovládne organizácie, ktoré sa zaoberajú zmierňovaním nenávisťných prejavov, často nemajú personálne ani finančné kapacity, aby túto problematiku riešili bez ich podpory. Je vo verejnom záujme, aby bol online priestor, rovnako ako verejný priestor, bezpečný bez enormného množstva nenávisťných prejavov.

Z pohľadu monitorovania a nahlasovania nenávisťných správ najväčší podiel za rok 2020 mali prejavy namierené proti migrantom a utečencom, za nimi nasledovali komentáre namierené na rómsku komunitu, nenávisťné rasistické komentáre a antisemitské prejavy. Ďalej nasledovali nenávisťné prejavy týkajúce sa sexuálnej orientácie, oblasti gender, alebo rodových stereotypov. V sledovanom období nebola osobitná kategorizácia a filtrácia dát pre islamofóbiu.

Z pohľadu monitorovania a nahlasovania nenávisťných správ za rok 2021 mali najväčší podiel prejavy namierené proti Rómom, migrantom a utečencom, za nimi nasledovali nenávisťné antisemitské prejavy a nenávisťné prejavy a komentáre týkajúce sa sexuálnej orientácie, oblasti gender, alebo rodových stereotypov. V sledovanom období nebola osobitná kategorizácia a filtrácia dát pre islamofóbiu.

Internetové zdroje

DIGIQ.sk (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: <https://digiq.sk>.

IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: <https://iom.sk/sk/>.

Právne normy - Trestný zákon, účinný od 1. januára 2006: články 54 – 57, 140, 140a, 423, 424.

9 ZÁVER (Zuzana Hasna, Nataša Plulíková, Silvia Letavajová, Jozef Lenč)

9.1 Diskusia

Hlavným cieľom našej publikácie bolo analyzovať obraz moslimov a islamu v slovenských médiách a aký je dopad mediálnej prezentácie na spoločnosť. Skôr, ako sme sa zamerali na samotné mediálne prezentácie, zaujímalo nás, kto sú moslimovia na Slovensku. Aj napriek tomu, že slovenské obyvateľstvo počty cudzincov a v rámci nich zrejme aj počty moslimov na našom území výrazne nadhodnocuje, skutočnosť je odlišná. (Eurobarometer, 2018) Podľa posledného sčítania obyvateľstva v roku 2021 sa k islamu prihlásilo 3 862 osôb¹⁵², čo predstavuje 0,07% podiel z celkového počtu obyvateľov. Z hľadiska etnicity k nim patria predovšetkým Arabi, Albánci, Bosniaci, Afganci, ale taktiež konvertovaní Slováci. Mnohí si ich prítomnosť spájajú najmä s masovou migráciou obyvateľstva z moslimských krajín do Európy v posledných dvoch desaťročiach. Historické kontakty nášho územia s moslimami a moslimskou kultúrou sú však dlhodobejšie a príchod utečencov v rokoch 2015 a 2016 mal na ich prítomnosť a počet u nás len minimálny vplyv.

Jednou z hypotéz výskumu bolo, že moslimovia, islam a moslimská kultúra sú vo verejnom priestore zobrazované a vnímané prevažne negatívne. Z hľadiska miery sociálneho dištancu patria moslimovia medzi tie sociálne skupiny, ktoré sú majoritnou spoločnosťou najvýraznejšie odmietané, stereotypizované a problematizované. Tieto tendencie potvrdzujú viaceré štúdie (napr. Inštitút pre verejné otázky¹⁵³, Nadácia Milana Šimečku¹⁵⁴, Centrum pre výskum etnicity a kultúry (Kriglerová – Kadlečíková – Holka Chudžíková – Píšová, 2021b).

Je zřejmé, že verejný diskurz k téme moslimov do veľkej miery podmieňuje najmä mediálne prostredie a taktiež vyjadrenia značnej časti politikov, ktorí k prezentácii svojich názorových postojov mediálne prostredie často využívajú (dokonca zneužívajú).

Téma moslimov a islamu v slovenských médiách bola doposiaľ skúmaná len okrajovo, najmä ako súčasť výskumu cudzincov, migrantov alebo utečeneckej problematiky. Túto medzeru sme sa pokúsili zaplniť aj našim výskumom. Ambíciou výskumu bolo vytvoriť analytickú bázu pre následné predkladanie riešení znižovania spoločenských dichotómií a stupňujúcich sa sociálnych konfliktov.

¹⁵² <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenskeho-vyznania/SR/SK0/SR>.

¹⁵³ http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Obcianske_spolunazivanie_ocami_tinedzerov_2019.pdf.

¹⁵⁴ <https://www.multikulti.sk/clanky/cudzinci-a-cudzinky-na-slovensku-nevieme-odhadnut-kolko-ich-je-ale-nedoverujeme-im>.

Kvalitatívnej analýze sme podrobili texty z vybraných printových a online médií za rok 2021. Požadovaným kritériám, založených najmä na východiskových kľúčových slovách, vyhovovalo celkovo 865 článkov. Hĺbkovú kvalitatívnu a kvantitatívnu analýzu sme uskutočnili na príklade posledného kvartálu roku 2021, kde sme sledovali 224 článkov. Téma moslimov a islamu bola médiami v rámci sledovaného obdobia rámcovaná najmä do viacerých vymedzených tém. Jednoznačne najvýraznejším tematickým rámcom, ktorý sa v článkoch objavoval, bol konflikt. Tému konfliktu bola nosnou pre viac ako polovicu textov, a to za celý rok 2021 aj jeho posledný kvartál. Čitateľ je tu informovaný o praktikách rôznych extrémistických hnutí, ktoré sú označované ako islamské, tiež o vojnových útokoch, mocensko-politických vzťahoch či zadržaní, súdnych pojednávaniach a väznení. Ďalšími významnými rámcami sa stali politika, kultúra a šport, nenávisť a stereotypy, covid-19, kultúrne špecifiká a životný štýl v moslimských krajinách, ženy v islame, katastrofy, nešťastia a kriminalita alebo turizmus.

Z hľadiska pôsobenia na percipienta (čitateľa, poslucháča) je výrazné aj mediálne pôsobenie prostredníctvom titulkov. Titulky sme analyzovali len v prípade posledných troch mesiacov roka 2021. Ako naše zistenia napovedajú, mnohé z nich napovedajú o téme islamu a moslimov skrz negatívne a znepokojujúce nadpisy, odkazujúce predovšetkým na konflikty a nešťastia.

Pamäť čitateľa funguje na princípe asociácií. Z tohto dôvodu bolo potrebné zamerať sa aj na samotné kľúčové slová a slová nachádzajúce sa v ich bezprostrednej blízkosti. Z výskumu vyplynulo, že najčastejšie sa vyskytujúcim kľúčovým slovom v rámci všetkých textov bolo slovo "islamský". Slovo islamský bolo najčastejšie skloňované s islamským štátom, ktorý je radikálny, teroristický, extrémistický či džihádistický a vytvára silnú negatívnu emóciu v čitateľovi. Pojmy moslim a moslimka sa v textoch nachádzali predovšetkým v súvislosti s bosnianskymi moslimami, ale i slovom vraždiť, zabiť a mŕtvy. Výraznú emocionálnu hodnotu nadobudlo v textoch aj kľúčové slovo mešita, ktoré nám média predstavovali vyslovene ako miesto, kde dochádza k ohrozeniu, výbuchom a stratám na životoch, nie ako miesto náboženského alebo spoločenského života.

Z hľadiska lokalizácie je väčšina sledovaných mediálnych textov zasadená do zahraničia. Najčastejšie zmieňovaným štátom bol v tejto súvislosti Afganistan. Mediálny priestor si získali tiež informácie z ďalších moslimských aj nemoslimských krajinách. O moslimoch žijúcich na Slovensku informujú médiá len v minimálnej miere. V rámci obdobia október až december 2021 sme zaznamenali len jeden takýto text, za celý rok sme ich identifikovali len 42 (4,9 %). Opisované udalosti sú žurnalistami dotvárané aj za pomoci obrazových príloh. Fotografický materiál v nami sledovaných textoch sa viazal predovšetkým k témam ozbrojených zločínov štátu, akými sú polícia a armáda, tiež, zábermi z miest zdevastovaných po násilných útokoch. Početné boli tiež fotografie politikov, členov rôznych extrémistických a teroristických hnutí (Taliban, tzv. Islamského štátu a pod.), fotografie zachytávajúce bežný

život v opisovanej krajine, ale tiež zábery žien a detí, ktoré sú znázorňované najmä ako obeť alebo svedkovia konfliktných situácií. Tento materiál, znázorňujúci predovšetkým tragické udalosti, výrazne pôsobí na prijímateľa správy a vyvoláva negatívne emócie.

Analýza emócií, ktoré texty u čitateľa evokujú poukazuje na to, že téma moslimov a islamu v slovenských médiách sa najčastejšie spája s negatívnou emóciou. Negatívne emócie sme zaznamenali v približne 70 % textov za celý rok aj jeho užšie vymedzenie posledného kvartálu. Autori článkov majú tendenciu využívať slová a slovné spojenia, citoslovčia, prirovnania, negatívne prívlastky, ale aj vizuálne pútače (kapitálky, interpunkcia, opakovanie) tak, aby umocnili a hyperbolizovali svoje tvrdenia. Dostávame tak správy podnecujúce emočný stres, evokujúce paniku, hrôzu a šok.

Čo sa týka autorstva textov, väčšina z nich (59 % v období posledného kvartálu) bola reprodukováaná a prebratá z rôznych tlačových agentúr. Za autorské sme mohli označiť len tretinu z evidovaných mediálnych výstupov. V prípade autorských článkov sa časť žurnalistov pri opise témy moslimov a islamu spolieha aj na vlastné skúsenosti, prípadne vytvárajú text na základe rozhovoru s priamymi účastníkmi. Najčastejšie sú nimi authority (politici, polícia, prokurátor), sporadicky sa medzi nimi objavujú aj odborníci na tému z radov akademikov, osôb, ktoré v danej krajine pobudli alebo sa v nej narodili. Samotným moslimom je priestor udelený len výnimočne, takmer vôbec.

Výskum ukázal aj na dielčie rozdiely medzi printovými a online médiami. Kontent online médií sa vyznačoval väčším podielom správ s negatívnym sentimentom. Printové správy prezentovali viac pozitívne alebo neutrálne ladené texty a poskytovali väčší priestor odborníkom alebo osobám, ktoré z danej krajiny pochádzali alebo v nej dlhodobo žili (najčastejšie denník SME).

Moslimovia sú v mediálnych textoch zobrazovaní predovšetkým ako aktéri konfliktných situácií (najmä rôzni extrémisti, teroristi, tzv. Islamský štát), ako tí, proti ktorým je potrebné bojovať alebo sa pred nimi brániť, tiež ako obyvatelia štátov, v ktorých sa dnes bojuje, alebo ktorá je zasiahnutá katastrofou, nepokojmi a konfliktom a napokon ako tí, ktorí sú obeťami útokov (napr. návštevníci mešity, šiitski moslimovia).

V nadväznosti na prezentovanú analýzu politickej diskusie je možné tvrdiť, že mediálny a politický diskurz sa navzájom posilňujú a potvrdzujú. Na rozdiel od rokov 2015 a 2016, kedy boli migrácia, utečenci a aj moslimovia prioritnou témou politických diskusií a dokonca jednou z dôležitých tém volebnej kampane pred parlamentnými voľbami 2016, dnes je táto téma už skôr okrajová. Aj napriek tomu je možné z vyjadrení politikov vydedukovať výrazne negatívne postoje a stanoviská k tejto téme, ktoré posilňujú a prehľbujú stereotypné vnímanie moslimov a islamu obyvateľstvom Slovenska. Kým v minulosti sa k tomuto naratívu uchýlila väčšina relevantných politických strán, nateraz je to predovšetkým doména

extrémistov. Z politických strán sú to najmä Kotlebovci - ĽSNS a Republika. Z jednotlivcov sú to hlavne Stanislav Mizík, Marian Kotleba, Tomáš Taraba, Milan Mazurek alebo Ľuboš Blaha. Jasne sa to ukázalo po začiatku ruskej agresie a vypuknutí vojny na Ukrajine a následnom príchode postihnutého ukrajinského obyvateľstva na územie Slovenska. Politici krajnej pravice, ale i strany Smer-SD sa okamžite snažili poukazovať na študentov z tretích krajín, ktorí k nám prichádzali spolu s Ukrajincami, a ktorých perfídne obviňovali zo špekulatívneho konania a oživovali tým predsudky (kultúrna a náboženská odlišnosť, kriminalita, hrozba, kultúrne prevalcovanie a pod.) z čias migračnej krízy v rokoch 2015 a 2016.

Analýza politického diskurzu z prelomov rokov 2021 a 2022 priniesla i nasledovné závery. Po prvé, sa ukázalo, že doménou politických extrémistov sa v skúmanom období (de facto od marca 2020) stala tematika pandémie a vládnych opatrení v boji s covid-19, ktoré sa stali predmetom ich konšpirácií a cieľom ich politického boja, čím sa téma migrácie a s ňou spojené šírenie strachu z moslimov a islamu dostalo do úzadia. Na rozdiel od obdobia pred pandemiou je výskyt islamofóbného naratívu z pozície parlamentných strán na ústupe. Po druhé, šírenie lží o moslimoch a predsudkov ohľadom migrantov (a migrácie) sa v rovine parlamentného diskurzu pravidelne objavuje ako zástupný argument pri diskusiách o interrupciách, o registrovanom partnerstve alebo o sociálnej pomoci dôchodcom a občanom Slovenskej republiky, ktorí sa ocitli v hmotnej núdzi. Po tretie, utečenecká vlna, ktorú spustila ruská vojna na Ukrajine, na jednej strane ukázala veľkú mieru solidarity občanov a tiež politikov v rámci ich parlamentných vyjadrení, ale súčasne potvrdila predpoklady latentne rasistických a islamofóbných predsudkov, ktoré sú súčasťou ideovej DNA veľkej časti slovenských politických strán. Aktuálna kríza a parlamentná diskusia v skutočnosti len vytvorili akési mimikry skresľujúce realitu spoločenských postojov k inakosti.

Politický diskurz na pôde národnej rady má často priamy presah do spoločnosti. Nenávistné prejavy politikov spojené so šírením hoaxov, lží a predsudkov o migrantoch a moslimoch sa prenášajú do on-line priestoru a tiež do spoločenských nálad a v neposlednom rade môžu byť spúšťacím faktorom pre fyzické násilie a viesť k trestným činom z nenávisti. Ostentatívna nenávisť voči migrantom je v popredí nenávistných prejavov, ktoré boli zaznamenané v roku 2020 a tiež v roku 2021. Obeťou alebo svedkom priamej diskriminácie, šikany, rôznych podôb vyhrážok, zastrášovania, verbálnych alebo fyzických útokov alebo iných nenávistných skutkov pre svoj pôvod alebo verejne deklarované náboženstvo bolo viac než 60 % respondentov a v prípade 50 % respondentov išlo o opakované prípady. (Hasna – Žofčín, 2021)

V rámci výskumu sme sa zamerali aj na obsiahlejšiu analýzu slovenskej moslimskej komunity. Tá je z hľadiska početnosti veľmi malá (približne 0,1 % populácie) a z pozície štátu dlhodobo marginalizovaná. Napriek tomu nás zaujímalo, kto sú moslimovia na Slovensku a ako o moslimoch informujú slovenské médiá, aké verbálne a non-verbálne prostriedky k tomu

využívajú, ako túto tému rámcujú. Pretože sú to najmä médiá, ktoré nesú najväčšie penzum zodpovednosti za obraz moslimov na Slovensku.

Zo života moslimov sa z médií dozvedáme málo. Občasne sa vyskytne rozhovor či reportáž, ktorá sprostredkúva priamu skúsenosť s moslimami, či už ide o spolunažívanie alebo pozitívne príklady. Väčšina informácií, ktoré súvisia s moslimami je o teroristických útokoch, ktoré v Európe realizujú tí, ktorí sa deklaratívne hlásia k islamu, alebo o politických systémoch a politických krízach v moslimských krajinách, ktoré sú často spojené s násilím alebo rôznymi radikálnymi (teroristickými) hnutiami. Slovenskí prijímateľ týchto mediálnych výstupov tak pochopiteľne nadobúda obraz o živote moslimov, v ktorom dominuje násilie, v ktorom sú prijateľné fyzické tresty za porušenie práva šaria, kde ženy nemajú práva ba ani nezávislosť, či vzdelanie. Túto rétoriku preberajú aj verejní činitelia, ktorí využívajú a podnecujú strach z migrantov a moslimov na svoje politické ciele.

Médiá taktiež minimálne informujú o moslimoch žijúcich na Slovensku. Obraz o nich si tak verejnosť vytvára prostredníctvom správ zo zahraničia prípadne na základe vyjadrení politikov a iných verejných činiteľov. Správy o moslimoch a vnímanie moslimov, čo potvrdzuje aj naša analýza, sú primárne negatívne. Autori článkov prednostne pracujú s negatívnymi emóciami. Majú tendenciu využívať slová a slovné spojenia, citoslovcia či prívlastky tak, aby umocnili a hyperbolizovali svoje tvrdenia, vyvolali des a súčasne zvýšili svoju čítanosť a sledovanosť. Dostávame tak správy podnecujúce emočný stres, evokujúce paniku, hrôzu a šok. To vyúsťuje do prítomnosti nenávistných prejavov v online priestore a v horších prípadoch až k páchaniu trestných činov z nenávisťi.

Mediálne zobrazovanie moslimov a islamu ako náboženstva sa pretavuje do postojov a percepcií ľudí voči tejto menšine. Podľa minulých prieskumov, až 81,6 % ľudí vníma islam ako odlišné, podozrivé ba až nebezpečné náboženstvo. Dokonca 43,3 % ľudí si myslí, že toto náboženstvo by na Slovensku nemalo byť povolené. (Gallová Kriglerová - Kadlečíková - Holka Chudžíková - Píšová, 2021: 90-92)

Zároveň musíme konštatovať, že nevidíme posun v rétorike médií. Už v roku 2009 sme poukázali na záporné zobrazovanie islamu a moslimov v tlači a v tejto štúdii sme túto negatívnosť opäť potvrdili. Islam je naďalej zobrazovaný hlavne ako konfliktný, nebezpečný, radikálny či problematický element v našej spoločnosti. Migračná kríza v rokoch 2015 a 2016 vytvorila stereotyp o migrantovi ako o človekovi, ktorý je v núdzi, ktorý je súčasne zúfalý, ktorý je vlastne iba príživníkom, a ktorý je hrozbou pre nás doterajší hodnotovo a sociálne stabilný život. V aktuálnej štúdii sme prezentovali a analyzovali to, ako sú tieto stereotypné predstavy a predsudky posilňované súčasným politickým diskurzom, na ktorý už tak priamo nevplyva hystéria utečeneckej krízy spred siedmich rokov.

9.2 Odporúčania pre prax

Naša spoločnosť bojuje aj s vlnou dezinformácií. Oblúbenou témou dezinformácií a konšpirácií sú práve migranti a moslimovia, pričom hoaxy častokrát šíria najmä politici a verejne činné osoby, ktoré majú svoju ideologickú afiliáciu v prostredí krajnej pravice. Boj s dezinformáciami, ktoré polarizujú spoločnosť, a ktoré ohrozujú aj prežitie demokracie, by mal byť prioritou inštitúcií štátu a demokratických politických a spoločenských elít. Títo by mali vynakladať dostatočne veľké úsilie k tomu, aby zabránili ich šíreniu a vyvracali tie, ktoré sú najnebezpečnejšie pre spoločnosť. Istý posun môžeme vidieť v kontexte udalostí spojených s vojnou na Ukrajine. Polícia Slovenskej republiky v tejto súvislosti už dlhšiu dobu prevádzkuje vlastnú facebookovú stránku¹⁵⁵, na ktorej intenzívne vyvracia rôzne druhy dezinformácií a nepravd. Príkladom sú aj viaceré dezinformácie týkajúce sa utečencov z tretích krajín, ktorí pred vojnou bývali a študovali na Ukrajine a pred konfliktom spolu s Ukrajincami prirodzene utekli na Západ. Polícia spustila kampaň na vyvracanie nepravdivých správ o tom, že ide o špekulantov, ktorí sa chcú dostať do Európy či parazitovať na našom sociálnom systéme. Aj keď ide o pozitívny príklad boja s dezinformáciami, v informačnej sfére chýba jasnosť a konzistentnosť v odmietaní takýchto nepravd či nenávistných prejavov. Politické elity majú v tomto smere skôr tendenciu zaujímať neutrálny postoj, prípadne sa samé podieľajú na šírení rôznych druhov konšpiračných alebo dezinformačných naratívov. Avšak je otázne, či pri tak vysokej zápornosti, s akou je táto téma zobrazovaná, neznamená neutrálny postoj aj tichý súhlas.

Samotné médiá by mali zvážiť svoju rétoriku a vyhýbať sa stereotypom či zovšeobecňovaniu pri reportovaní o utečencoch, migrantoch a moslimoch. Zameranie sa na rôznorodosť a poskytnutie priestoru aj samotným moslimom či migrantom prinesie zdravé vyváženie názorov v rôznych typoch mediálneho obsahu. Zaujímavým priestorom pre médiá môže byť práve fakt, že vysoké percento populácie považuje islam za náboženstvo odlišné, cudzie, prípadne o ňom nemá informácie. Práve preto je dôležité, aby bol tento priestor vyplnený predovšetkým relevantnými faktami a k tomu aj názormi od moslimov žijúcich na Slovensku, ktorí sú spoločensky etablovaní a opakovane či už verbálne alebo aj svojimi aktivitami, deklarujú svoju lojalitu smerom k slovenskej spoločnosti a Slovenskej republike. Mediálny priestor by nemal byť plný iba správ o násilných skutkoch a zločinoch rôznych extrémistov, ktorí svojim konaním zrádzajú svoje náboženstvo a pomáhajú vytvárať negatívny obraz o moslimoch a vo všeobecnosti aj migrantoch. Rétorika médií by sa mala zmeniť a namiesto odlišností by mala hľadať a poukazovať na tie oblasti, ktoré spájajú menšinové postoje s tými majoritnými.

¹⁵⁵ <https://www.facebook.com/hoaxPZ>.

V neposlednom rade by k posunu v prístupe k migrantom, utečencom a moslimom pomohli legislatívne zmeny v súvislosti s registráciou náboženských obcí a tiež právne ukotvenie pojmu islamofóbia. Vnímanie islamu ako cudzorodého a kultúrne vzdialeného prvku vzbudzuje obavy a podnecuje k nenávisti. Vysoké zastúpenie nenávistných prejavov na sociálnych sieťach namierených práve voči migrantom naznačuje bezpečnostné riziko aj pre samotnú menšinovú populáciu moslimov a v neposlednom rade aj cudzincov na Slovensku. V súčasnosti sa stretávame s nenávistnými prejavmi či už verbálnymi alebo fyzickými. Z terénneho výskumu INS vyplýva, že obeť trestných činov z nenávisti sa obávajú, že ich orgány nebudú brať vážne a úradníci im neuveria. Tu sa prelína nedôvera v inštitúcie a strach obetí. (Hasna - Žofčin, 2021) Legislatívny rámec by napomohol dodať takýmto trestným činom vážnosť. Zároveň je potrebná aj zmena prístupu príslušných orgánov voči obetiam na citlivejší a rešpektujúci.

9.3 Záver a poďakovanie

Naše zistenia vnímame ako odrazový mostík pre ďalšie aktivity, ktoré priamo podporujú úsilie zviditeľniť problematiku a riešiť situáciu. Veríme, že publikácia podnieti nielen odbornú diskusiu k téme mediálneho zobrazovania témy moslimov a islamu, ale aj verejnú medzietnickú a medzináboženskú komunikáciu. Túto snahu vyjadruje aj samotný názov projektu SalamSK, v rámci ktorého publikácia vzniká. Je v ňom zakomponovaná symbolika moslimského pozdravu (as-salámu alajkum - mier s vami) a nádej symbiózneho spolunažívania vo všetkých regiónoch Slovenska. Jeho cieľom je prispievať k pozitívnej zmene prostredníctvom eliminácie hate speechu a nenávistných trestných činov vzdelávaním.

Na záver sa chceme poďakovať recenzentom za ich odborné pripomienky k textu publikácie.

Literatúra

GALLO KRIGLEROVÁ, Elena – KADLEČÍKOVÁ, Jana – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, Alena – PÍŠOVÁ, Michaela. 2021b. *Slovensko a migrácia hľadania ciest k spolužitiu*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

CHUDŽÍKOVÁ, Holka Alena. 2016. *Obraz utečencov v médiách na Slovensku*. In: *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť? Slovensko, migranti a utečenci*. Hlinčíková, Miroslava – Mesežnikov, Grigorij. (eds.), Bratislava: IVO.

LETAVAJOVÁ, Silvia – CHLEBCOVÁ HEČKOVÁ, Andrea – KRNO, Svetozár – BOŠELOVÁ, Miriama. 2020. *Novodobé migrácie vo verejnej, mediálnej a politickej diskusii*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.

HASNA, Zuzana – ŽOFČIN, Maroš. 2021. *Mapovanie nenávisťi a islamofobie v slovenskej spoločnosti, výsledky terénneho výskumu*, In Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej (online) konferencie - Súčasnú migrácie a ich reflexia v spoločenskom vedomí, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.

Internetové zdroje

Eurobarometer. 2018. *Special eurobarometer 469. Integration of immigrants in the european union.* (online) [1. 2. 2022] Dostupné na: <http://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/EuroBarometer-IntegrationOfMigrantsintheEU.pdf>.

Inštitút pre verejné otázky. (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Obcianske_spolunazivanie_ocami_tine_dzerov_2019.pdf Hoaxy a podvody - Polícia Slovenskej republiky. (online) [18. 2. 2021] Dostupné na: <https://www.facebook.com/hoaxPZ>.

Multikulti. (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: <https://www.multikulti.sk/clanky/cudzinci-a-cudzinky-na-slovensku-nevieme-odhadnut-kolko-ich-je-ale-nedoverujeme-im>.

Oficiálna stránka sčítania obyvateľov v správe Štatistického úradu Slovenskej republiky. (online) [18. 2. 2022] Dostupné na: <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenskeho-vyznania/SR/SK0/S>.

10 SUMMARY

The Portrayal of Islam and Muslims in Slovak media

Public discourse concerning Islam and Muslims is predominantly shaped by media and the speeches of political figures, who oftentimes use the media to express their opinions. Even today, the topic of Muslims and Islam has only been analyzed marginally, partly in studies about foreigners, migrants, or refugees. It is our attempt to fill this gap.

This publication is presented as a part of a project conducted by the Islamic foundation in Slovakia named *Combating Islamophobia and supporting hate crime victims in Slovakia*, under the abbreviation SalamSK. This project is implemented by the Islamic foundation in Slovakia in partnership with the League for Human Rights, during the timeframe from 1 January 2021 to 31 Dec 2022, with financial support from the European Union through the Rights, Equality and Citizens program (2014-2020).

The goal of the study was to create an analytical basis for future proposals for combatting social dichotomy and rising social conflicts. Media reports were evaluated through deep-content analysis, which we believe has the highest value, especially thanks to the way it frames the problem using media themselves.

Our main research question was to understand how Muslims and Islam are portrayed in Slovak media and what is the impact of the topic's presentation on Slovak society. To satisfy this goal, it was necessary to answer auxiliary questions, which are:

1. Who are Muslims in Slovakia? What attitudes do Slovak citizens hold towards Islam and Muslims?
2. What is the social and political discourse concerning Islam and Muslims?
3. How do Slovak media frame the topic of Islam and Muslims?
4. To what extent, and through which means, do media process the theme of Muslims and Islam in Slovakia?
5. Who are the main actors of presented events and what are the relationships between them?
6. Who talks about Islam and which places are the presented events related to?
7. What sentiment is associated with the reports about Islam and Muslims?
8. How do media form and support stereotypes about Islam and Muslims?
9. How do media presentations support, enhance or refute the discourse of Islam and Muslims?

We have monitored the media throughout the year 2021. A temporal period from 1 October to 31 December 2021 was chosen for a detailed quantitative and qualitative analysis. The media reports were identified based on the presence of keywords, which were set at the

beginning of the survey and are considered as fundamental: “Islam”, “Muslim”, “Islamic”, “Arab”, “Quran”, “mosque”, “hijab” and their grammatical forms in Slovak.

The analysis focuses on the content of opinion-forming media and tabloids. Since our focus is also political discourse, we included speeches from the political sphere. The study consists of seven parts. In the first part we describe our goals and methodology, the second being a review of relevant literature. Thirdly, we present a historical context of the Islamic presence in Slovakia and the demographic characteristics of this part of the population, concluded by current perception of Islam and Muslims by the majority Slovak population. In the fourth part we focus on the political discourse by analyzing the speeches of political actors during meetings of the National Council of the Slovak Republic. To better understand if the political discourse is supported by the narratives in the media, the fifth part turns its attention to analysis of media reports. This part is the most lengthy in the study and focuses on both printed and online media types. We complete the picture in part six by analyzing social media, namely Facebook. The study is concluded with final chapters summarizing the main findings, formulating conclusions and recommendations for future projects targeting this problem.

Our study shows that the theme of Muslims and Islam in media is framed into several topics. The most outstanding is a topic of conflict, represented by more than half of all reports. A reader is informed about practices of various extremist movements, who are marked as Islamic, about war conflicts, political relationships and detentions, court trials or imprisonment. Other important topics were politics; culture and sports; hate and stereotypes; covid-19; cultural specifics and lifestyle in Muslim countries; women in Islam; catastrophes, misfortunes, crime; and finally, tourism.

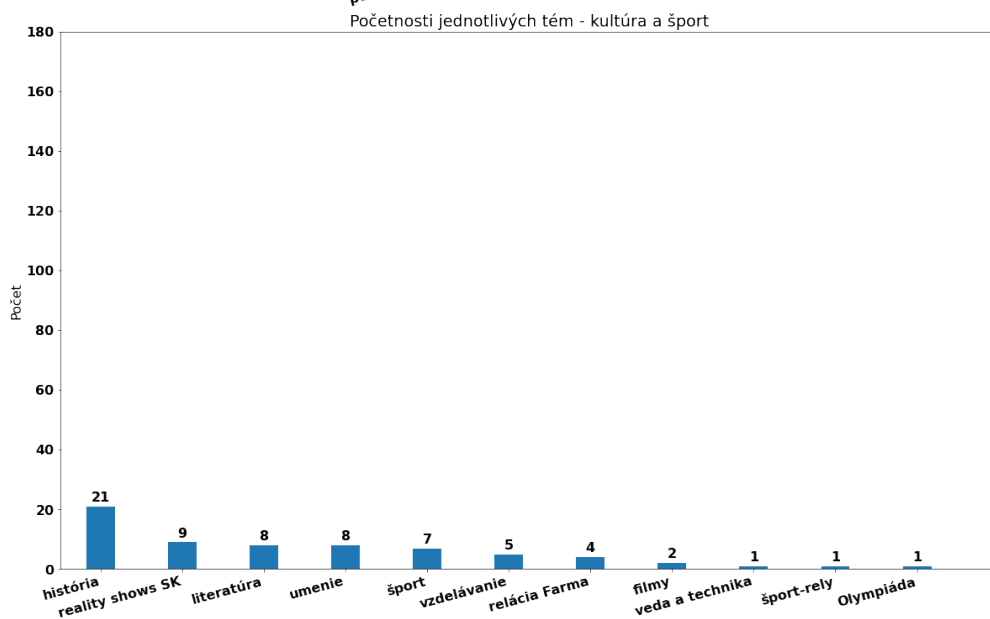
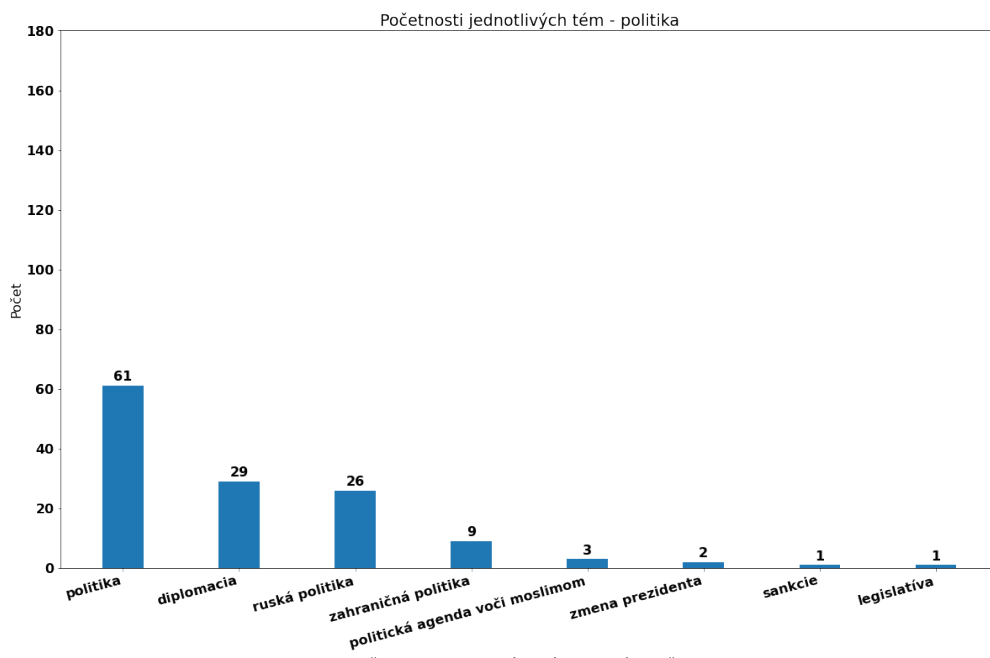
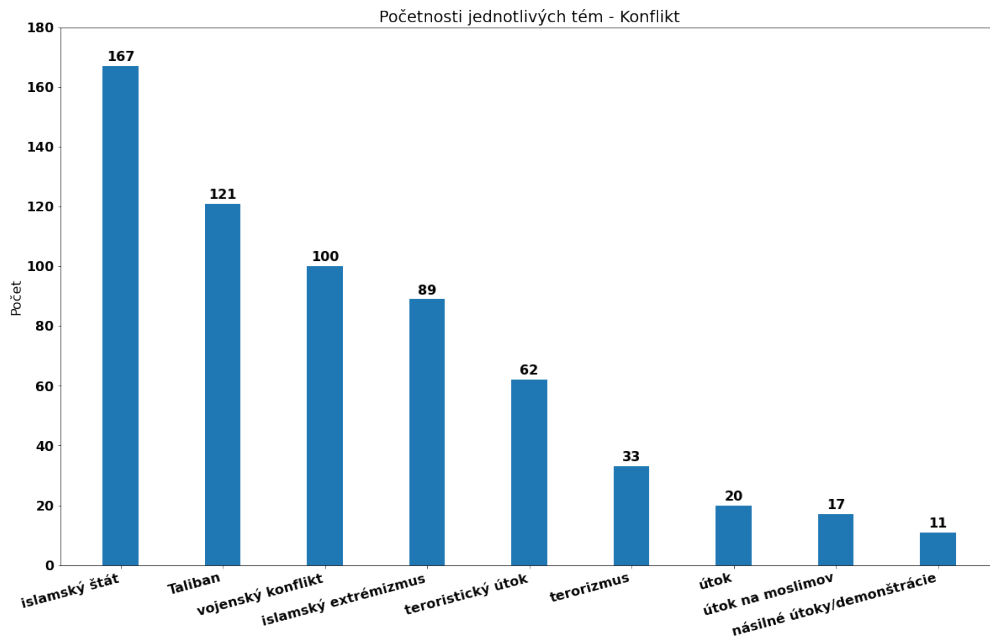
In terms of geographical settings, most of the reports are news from abroad. Very little information is given about Muslims living in Slovakia. The attitude of the texts is highly negative, with as much as 70% of all articles having negative emotion. Muslims are portrayed as actors in conflict situations; someone we need to be protected from or as citizens of countries that are at war, going through some power struggle or affected by catastrophe, unrest, or conflict and finally as those who are victims of attacks.

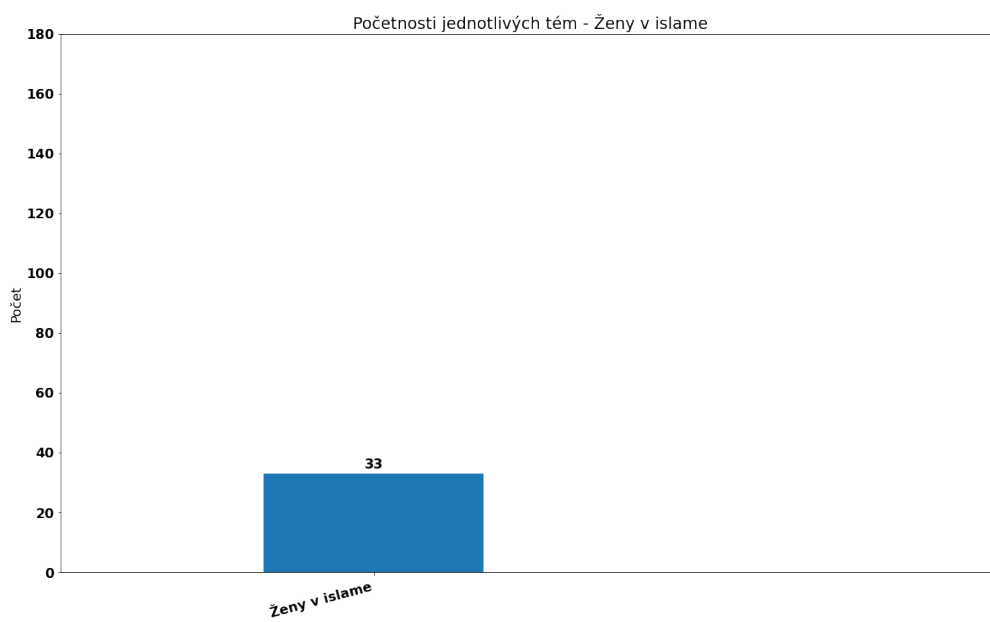
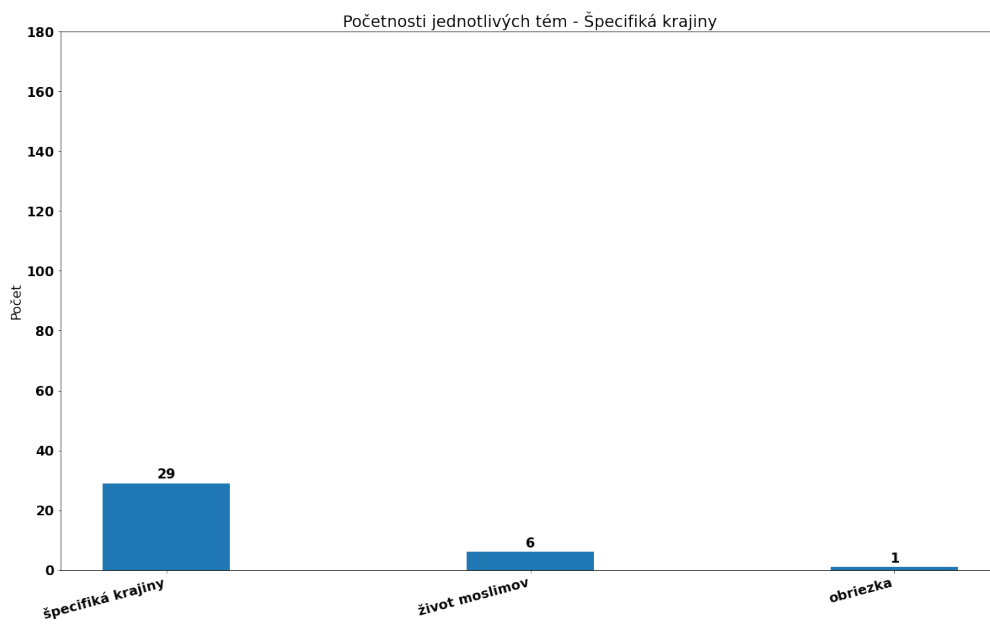
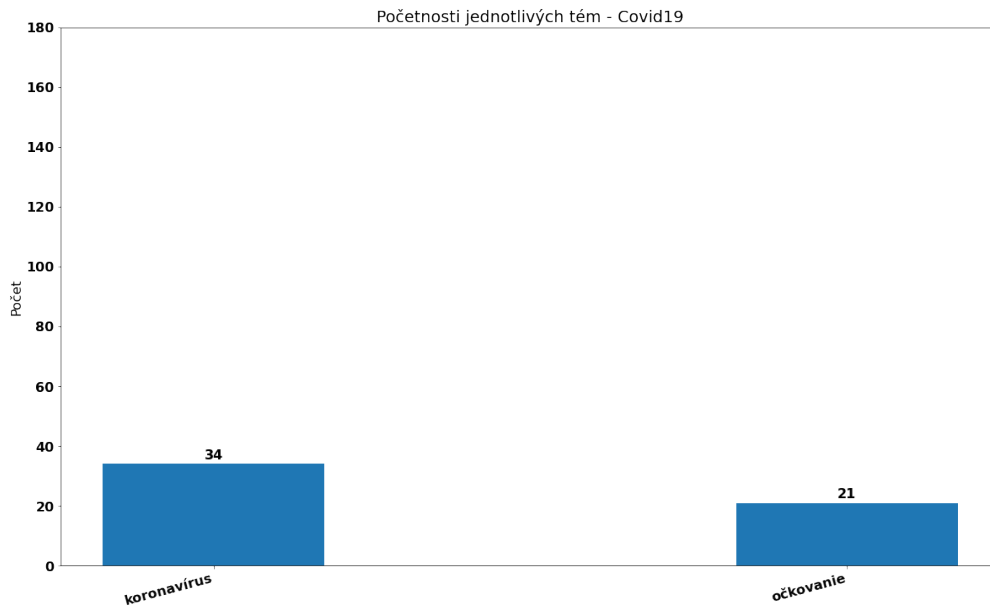
We do not receive information about the life of Muslims. In very few occasions do we see an interview which conveys direct experience with Muslims. Thus, a Slovak recipient gets an image in which violence dominates, where physical sanctions for breaking Islamic law (Sharia) are acceptable, where women are refused their rights, independence, or education. This narrative is supported by public figures who use or even enhance fear concerning migrants and Muslims for their own political agenda.

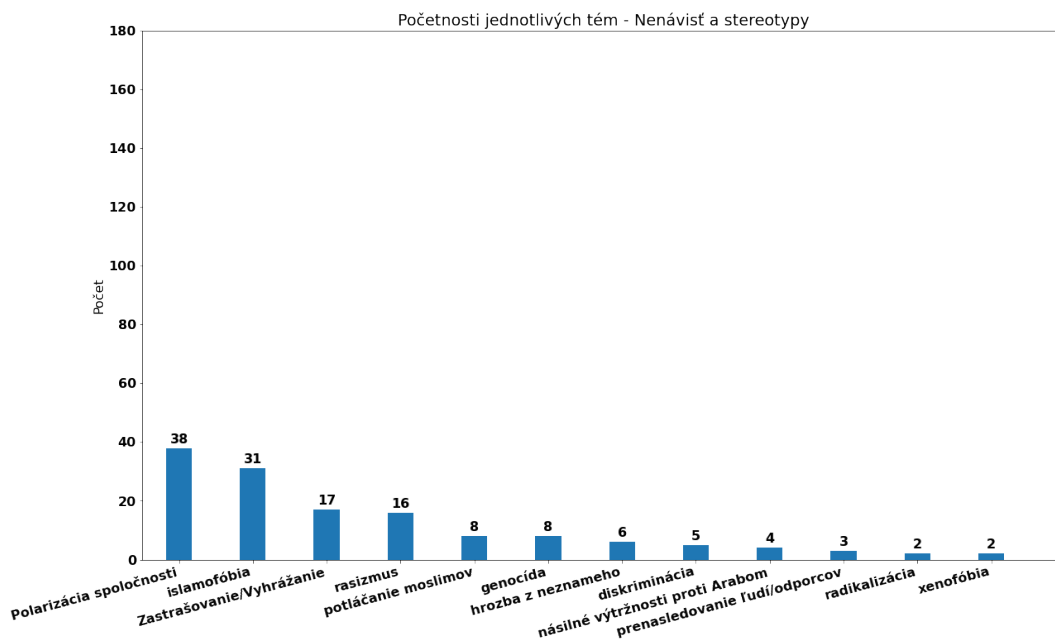
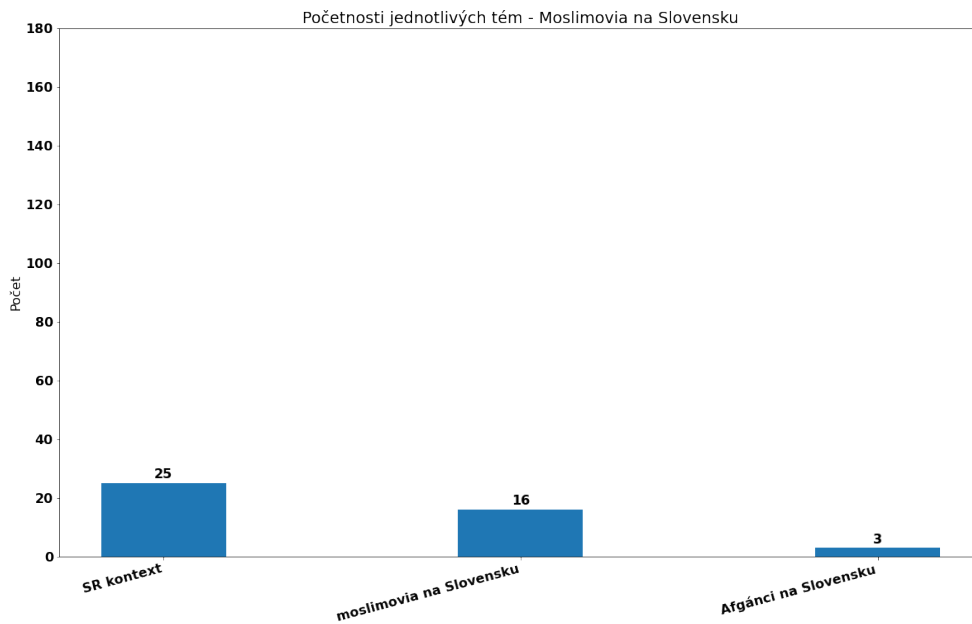
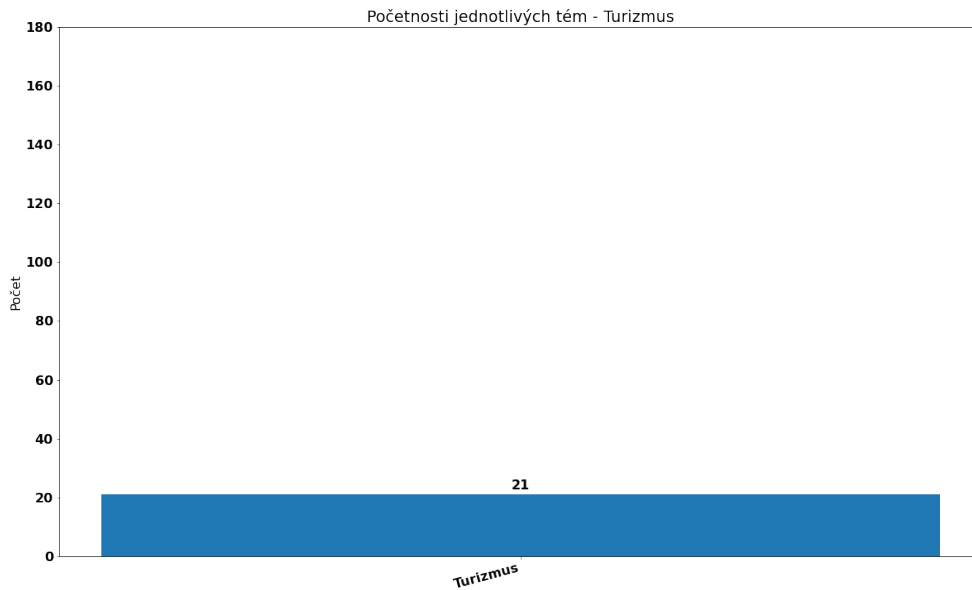
In relation to the presented study, we can conclude that media and political discourse enhance and affirm each other. We also do not see any progress in their narratives for the given theme. In 2009 a similar study pointed to high negativity with which Islam and Muslims are presented and this study has confirmed that the same patterns persist.

11 PRÍLOHY

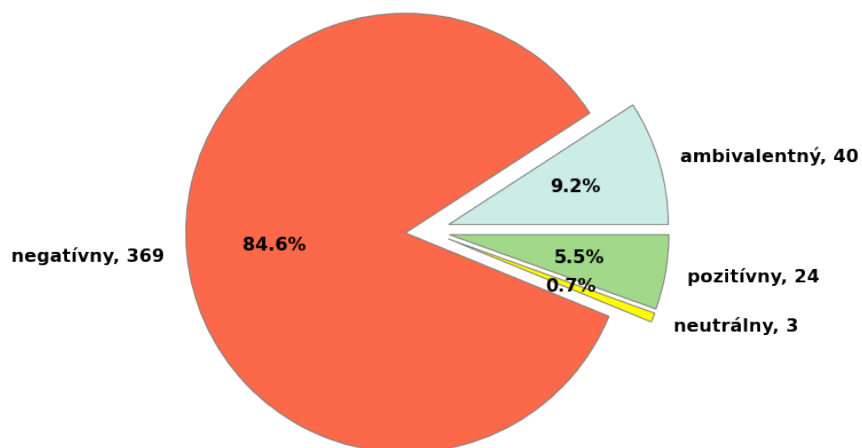
Mediálna analýza obdobia január - september 2021 v grafoch

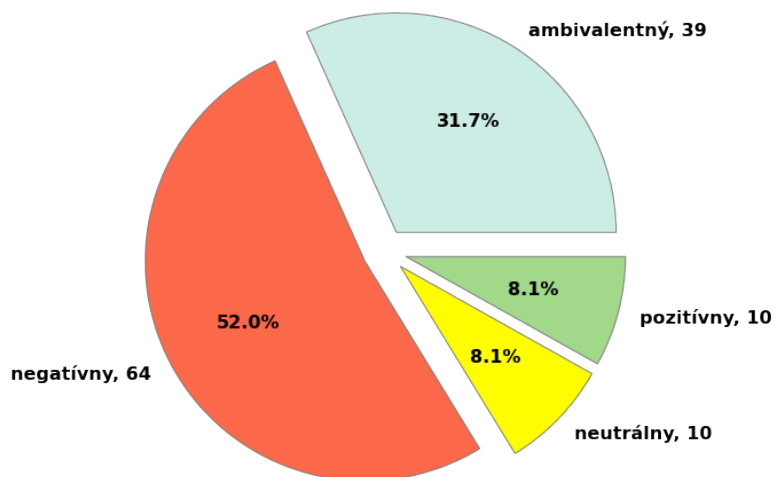

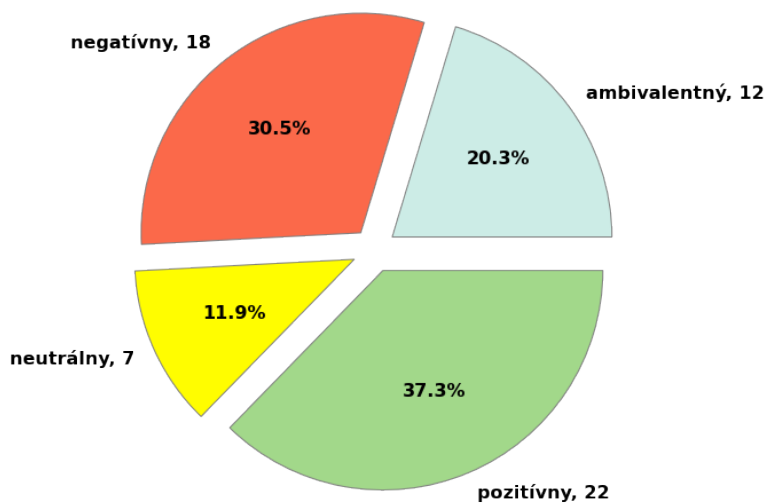
Sentiment pre tému Konflikt

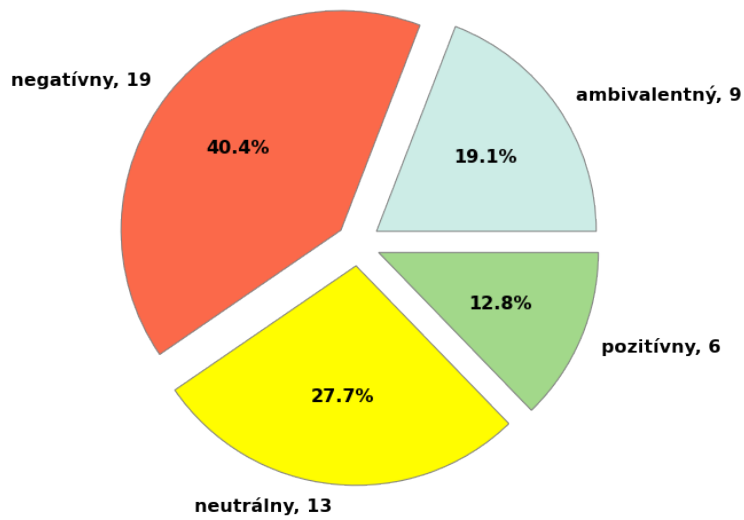
Sentiment pre tému Politika

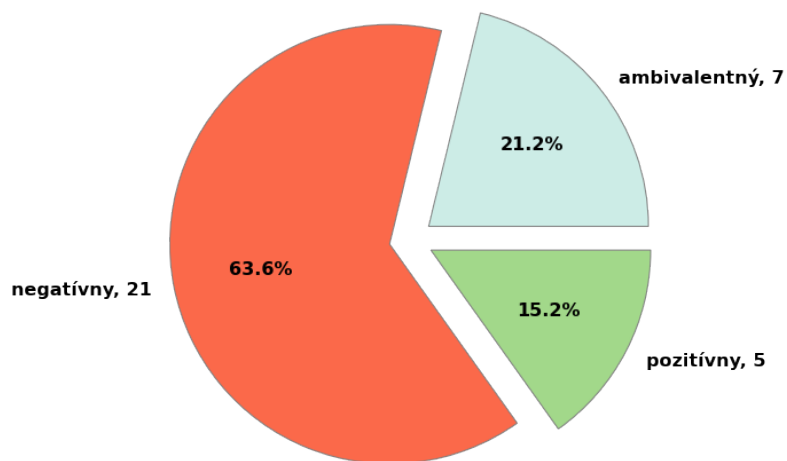
Sentiment pre tému Kultúra a šport

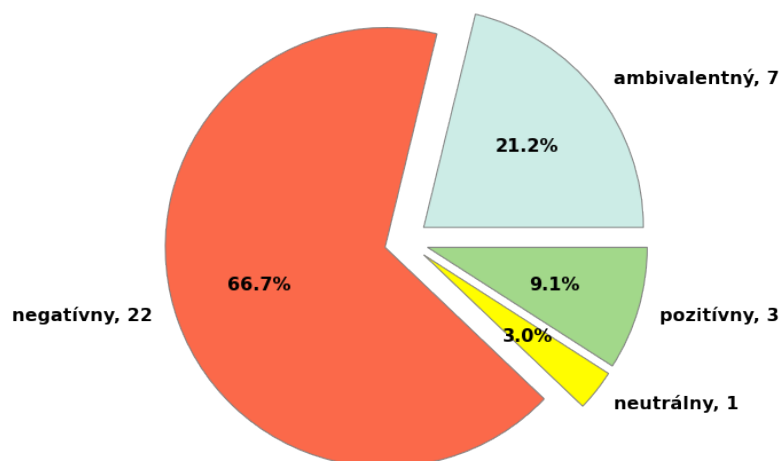
Sentiment pre tému Covid-19

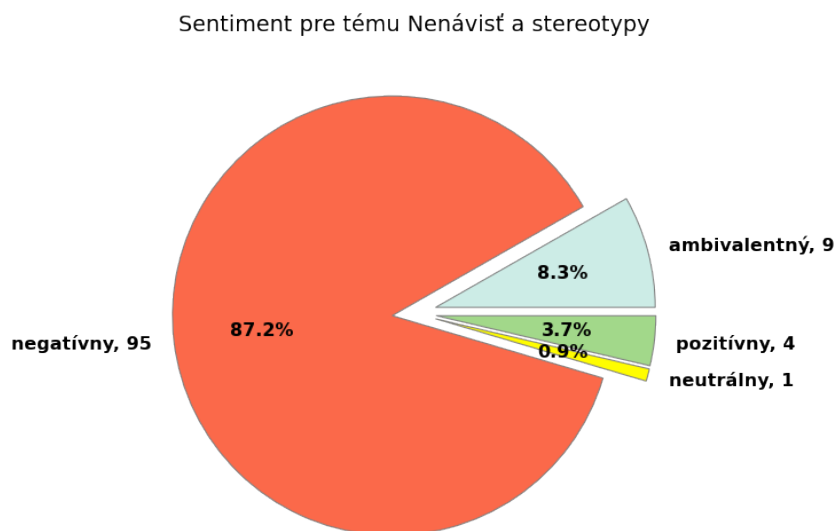
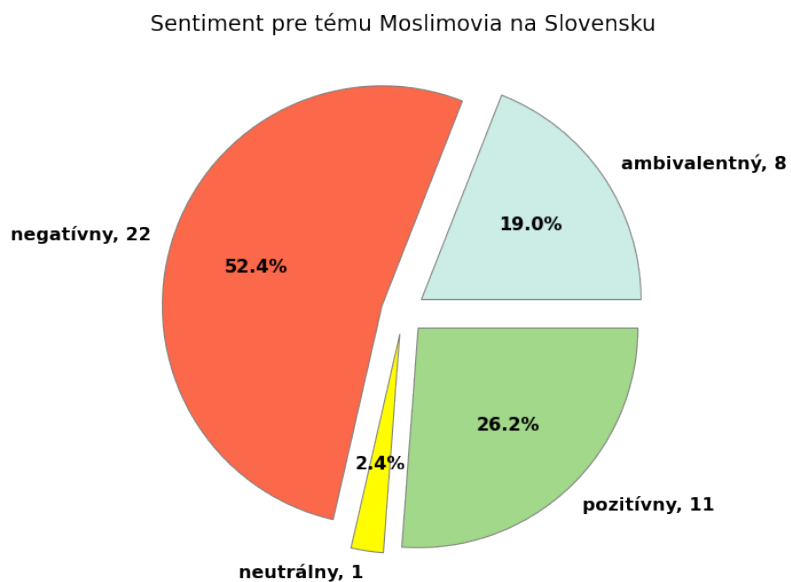
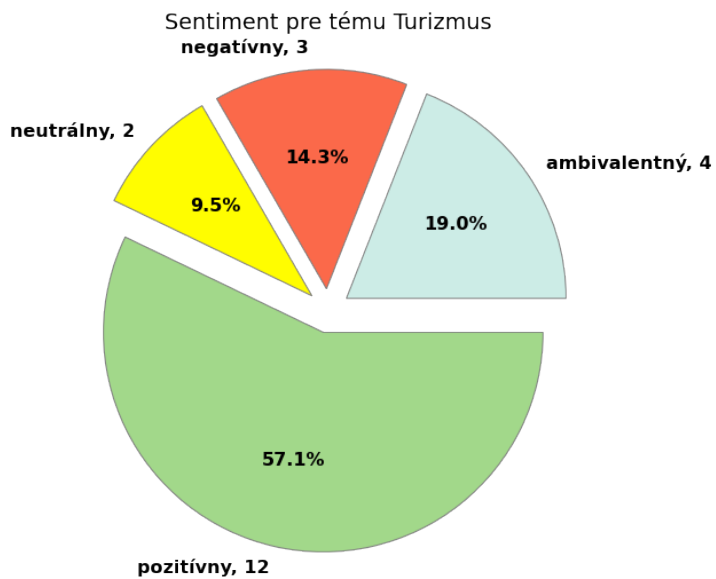

Sentiment pre tému Špecifiká krajiny

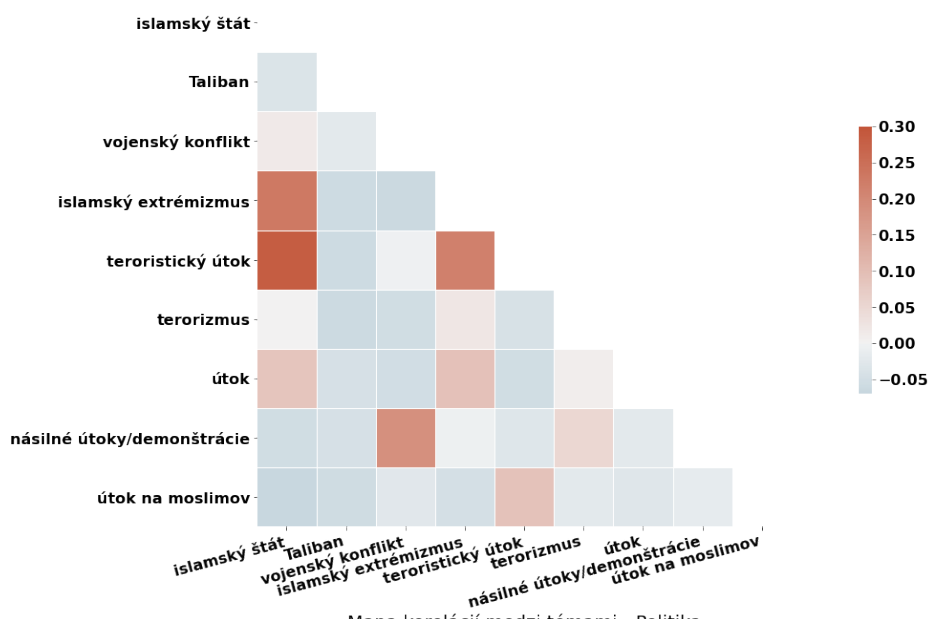

Sentiment pre tému Ženy v islame

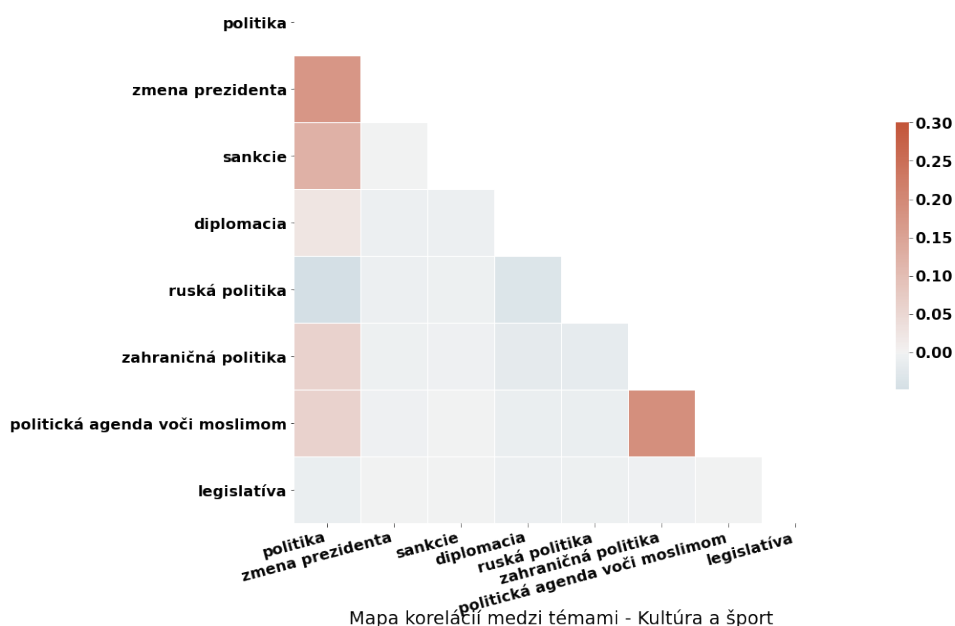

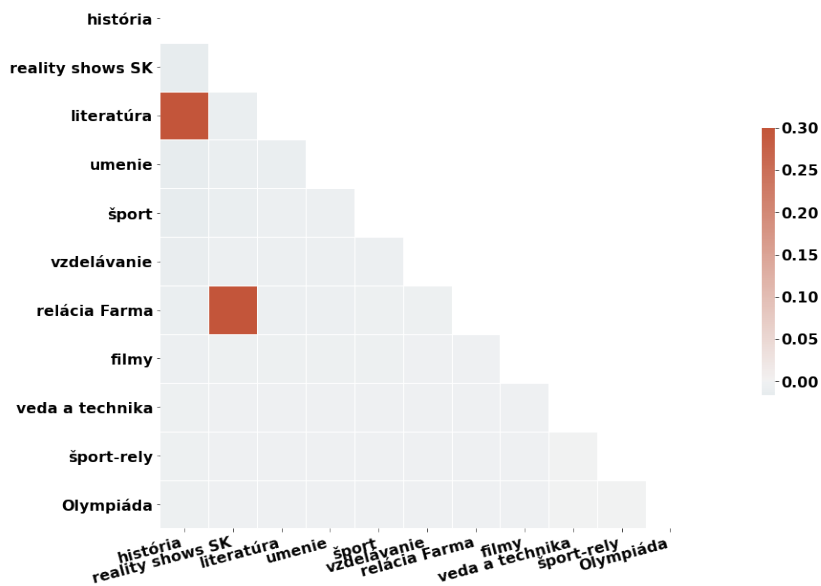
Mapa korelácií medzi témami - Konflikt

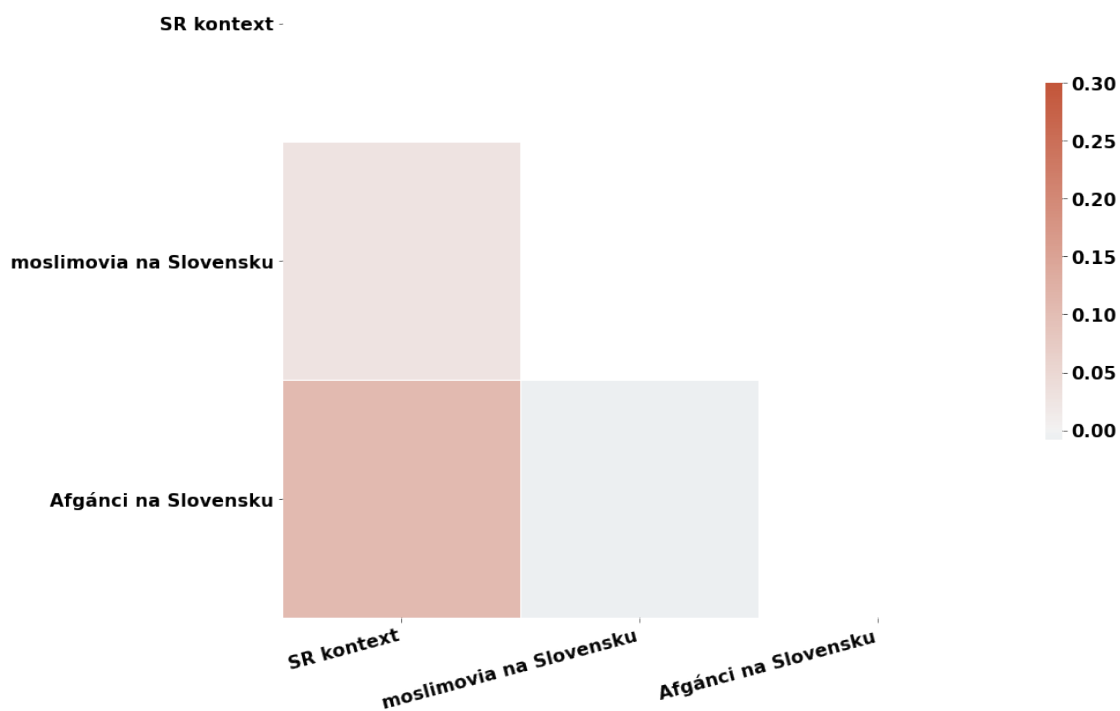
Mapa korelácií medzi témami - Politika

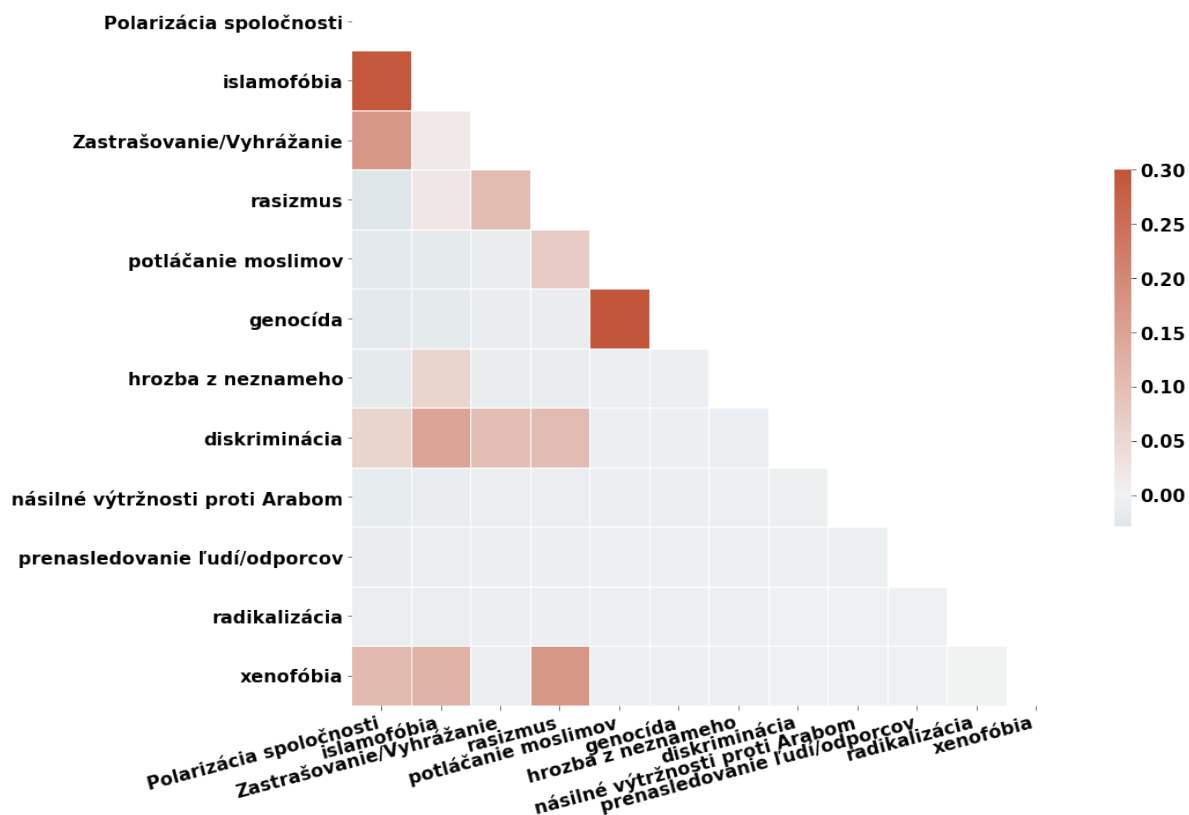
Mapa korelácií medzi témami - Kultúra a šport

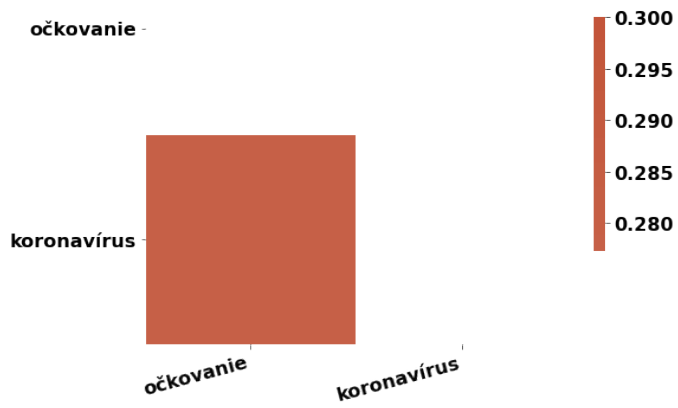
Mapa korelácií medzi témami - Moslimovia na Slovensku

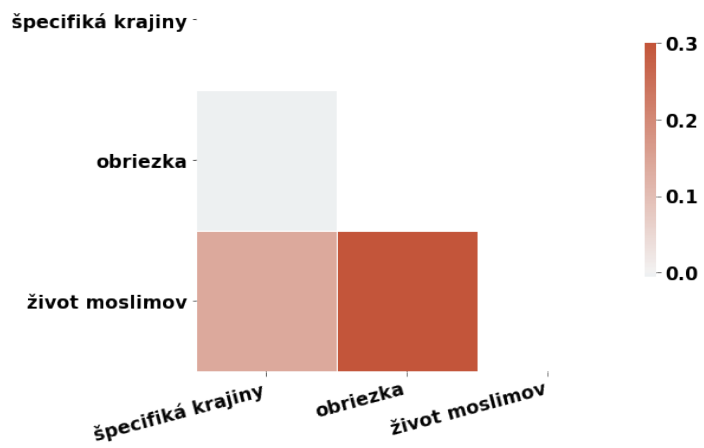
Mapa korelácií medzi témami - Nenávisť a stereotypy

Mapa korelácií medzi témami - Covid-19

Mapa korelácií medzi témami - Špecifiká krajiny

Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Covid-19

Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Špecifika krajiny

Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Ženy v islame

Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Turizmus

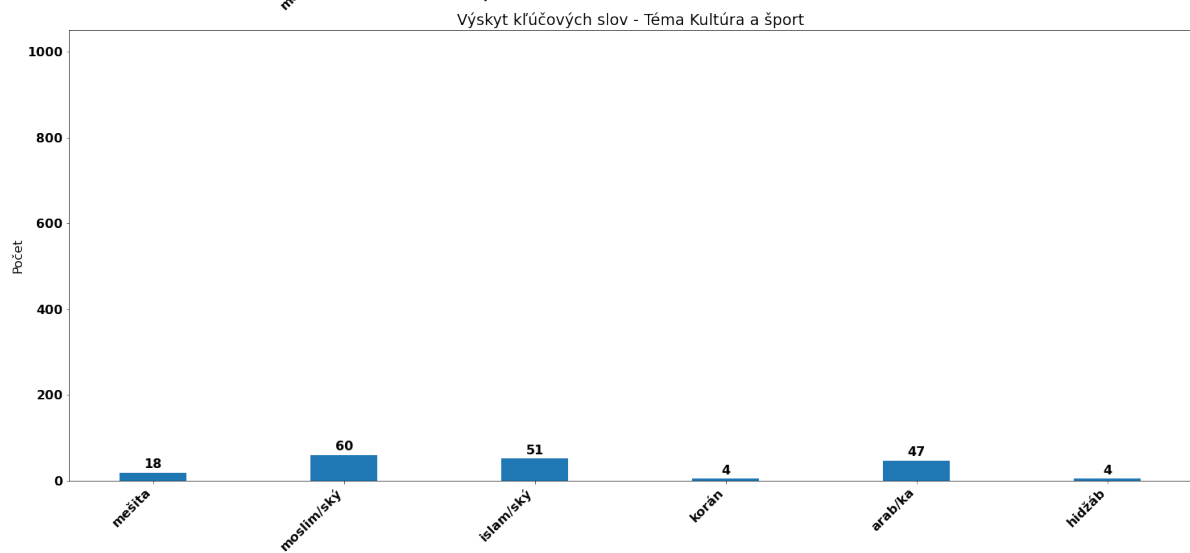
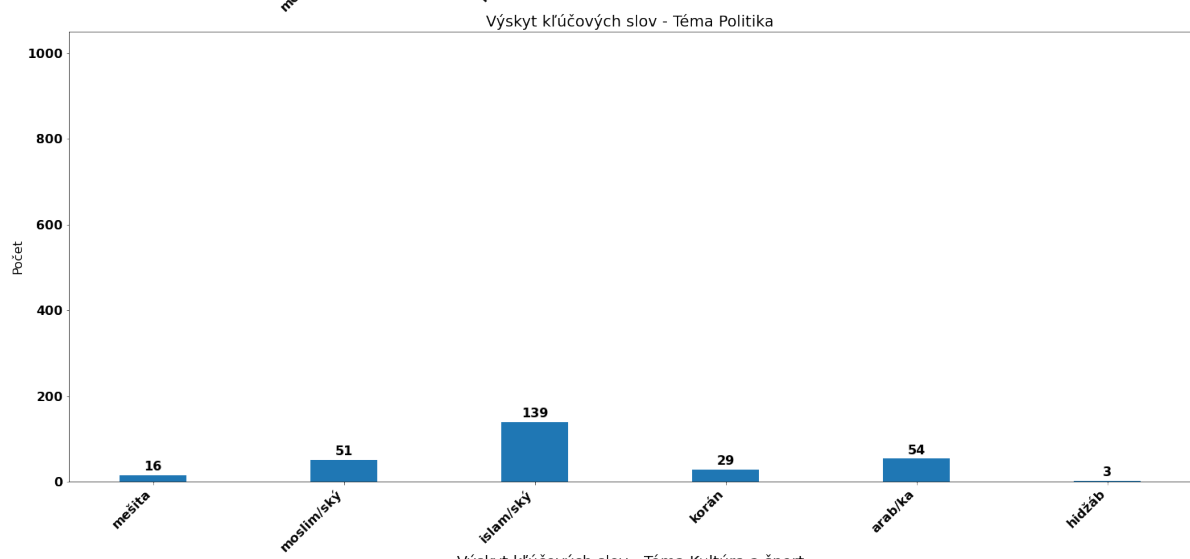
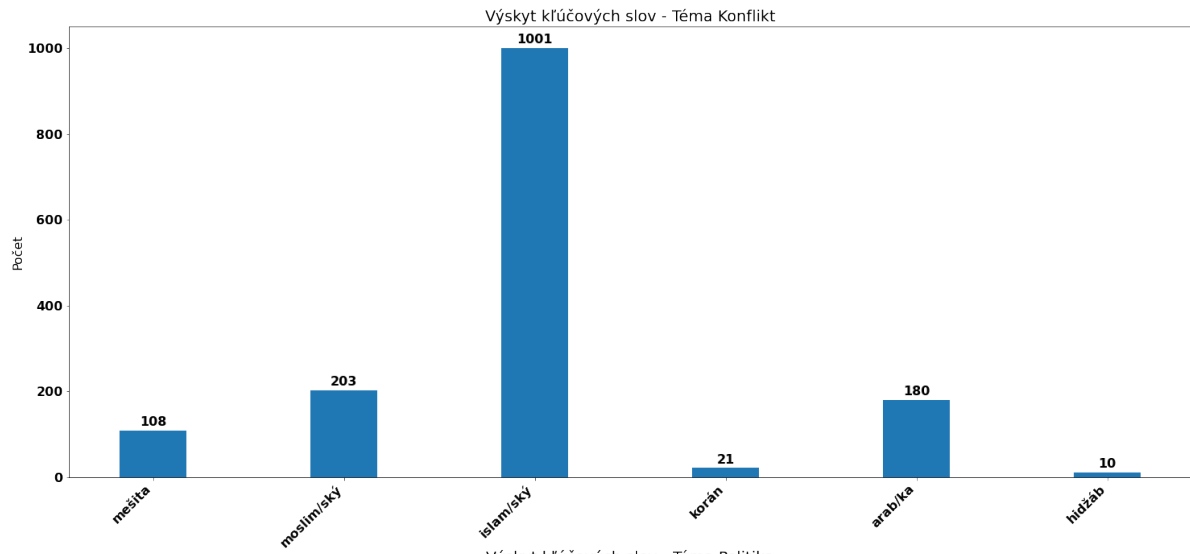

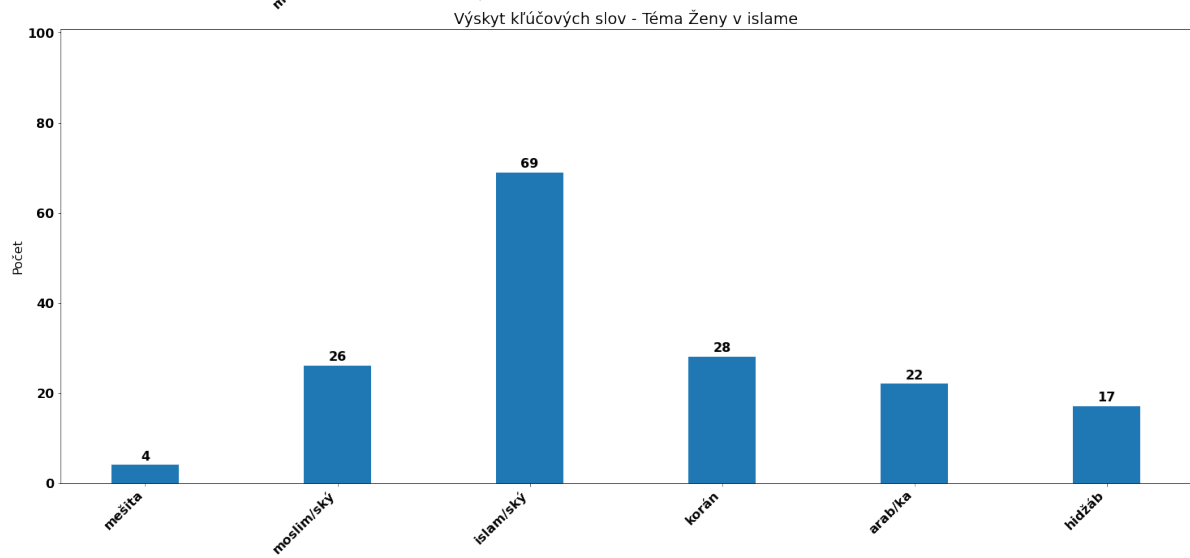
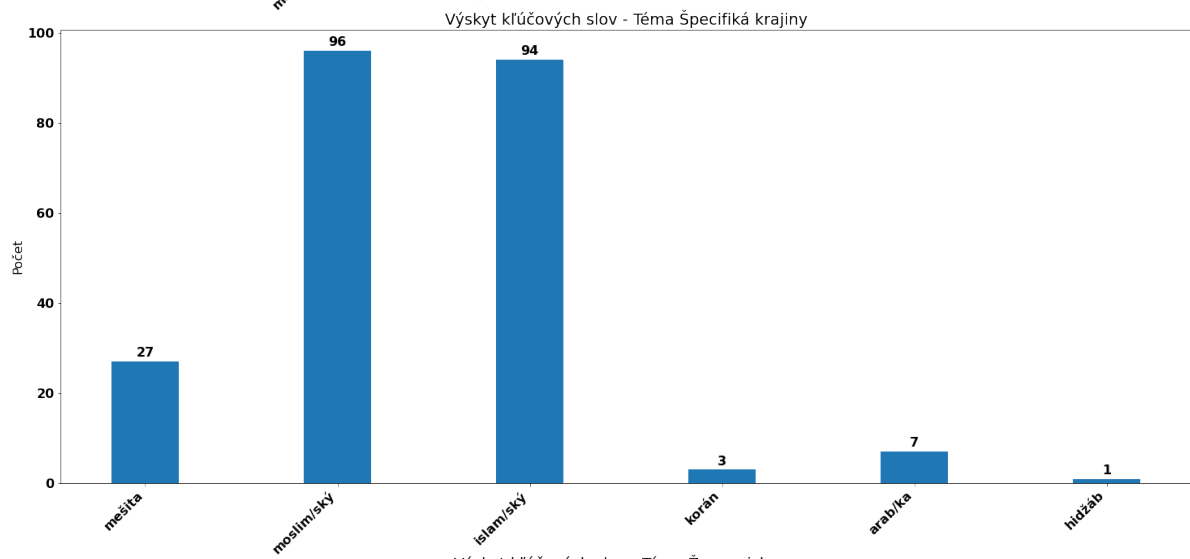
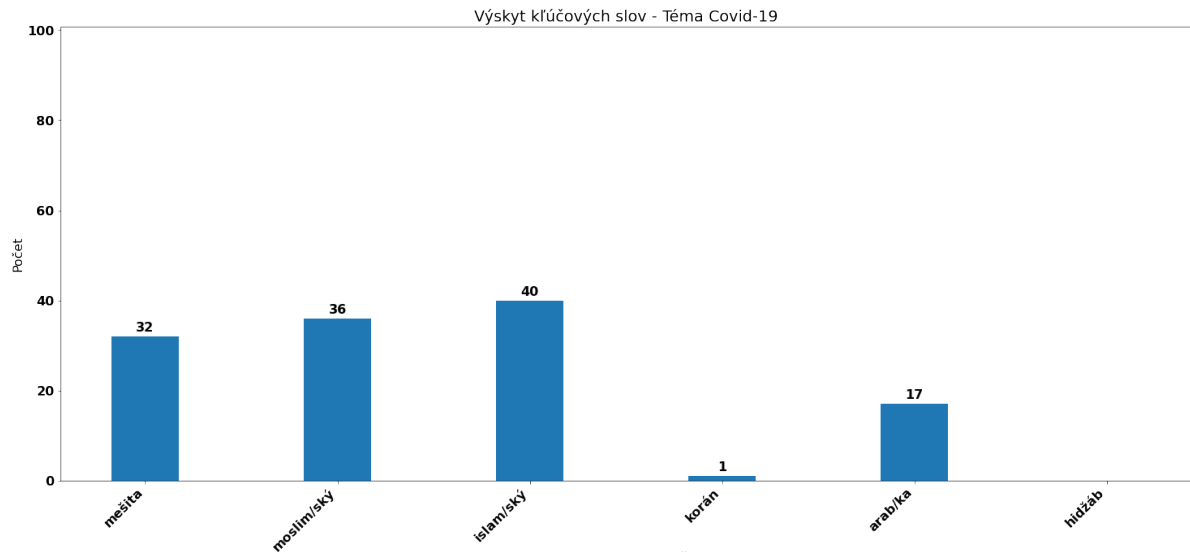
Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Moslimovia na Slovensku

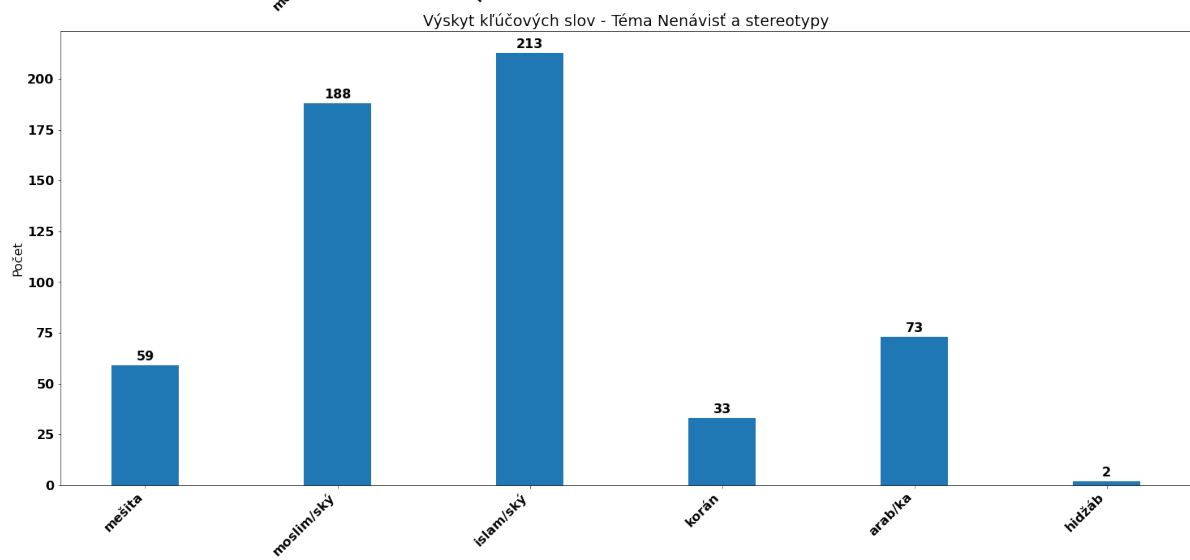
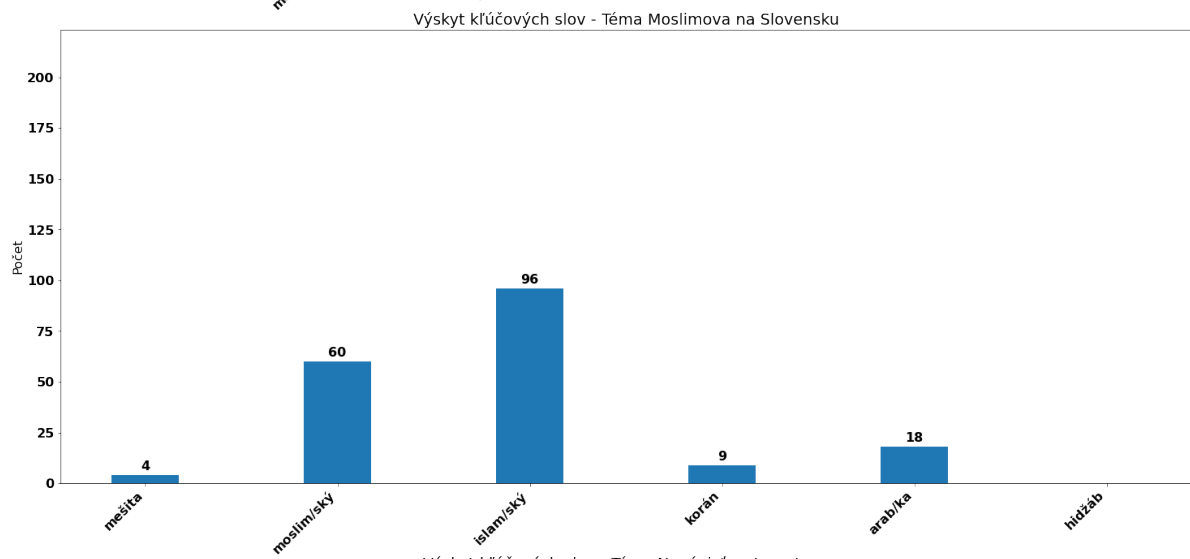
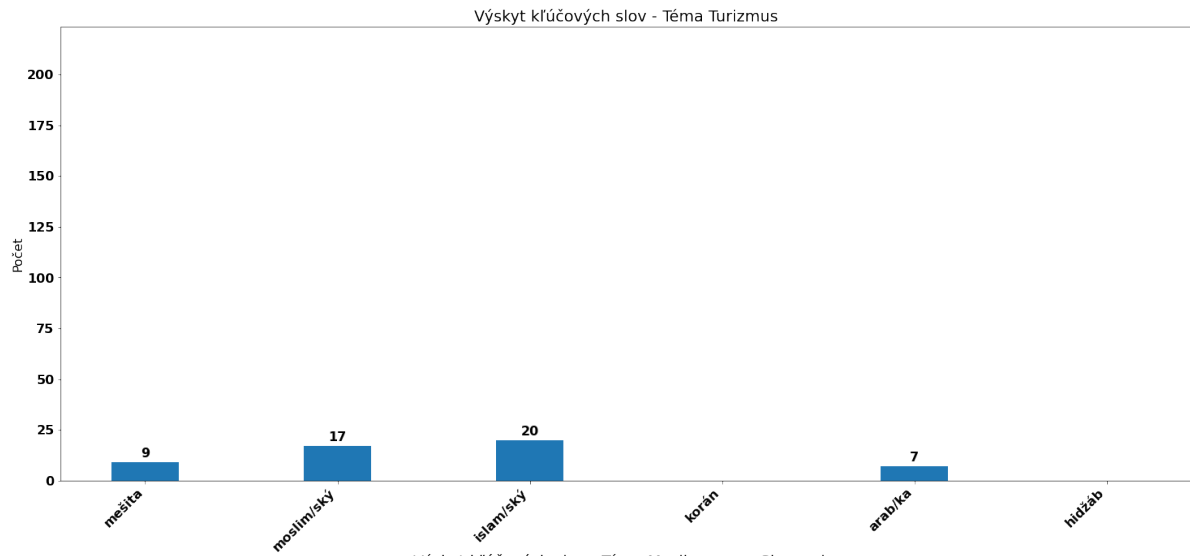

Slová vyskytujúce sa v okolí kľúčových slov - Téma Nenávisť a stereotypy

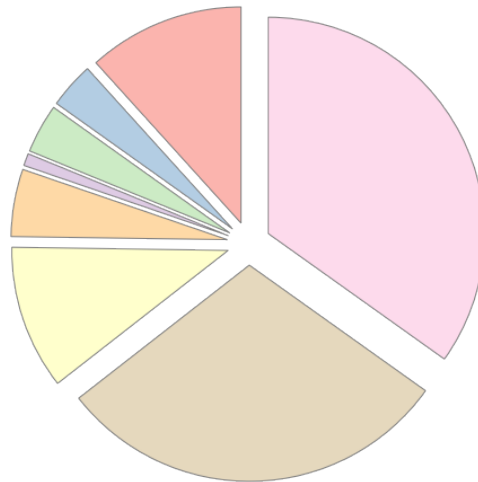

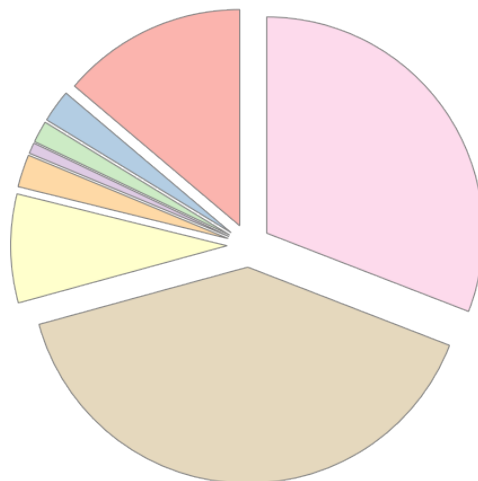

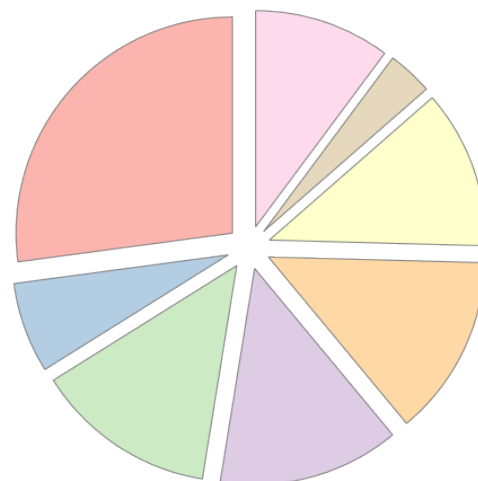
Rozdelenie zdrojov pre tému Konflikt

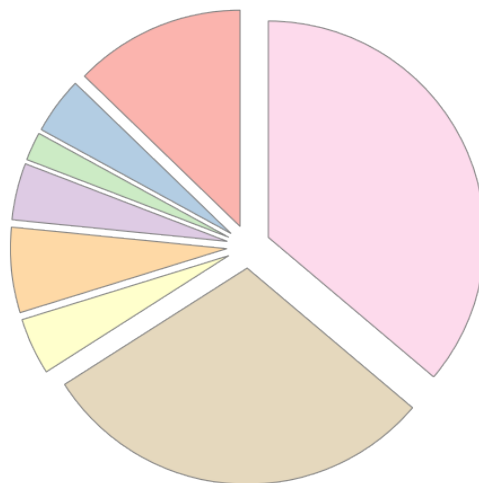
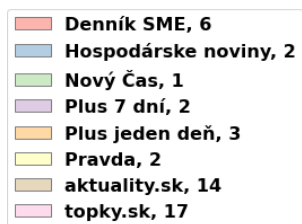
Rozdelenie zdrojov pre tému Politika

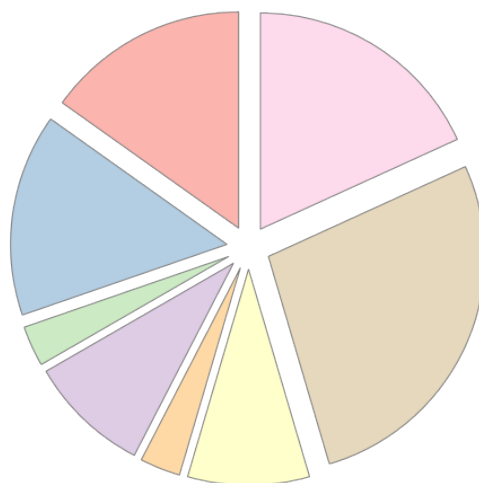
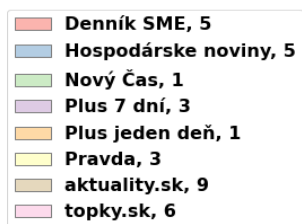
Rozdelenie zdrojov pre tému Kultúra a šport

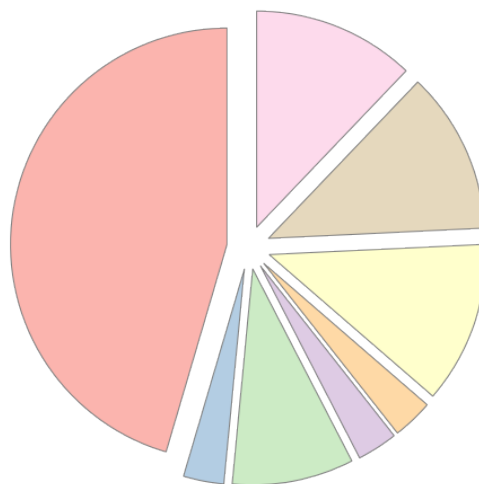
Rozdelenie zdrojov pre tému Covid-19

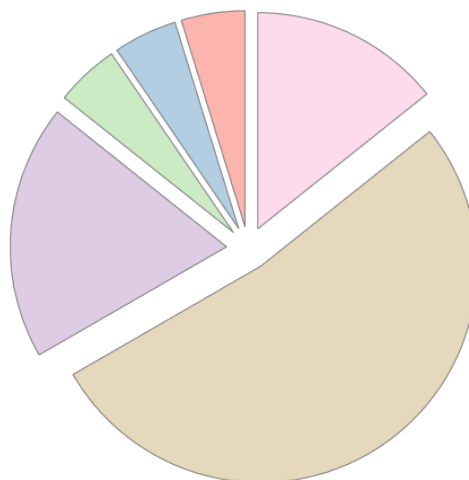
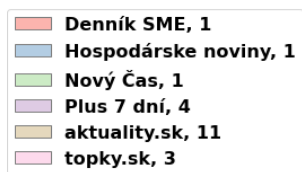
Rozdelenie zdrojov pre tému Špecifiká krajiny

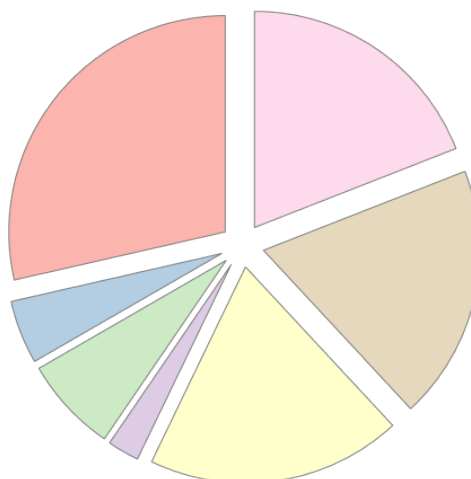
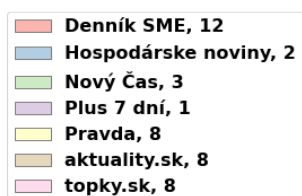
Rozdelenie zdrojov pre tému Ženy v islame

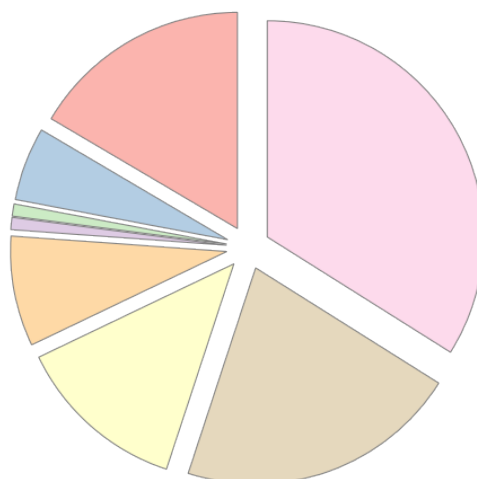
Rozdelenie zdrojov pre tému Turizmus

Rozdelenie zdrojov pre tému Moslimova na Slovensku

Rozdelenie zdrojov pre tému Nenávisť a stereotypy

FRAMING:
Mediálny obraz islamu a moslimov na Slovensku

Editorky:

Mgr. Zuzana Hasna
Mgr. Nataša Plulíková MSc.

Recenzenti:

Mgr. Katarína Šomodiová, PhD.
RNDR. Boris Divinský

Technický redaktor:

Mgr. Maroš Žofčín

Vydal:

Islamská nadácia na Slovensku

www.islamonline.sk

V Bratislave

2022

© Islamská nadácia na Slovensku

Počet strán: 116

elektronická verzia / e-kniha

ISBN 978-80-974244-0-4

